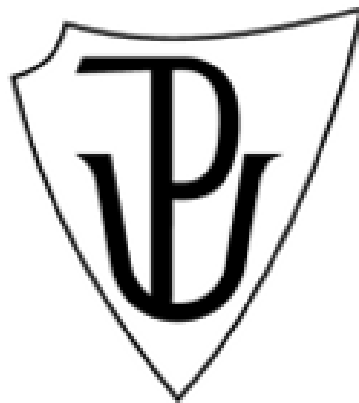

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Michaela Martináková

**Didaktické pomůcky v českém jazyce, zaměřené na
1. období základní školy**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem v seznamu uvedené literatury uvedla všechny prameny, ze kterých jsem vycházela.

V Olomouci dne 27. 4. 2021

Michaela Martináková

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Michalovi Křížovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval. Zároveň děkuji za cenné rady a odborný dohled při vedení diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala žákům ze Základní školy Žichlínek, kteří mi pomáhali ověřovat didaktické pomůcky v praxi a celé rodině za veškerou podporu a trpělivost.

DIDAKTICKÉ POMŮCKY V ČESKÉM JAZYCE, ZAMĚŘENÉ NA 1. OBDOBÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Obsah

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ČESKÝ JAZYK A ŠKOLNÍ KURIKULUM	9
2 VÝKOVÉ METODY	11
2.1 AKTIVIZUJÍCÍ METODY	12
2.1.1 Metody diskuzní.....	13
2.1.2 Metody heuristické, řešení problémů	15
2.1.3 Metody situační.....	17
2.1.4 Metody inscenační	18
2.2 HRA JAKO SOUČÁST VÝUKOVÝCH METOD.....	19
2.2.1 Didaktické hry.....	19
3 MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY A POMŮCKY	22
3.1 VÝVOJ MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ A POMŮCEK.....	22
3.2 FUNKCE A VYUŽITÍ MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ A POMŮCEK	22
3.2.1 Využití materiálně didaktických prostředků ve výuce	23
3.3 UČEBNÍ POMŮCKY.....	24
3.4 MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY V ALTERNATIVNÍCH ŠKOLÁCH.....	27
3.4.1 Materiálně didaktické prostředky v systému Montessori pedagogiky	27
4 MOTIVACE	32
PRAKTICKÁ ČÁST	32
Cíle.....	35
1 CHARAKTERISTIKA DIDAKTICKÝCH POMŮCEK A JEJICH VYUŽITÍ.....	36
1.1 HLÁSKOSLOVÍ, STABVA SLOVA A VĚT.....	38
1.1.1 Draci.....	38
1.1.2 Rébusy.....	39
1.1.3 Květy	39
1.1.4 Vějíře.....	40
1.1.5 Mrkve	40
1.2 ANTONYMA, SYNONYMA – významová stránka slova.....	40
1.2.1 Jablíčka.....	40
1.2.2 Hrníčky.....	41
1.2.3 Já mám, kdo má?.....	41

1.2.4	Domino – slova protikladná	42
1.3	SLOVA NADŘAZENÁ, PODŘAZENÁ, SOUŘADNÁ.....	43
1.3.1	Domeček	43
1.3.2	Srdíčka	43
1.3.3	Přiřazování	44
1.4	MĚKKÉ A TVRDÉ SOUHLÁSKY	44
1.4.1	Volská oka.....	44
1.4.2	Vlak	45
1.4.3	Vajíčka	45
1.5	SLOVA SE SKUPINAMI HLÁSEK DĚ, TĚ, NĚ, BĚ, PĚ, VĚ, MĚ.....	46
1.5.1	Tulipán	46
1.5.2	Berišky	46
1.5.3	Včelí úl.....	47
1.6	SLOVNÍ DRUHY – tvarosloví.....	47
1.6.1	Domino – slovní druhy.....	48
1.6.2	Kolíčkovaná	48
1.6.3	Trojúhelníky	48
1.6.4	Kódy.....	49
1.6.5	Kolo štěstí	49
1.7	VYJMENOVANÁ SLOVA.....	50
1.7.1	Dobble – vyjmenovaná slova a příbuzná slova.....	50
1.7.2	Domino – příbuzná slova	50
1.7.3	Vějířky – řady vyjmenovaných slov	51
1.8	DIDAKTICKÉ POMŮCKY INSPIROVÁNY MONTESSORI PEDAGOGIKOU.....	51
1.8.1	Bylo jednou jedno království	51
1.8.2	Hmatová abeceda	51
1.8.3	Párování abecedy	52
1.8.4	Slož slovo	52
2	METODICKÉ KARTY.....	53
3	OVĚŘOVÁNÍ DIDAKTICKÝCH POMŮCEK V PRAXI.....	68
	ZÁVĚR	76
	LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE	77
	SEZNAM OBRÁZKŮ	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	81
	PŘÍLOHY.....	83
	ANOTACE.....	136

ÚVOD

Diplomová práce je věnována tématu didaktických pomůcek v českém jazyce, a to zejména pro 1. období základní školy, tedy pro 1. až 3. ročník. Zaměřuje se především na výrobu jednotlivých didaktických pomůcek a ukazuje jejich využití v rámci českého jazyka.

Téma jsem si vybrala proto, že mě používání didaktických pomůcek ve vyučovacím procesu velice zajímá. Vše se pojí s mým nástupem do zaměstnání v oboru učitelství pro 1. stupeň, přesněji do 3. ročníku základní školy. Tento ročník byl značně početný a děti živé, ve třídě bylo 30 žáků a jejich výkony byly velmi rozdílné. Tehdy začal můj samotný zájem o didaktické pomůcky. Často bylo potřeba pracovat s méně nadanými žáky pomaleji, ale zároveň vhodně zaměstnat rychlejší žáky. Na trhu se sice objevuje velké množství různých didaktických pomůcek, avšak pro školy bývá často jejich pořízení finančně náročné. Vybavenost škol těmito pomůckami se liší, obvykle bývá zakoupena pouze jedna sada pro všechny paralelní ročníky, což je nedostačující. Proto jsem se vrhla do výroby vlastních didaktických pomůcek vhodných pro děti.

Využití didaktických pomůcek považuji za velice důležité. Domnívám se, že prostřednictvím těchto pomůcek můžeme výuku zefektivnit a zpestřit. Didaktické pomůcky nemají vhodné využití pouze v početných třídách, ale samozřejmě i v malotřídních školách, kde se v jedné třídě prolíná více ročníků. Je to také vhodný materiál pro děti se specifickými poruchami učení, kdy často bývá problémem pozornost nebo čtení a psaní.

Cílem diplomové práce je vytvořit soubor didaktických pomůcek použitelných především do předmětu český jazyk. Tento soubor didaktických pomůcek by měl žákům procvičování učiva zpestřit a zpříjemnit. Prostřednictvím pomůcek by děti měly dosahovat stanovených vzdělávacích cílů. Při jejich použití by žáci měli rozvíjet tvořivost, logické myšlení, samostatnost nebo naopak kooperaci, a tím přispívat k příjemné atmosféře ve třídě. Ráda bych také tímto souborem inspirovala samotné pedagogy a motivovala je pro výrobu vlastních didaktických pomůcek. Chtěla bych poukázat na to, jak se dá jednoduše využít obrázkový materiál pro výrobu pomůcek. Připravit si šablony pomůcek, které se dají střídat pro různý obsah učiva.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Pro tuto diplomovou práci je stěžejní především praktická část, která se pojí právě s výrobou jednotlivých didaktických pomůcek. V teoretické části se nejdříve věnuji tématu

Rámcového vzdělávacího programu a jazykové výchově. Mezi výukovými metodami jsou popisovány aktivizující metody. V další kapitole se zaměřuji na didaktické prostředky, ve které také zmiňuji alternativní Montessori školství, které se vyznačuje používáním velkého množství didaktických pomůcek. V neposlední řadě se věnuji motivaci, která je důležitou součástí. V praktické části se věnuji výrobě didaktických pomůcek. Uvádím očekávané výstupy, které plní didaktické pomůcky. Uvádím také vhodné rady pro samotnou výrobu. Didaktické pomůcky jsou jednotlivě popsány. Součástí každé pomůcky je metodická karta. Věnuji se realizaci didaktických pomůcek, která probíhala na Základní škole Žichlínek.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ČESKÝ JAZYK A ŠKOLNÍ KURIKULUM

Rámcový vzdělávací program představuje kurikulární dokument na státní úrovni současně s národním programem rozvoje vzdělávání – Bílá kniha. Bílá kniha představuje celek vzdělávání, ze kterého se vychází, zatímco rámcový vzdělávací program vymezuje určité etapy vzdělávání, a to předškolní, základní a střední vzdělávání. Úkolem RVP je určit cíle, očekávané výstupy a učivo. Je povinným dokumentem při tvorbě školního vzdělávacího programu.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je dokument určený I. a II. stupni základní školy. Záměrem je vytvořit žákům podmínky pro celoživotní učení, tedy získání dovedností a návyků (Hájková, 2007).

Obsahem RVP ZV je devět vzdělávacích oblastí. Pro tuto práci je stěžejní vzdělávací oblast jazyk a jazyková výchova, do které spadá Český jazyk a literatura a cizí jazyk. Český jazyk se stal nejdůležitějším nástrojem poznávání a získávání informací, prostřednictvím něhož si žáci osvojují spisovnou podobu českého jazyka a nadále poznávají a rozlišují jeho další podoby. Základem přesného vyjadřování je jazyková výchova.

Jazyková výchova je složkou vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura, který se člení na oblasti *Komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova*, a je rozdělen na dvě období. Didaktické pomůcky v mé diplomové práci jsou zaměřené na první období, tedy na 1. až 3. ročník. Žáci si prostřednictvím jazykové výchovy osvojují spisovnou podobu českého jazyka. Jsou vedeni k logickému myšlení a přesnému vyjadřování, jehož základem je právě jazyková výchova.

Mění se pohled na učivo. Dříve bylo učivo bráno pouze jako vymezení obsahu určitého předmětu. Tedy poznatky, které se žáci během vzdělávacího procesu dozvídají. V současnosti se pohled na učivo změnil. Středem pozornosti již není pouze vymezení obsahu, ale samotný vzdělávací proces. Nepohlížíme na učivo pouze jako na informace, které předáváme žákům, ale pohlížíme především na to, jaký účel má vzdělávací proces pro žáky. K zajímavým a novým informacím, které se žáci dozvídají během vzdělávacího procesu, přidáváme i to, co jim vzdělávací proces přináší do praktického života. Během celého tohoto procesu žáci přijímají informace, které mohou později využít (Hájková, 2007). Ze stanoveného obsahu učiva nadále vychází i pojetí učebnic a metodických příruček, které

bývají součástí učebnic. Také didaktické pomůcky vyházejí ze stanoveného obsahu a plní očekávané výstupy.

Komunikovat prostřednictvím spisovného jazyka je podle M. Čechové, V. Styblíka (1998) hlavním cílem českého jazyka. Člověk poznává český jazyk již od dětství a nadále s vývojem roste i úroveň jazykových znalostí. Během vzdělávacího procesu by se jazykové znalosti měly natolik zdokonalit a upevnit, aby je člověk mohl nadále co nejlépe ovládat. Pro splnění tohoto cíle je důležité, aby škola pro žáky připravila vhodné prostředí, ve kterém se budou cítit jistě a bezpečně. Prostředí, které bude žákovi vzorem, a to nejen v komunikaci. Nezáleží pouze na školním prostředí, ale také na rodinném prostředí. Pro děti a jejich komunikaci je důležitá i komunikace v rodinném prostředí. Často se dítě setkává se spisovnou češtinou právě až ve školním prostředí. Brabcová (1990) uvádí, že do jisté míry má na komunikaci v rodině vliv vzdělání rodičů.

Jazyková výchova se v prvním období věnuje zvukové stránce jazyka. Žáci poznávají jednotlivé hlásky. Soustředí se na to, aby je sluchově rozeznali a správně vyslovovali. Dokážou rozpoznat dvě podoby slova – grafickou a zvukovou. Ve zvukové podobě slova zvládají klasifikovat slovo na jednotlivé hlásky a rozpoznat krátké a dlouhé samohlásky. Nadále si v tomto období rozšiřují slovní zásobu. Tvoří slova, chápou význam slov a seznamují se se stavbou slova. Učí se názvy slovních druhů a také je rozpoznávat v základním tvaru. V neposlední řadě se věnují pravopisu po tvrdých, měkkých i obojetných souhláskách. Didaktické pomůcky jsou dalším prostředkem, prostřednictvím kterého můžeme děti seznámit s obsahem učiva a nadále učivo procvičovat.

2 VÝKOVÉ METODY

„Výuková metoda vyznačuje především cestu, po níž se ve škole ubírá žák, ostatní činitelé mu tuto cestu usnadňují“ (Maňák, ŠVEC, s. 22).

Pojem metoda pochází z řeckého slova „met-hodos“ a označuje nám určitý postup, cestu, kterou bychom měli následovat k dosažení určitého cíle. Výuková metoda spadá do pedagogických kategorií. Jedná se o vztah, komunikaci mezi žáky a vyučujícím. Učitel záměrnými činnostmi vede žáky ke stanoveným cílům. Učí je samostatnosti a vytváření si osobitého učebního stylu, který bude nadále využívat ve svém vzdělávání se.

Maňák a Švec (2003) uvádí ve své publikaci rozdělení výukových metod na tři skupiny, na metody:

- 1) klasické – pro tyto metody je typická frontální výuka. Učitelova role je zde dominantní. Můžeme tyto metody dále rozdělit na 3 podskupiny, podle způsobu osvojování si informací. První podskupinou jsou metody slovní. Tyto metody jsou založeny na ústním projevu a práci s textem. Pro učitele je to nejefektivnější a nejrychlejší způsob, jak žákům předat informace. Jedná se o přednášku, vyprávění, rozhovor nebo také vysvětlování. Do další podskupiny řadíme práci s obrazem, předvádění a pozorování a instruktáž. V tomto případě jsou metody založena na principu názornosti. Žáci by měli při výuce používat co nejvíce smyslů. Mluvené slovo by tedy mělo být doplněno ještě o zobrazování. Do poslední podskupiny řadíme metody spojené s manipulací, nápodobou či dovednostmi. Tyto metody žáka připravují na život, podporují jeho praktické dovednosti.
- 2) aktivizující – soustředí se na řešení problémových situací a úloh ve vyučování. Metody, které jsou také využívány v alternativních školách. Často dochází k uvedení nových prvků do tradičního postupu. Pracuje se s možností výběru a myšlenkou co nejvíce zapojovat žáky ve výuce. Žáci svou vlastní učební prací dosahují výchovně vzdělávacích cílů. Řadíme sem metody inscenační, diskusní, situační, metody řešení problémů a také didaktické hry.

- 3) Komplexní – metody, které spojují základní složky didaktického systému. Mezi tyto základní složky řadíme organizační formy výuky (např.: frontální výuka, skupinová výuka, individuální výuka), didaktické pomůcky a životní situace. Výuková metoda zde představuje prvek, které tyto složky spojuje.

Aktivizující metody přispívají k tvořivému myšlení a pro mou práci ve spojení s didaktickými pomůckami budou stěžejní a nadále se jim budu věnovat. Hlavním kritériem aktivizujících metod je aktivita žáka, a právě didaktická pomůcka je vhodným nástrojem žákovy aktivity. Didaktické pomůcky žákovi aktivitu povzbudí. Nadále didaktické pomůcky souvisejí se samotnou didaktickou hrou. V této hře můžeme pomůcky plně využívat a tím zábavně procvičovat dané učivo. Prostřednictvím didaktických pomůcek můžeme do výuky přinést nové tvořivé postupy, které mohou mít také pozitivní vliv na atmosféru ve třídě a na vztahy mezi žáky.

2.1 AKTIVIZUJÍCÍ METODY

Aktivizující metody se ve vývoji společnosti spojují s novým pohledem na žáka v edukačním procesu. Tyto metody vycházejí z aktivity žáka, jeho samostatnosti a samočinnosti a jsou založeny na řešení problémových situací a úloh ve vyučování. Nesmíme opomenout aktivizaci, která je nezbytným předpokladem žáka ve vyučování, kdy právě z výsledků čínorodé aktivity vychází samostatnost žáka, jeho zájem a kreativní myšlení. Žák se aktivně účastní výuky a s nadšením se zapojuje do výukových aktivit. Cílem těchto aktivizujících metod je využívat takové postupy, které vedou k dosažení určitého výchovně-vzdělávacího cíle na základě vlastní učební práce žáků, vlastního tvořivého myšlení a řešení problémů (M. Jankovcová, J. Průcha, J. Koudela, 1988). Aktivizující metody se v hojně míře využívají v alternativních školách, které podporují zejména individuální učební styl, respektují kognitivní vývoj a dávají možnost žákům do jisté míry zasahovat do výuky a tím ovlivňovat konkrétní cíle výuky. Podporují samostatnost, vedou žáky ke kooperativnímu učení a spolupráci. Výuka se přizpůsobuje jejich schopnostem a potřebám.

Tyto metody jsou silně motivačním faktorem ve výuce, kdy všichni přítomní ve výuce se stávají rovnocennými. Především nám slouží k oživení výuky, podpoře tvořivosti a ke zvýšení pozornosti. Eliminují nám pocit strachu z chyb, nedostatečného sebevědomí a omezují negativní emoce a stres ve škole. Pokud mezi žáky podpoříme vědomé

rovnocennosti, pozitivně nám to ovlivní atmosféru ve třídě a komunikaci mezi žáky – důvěřují si, získávají v sobě oporu a spolupracují mezi sebou při plnění zadaných úkolů. Do výuky nám tyto metody vnášejí hravost, ve spoustě žáků to tedy vyvolá efekt, že si ve škole hrají a nevěnují příliš velkou pozornost tomu, že i tím plní určitý edukační cíl. Také to vede k odbourání pocitu nudy. V neposlední řadě poukazují na to, že aktivizující metody mají pozitivní význam v utváření školního klimatu. Toto všechno můžeme uvést jako výhody aktivizujících metod. Naopak mezi nevýhody aktivizujících metod můžeme zařadit náročnost na přípravu. Materiály pro realizaci těchto metod jsou těžko přístupné a také finančně náročné. Do jisté míry v těchto metodách hraje významnou roli „umění zaujmout“, tedy práce nenese podíl pouze ve výuce s žáky, ale také na vzdělávání učitelů, které je velice časově náročně společně s přípravou před realizací některých z metod. Při realizaci aktivizujících metod musí učitel počítat se ztrátou dominantního postavení ve třídě.

Průcha (2009) uvádí tyto aktivizující metody:

- metody diskuzní
- metody heuristické, řešení problémů
- metody situační
- metody inscenační
- didaktické hry

2.1.1 Metody diskuzní

Diskuze, ale také rozprava, porada, disputace či výměna názorů je metoda, která plynule navazuje na metodu rozhovoru a má různé variace. Můžeme tedy hovořit o komunikaci ve skupině. Tato skupina se během komunikace věnuje stejnému zájmu neboli tématu. Podle Maňáka (2003) hovoříme o diskuzi jako o komunikaci mezi žákem a učitelem, ve které si vzájemně vyměňují názory, uvádějí argumenty a společně nachází řešení dané problematiky. Žáci nezačínají s touto metodou ihned, ale nejdříve začínají cvičením v argumentaci, poté prosazováním svého názoru a respektováním druhého.

V diskuzi je důležité se zaměřovat na cíl a tím eliminovat nápady, které se netýkají diskuse. Samozřejmě je vhodné, aby se do diskuse zapojili všichni účastníci, tedy žáci, ale není to povinné, někteří se zúčastňují aktivně i přesto, že pouze naslouchají a nezapojují se do diskuse se svými argumenty či názory. Žáci se pomocí diskuse učí využívat pohotově své myšlenky, chápat podstatu problému a přesně se vyjadřovat. Není důležité pouze vyjádřit

svou myšlenku, argumenty nebo řešení problémů, ale také vyslechnout názory, argumenty a řešení problémů druhých. Tím diskuze podporuje a rozvíjí týmovou práci, vzájemnou komunikaci a upevňuje sociální vazby nejenom mezi žáky, ale také mezi učitelem a žákem.

Dále ke kladné odezvě diskuze je potřeba, aby učitel diskuzi řídil již od začátku. Žáci musí být jasně seznámeni s tématem a cílem diskuze, učitelé by měli mít od začátku jasný plán s průběhem diskuze, tedy s postupem, časovým odhadem, závěrem a náhradními otázkami. Měli by umět diskuzi naplánovat a zvolit vhodné téma. To, že má učitel vedoucí funkci a řídí diskuzi, ale neznamená, že má neustále hlavní slovo a dominantní postavení. Naopak svojí funkcí by měl poskytovat co nejvíce možností a prostoru k projevům ostatních účastníků. Ke všem názorům by měl přistupovat s respektem, ale také vhodně zakročit, pokud se diskuze vzdaluje od sledovaného záměru. Dalším úkolem vedoucího je povzbuzovat všechny účastníky, každému nabídnout prostor pro své myšlenky a zároveň hlídat čas, který je věnován pro diskuzi.

Důležitou součástí diskuze je stanovení moderátora. Tím může být jak učitel, tak i žák, který má dobré komunikační schopnosti. Moderátor provádí dozor nad tím, aby slovo dostali všichni žáci, navzájem si neskákali do řeči a vyjadřovali se stručně a výstižně.

Diskuzi můžeme zařazovat na úvod hodiny, kdy nám slouží jako motivace, ale také při seznamování s novým učivem a pro výklad nového učiva. Pokud ji zařadíme při opakování, může nám sloužit k posílení pozornosti žáků a zmírnit tím například jejich únavu.

Nevýhodou diskuze je omezenost, a to pouze na téma, se kterým žáci nejsou dostatečně seznámeni. Tím se jim nedostává mnoho prostoru k projevu. Další nevýhodou může být počet žáků. V současné době bývají třídy plně obsazené a počet žáků na třídě bývá i kolem 25. Pro diskuzi by počet žáků neměl být příliš velký. S tím souvisí i organizační podmínky a uspořádání učebny. Aby diskuze byla efektivní, všichni žáci by na sebe měli vidět.

Každá diskuze by měla mít svůj závěr v podobě konečného zhodnocení. Při tomto zhodnocení by žáci měli mít jasno, k čemu diskuze směřovala a co je jejím výsledkem. Tuto úlohu provádí nejčastěji učitel. Provede tzv. shrnutí, při kterém ale může vyzvat i jednotlivé účastníky.

Bratská (1992) sestavila pro efektivní diskuzi několik zásad:

- oponent není nepřítel, nesoutěžíte spolu, máte společný cíl v hledání pravdivého poznání;

- snaž se porozumět druhému, pokud oponenta nepochopíš, nemůžeš pracovat s jeho tvrzeními;
- pokud nemáš věcné důkazy, jde o názor, ne o argumenty;
- neutíkej od tématu, neuhýbej nepříjemným otázkám;
- není cílem mít poslední slovo, množství slov nenahradí argument;
- nesnižuj osobnost oponenta, kdo napadá osobu protivníka, ztrácí právo účastnit se dialogu;
- diskuze a dialog vyžadují disciplínu, kdo není schopen ovládat své emoce, není schopen se účastnit dialogu;
- nezaměňuj dialog s monologem, všichni mají právo se vyjádřit.

(Bratská, 1992)

Diskuze může mít mnoho variant, které můžeme ve škole využívat. Nadále ale přicházejí stále nové obměny. Maňák a Švec (2003) uvádějí tyto varianty:

- diskuze spojená s přednáškou
- diskuze na základě tezí
- debata
- panelová diskuze
- řetězová diskuze
- diskuze na základě referátů
- diskuze v malých skupinkách
- diskuze u stolu
- symposium.

(Maňák, Švec 2003)

2.1.2 Metody heuristické, řešení problémů

Heuristika pochází z řeckého slova „heuriskó“, které má význam objevit, nalézt. Zabývá se tvůrčím myšlením a řešením problémů. Heuristické metody vycházejí ze základních lidských potřeb – pátrat, odhalovat a poznávat na základě pokusu a omylu. Heuristika může být také známá pod názvem „Učení objevováním se“, nebo jako metoda řešení problémů. Jedná se o všechny metody, které vedou žáky k samostatnému objevování. Metoda je vhodná pro každou věkovou skupinu, lze ji zavést v různé náročnosti. Cílem této

metody je vést žáky k samostatnosti, k zodpovědné aktivitě, za pomoci různých technik podporujících hledání a objevování. Učitel v tomto případě opouští dominantní roli a stává se z něho partner, rádce pro žáky.

Učení cestou samostatného objevování je způsob poznávání a osvojování si poznatků za předpokladu, že jsou žáci již předem seznámeni s výchozími vědomostmi a dovednostmi. Cíl, kterého mají dosáhnout, musí být jasný, ale také jim přiměřený. Metoda je založena na hledání, objevování, třídění, kladení otázek a tvorbu hypotéz. Vytváří u dětí návyky, které podporují tvořivé a samostatné myšlení. Při této metodě žák nepracuje zcela sám, ale má dostatek prostoru pro samostatnou práci. Nejdůležitější je, aby žák u svých objevů získával prožitky a zájem pro další objevování a poznávání.

Metoda řízeného objevování pomáhá žákům zejména v počátcích, kdy nejsou schopni samostatně dospět k očekávaným výsledkům. V této metodě učitel zasahuje častěji.

Forma učení se pokusem a omylem se považuje za metodu řešení problému, problémovou výuku. Při této metodě děti zažívají v rámci své práce úspěchy i neúspěchy, což je velmi důležité, protože na tomto své dovednosti staví a díky tomu se učí. Maňák a Švec (2003) uvádějí, že problém představuje obtíž, kterou žák musí řešit pomocí zkoumání. Učitel staví úlohy tak, aby znamenaly pro žáky nějaký problém a úlohy vyžadovaly samostatná řešení. Předpokladem úspěchu je dobrá orientace ve vyhledávání, shromažďování informací a následně uspořádání těchto dat. Později žáci zjišťují, že mnohdy je daleko těžší problém objevit. Poté zjišťují jeho podstatu a vyhledávají, navrhuji vhodná řešení.

Průběh řešení má několik fází:

- nalezení problémů
- rozbor problémové situace
- tvorba hypotéz, návrhy řešení
- volba nejvhodnějších hypotéz a jejich provedení
- potvrzení či vyvrácení hypotéz, při neúspěchu návrat k dřívějším fázím.

(Maňák, Švec, 2003)

Mezi jednu z nejpropracovanější heuristických metod řadíme metodu řešení problémů, která má mnoho variant. Maňák a Švec (2003) mezi tyto varianty řadí:

- Problémová metoda – podstatou této metody je nesdělování poznatků žákům, žáci si je odvozují pomocí vlastní myšlenkové činnosti. Metoda se často vyznačuje otázkou „proč?“
- Projektová metoda – řadíme ji mezi nejnáročnější metody. Vyznačuje se tím, že i jiné vyučovací předměty jsou propojeny s problémem. Metoda je náročnější na přípravu i časovou dotaci. Výsledkem této metody je určitý produkt, kterým se většinou škola prezentuje.
- Brainstorming – žáci shromažďují myšlenky, nápady, kterými se vzájemně inspirují a zaznamenávají je. Dále se tyto myšlenky a nápady analyzují a hledají se nejvhodnější řešení. Tato metoda má pravidla, která je potřeba dodržovat: nekritizujeme nápady druhých, přemýšlíme o každém nápadu, všechny nápady zapisujeme.
- Delfská metoda – skupina hledá řešení. Důležité je písemné zaznamenávání. Metoda se odehrává v několika kolech, po zhodnocení se pokračuje v dalším kole, kdy můžou, ale nemusí svůj názor změnit.

2.1.3 Metody situační

Problémy této metody nám představují životní situace a na základě jejich řešení získáváme dovednosti. Metoda je především založena na komunikaci a vzájemných vazbách mezi žáky. Řadíme sem případové metody, řešení problémových příkladů, incidenty, konflikty a dynamické situace. Volíme situace z různého prostředí, se kterými se lze setkat v každodenním životě. Principem bývá nastavení modelové situace, kterou je potřeba vyřešit, ačkoliv nevíme potřebné vstupní informace. Maňák, Švec (2003) uvádějí určité fáze při řešení různých situací:

- výběr tématu
- seznámení se s fakty
- vlastní studie
- návrhy postupů, diskuze.

Mezi nejpoužívanější a nejznámější varianty situačních metod řadíme metodu rozboru situace, řešení konfliktní situace, metodu incidentu a dynamickou situační metodu. Metodu rozboru situace můžeme považovat za úplně původní situační metodu. Podstatou

této metody je nastudování písemných materiálů, po kterém následuje diskuze. Tuto diskuzi vede učitel. Cílem této metody je podpora logického usuzování, samostatného myšlení. Důležitá je i samotná analýza a hodnocení situace a v neposlední řadě hledání možností a výběr řešení.

Jinou podstatu skrývá řešení konfliktní situace, které je založené na osobních vztazích. Žákům je sdělena ústní krátká zpráva a žáci ihned navrhnou své postupy a řešení. Díky tomuto řešení jsou žáci připraveni řešit konflikty v časové tísně na základě informací, které znají. Avšak informace nemusí být úplné.

Incidenční metoda neboli metoda incidentu je také zahájena krátkou zprávou, která je časově omezena na 3-5 minut. Aby žáci vyřešili situace, potřebují úplné informace a ty jim poskytuje vedoucí v rozmezí 20-30 minut po odhalení zprávy. Musí si být jistí, že chápou celou podstatu problému, protože poté již žádné informace od vedoucího nedostanou, pouze navrhnou svá řešení a postupy. Žáci díky tomu dokážou oddělit důležité informace od těch méně důležitých na základě logického uvažování, ale také vycházejí z vlastních zkušeností. Nakonec je žákům odhalen skutečný průběh.

2.1.4 Metody inscenační

S těmito metodami se pracovalo již v minulosti. Nejčastěji je užívali Římané při vzdělávání právníků a rétorů. Inscenační metodu si můžeme spojit s divadlem, s hraním rolí. Nemáme tu ovšem zkušené herce, ale jsou to žáci, kteří nám představují určité role. Bratská (1992) uvádí, že se jedná o sociální učení, které si žáci zkouší v modelových situacích. Žáci se zúčastňují samotného vzdělávacího procesu, který je součástí modelové situace. V modelové situaci si děti nejen vyzkouší hraní rolí, ale také samotné řešení problémů. Díky modelové situaci jsou součástí situace, díky kterým si žáci prohlubují osvojené učivo, pracují se svými emocemi, odhalují různé mezilidské vztahy a problémy spojené s nimi. Žáci získávají nové prožitky na základě jejich chování a jednání v určité roli.

Samotný průběh těchto metod se dělí na několik fází:

- příprava inscenace – příprava cílů, obsahu, časové dotace, rolí a postupů
- realizace inscenace – rozdělení rolí pro účastníky, seznámení se s rolí
- hodnocení inscenace – lze využít metodu diskuze ve skupinách nebo samostatně s každým účastníkem.

Samotné inscenační metody mají různé verze. Obst, Kalhous (2002, 2009) rozdělení inscenací podle Horáka (1981):

- 1) strukturované,
- 2) nestrukturované
- 3) mnohostranné hraní rolí.¹

Strukturované a nestrukturované situace se od sebe liší předem připraveným postupem. U strukturované inscenace přípravy zacházejí do detailů. Role jsou připravené pro všechny žáky a obsazení rolí je předem promyšlené. Hlavní role jsou pak potřeba zvláště zvážit. Využíváme filmové či televizní podklady. Nestrukturované inscenace nejsou připraveny do detailů. Vycházíme ze zkušeností žáku se strukturovanými inscenacemi, a proto nejsou tak časově náročné. Naopak za nejsložitější inscenační metodou můžeme považovat mnohostranné hraní rolí, kdy jsou žáci seznámeni s postupy a jejich úkolem je situace zahrát. Pracuje se ve skupinkách. Každá skupinka představuje určitou roli, ke které mají písemné podklady. Ty jsou žákům nápomocné při ztvárnění role. Tato práce ve skupinkách trvá zhruba 20 minut a poté přichází na řadu hodnocení průběhu. Konečný rozbor každé skupinky má za úkol učitel.

2.2 HRA JAKO SOUČÁST VÝUKOVÝCH METOD

Hra je jedna z nejdůležitějších aktivit člověka stejně jako práce a učení. Patří mezi základní potřeby člověka. Vychází ze zájmu člověka, vzniká z přirozených potřeb člověka a aktuální nálady. Má důležitý význam pro tělesný, psychický i sociální význam. Hra je účelem sama o sobě a nemá žádný jiný cíl. Již v minulosti na hru poukazoval J. A. Komenský (1592-1670) svým výrokem „škola hrou“, ale v této době zůstal nepochopený. Využíval aktivitu dítěte spíše jako formu učení, zapojoval dramatizaci do výuky, která dítěti zprostředkovávala zážitek z učení, a tím docházelo k osvojení si učební látky. Sigmund Freud (1856-1939) také přispěl k významu hry svým pochopením, kdy vycházel z osobnosti dítěte a hra mu napomáhala do jeho osobnosti proniknout.

Hra je součástí aktivizujících výukových metod a patří k jedněm z nejvyužívanějších

¹ Strukturovaná inscenace = předem připravený scénář, promyšlená role pro každého účastníka.

Nestrukturovaná inscenace = bez detailně připraveného scénáře. Mnohostranné hraní úloh = v každé skupině si rozdělí role, se kterými jsou účastníci seznámeni prostřednictvím písemného zpracování.

na základních školách. Prostřednictvím hry dítě poznává svět. Nabízí příležitosti k rozvoji socializace a komunikace. Dítě se díky hře učí zažívat úspěchy i neúspěchy. Pomocí hry dítě může pochopit svět dospělých.

2.2.1 Didaktické hry

Mnoho autorů se věnuje vymezením pojmu didaktická hra, díky kterým můžeme lépe pochopit význam didaktické hry.

Didaktická hra je *„seberealizační aktivita jedinců nebo skupin, která svobodnou volbu, uplatnění zájmu, spontánnost a uvolnění přizpůsobuje k pedagogickým cílům“* (Maňák, Švec, 2003, s. 127).

Houška (1993) definuje hru jako záměrnou činnost učitele, která vede žáky k dosažení určitých didaktických cílů.

Název didaktické hry pochází z řeckého slova „didasko“, které znamená – učím, vyučuji. Takto se označovaly především hry společenské nebo deskové, které měly za cíl vzdělávat nebo procvičovat. Didaktická hra směřuje k určitému edukačnímu cíli. Pokud žák dělá činnosti, které ho baví a zajímají, nevnímá, že současně plní edukační cíl. Didaktické hry vedou k tomu, aby žáka při hodině zaktivizovaly, odbouraly pocit nudy, ke spolupráci a komunikaci a vzbuzuje v žácích zájem. Proto nám může sloužit jako motivační faktor ve výuce, a můžeme ji tedy využít při osvojování si a upevňování si dovedností. Zařadit ji můžeme do každé části vyučovací hodiny, ať chceme žáky motivovat, zaujmout nebo probudit. Každá didaktická hra musí mít stanoven svůj cíl a prostřednictvím cíle rozvíjet žákovy kompetence. Tomuto cíli je přizpůsobeno téma a také neměnná pravidla.

Můžeme si uvést alespoň zlomek pozitivních aspektů, které nám hra ve výuce přináší:

- aktivizace žáků
- samostatnost žáků
- motivace
- sociální vztahy mezi vrstevníky
- komunikace
- tvořivost
- klima ve třídě
- spolupráce, týmová práce
- dodržování pravidel, spravedlnost

- respektování autorit.

Didaktická hra se prolíná s didaktickými pomůckami. Společně s didaktickou hrou můžeme využít didaktické pomůcky, které ale můžeme využít i samostatně. Cílem je dodat didaktickým pomůckám hravost a společně s hrou dosáhnout stanovených cílů.

V mé diplomové práci se zabývám českým jazykem a s ním úzce souvisí jazykové hry. Cílem těchto her je rozvíjet oblasti českého jazyka. Oblasti se mohou týkat hláskosloví, slovo tvorby, syntaxe a stylistiky, ale také fonetiky a fonologie či morfologie. V současnosti je velké množství jazykových her, ale také publikací, které se jim věnují.²

Pišlová (2016) uvádí, že hra najde své místo v každé části vyučovací hodiny. Pokud se jedná o motivační část, radí využít krátkou hru, kterou nehodnotíme, má pouze za cíl probudit v žácích zájem. Při hlavní části vyučovací hodiny můžeme použít hru, která stojí na tzv. problémovém učení. Děti ve hře řeší daný problém a následně ze svých postupů vyvozují správná řešení problému. Ovšem nejčastěji hry využíváme v hodinách, kdy je cílem procvičovat a opakovat učivo. Do těchto hodin můžeme zařazovat všechny hry, které jsou stejné tématem. I jazykové hry (viz Příloha č. 1) mají určitá pravidla, která musí děti dodržovat. S pravidly děti předem seznámíme. Tyto hry jsou náročné pro učitele při jejich přípravě. Učitel musí stanovit cíl hry, připravit motivaci, pomůcky, rozmyslet si časové a prostorové vymezení, obsah hry a její hodnocení. Pokud učitel zvolí správnou organizaci, hra je úspěšná. Pokud děti principy a pravidla hry už znají, pro další využití je potřeba pouze obměnit témata her.

² Schneiderová, E.: Jazykové hry a hříčky (2010), Škodová S., Lisá M.: Jazykové hry pro malé školáky (2020), Pišlová S.: Jazykové hry (2016), Schneiderová E.: Kuna nese nanuk (2008).

3 MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY A POMŮCKY

Kalhous, Obst (2002, 2009) se ve své publikaci věnují nejdříve významu slova „materiálně“. Uvádějí, že za prostředek můžeme považovat formy výuky, metody a didaktické zásady. Prostřednictvím těchto prostředků dosahujeme určitého edukačního cíle. Dále máme prostředky jako tabule, knihy, učebnice, které nám také napomáhají dosáhnout vytyčeného cíle. Vnímáme určitý rozdíl mezi těmito prostředky, a proto je dělíme na materiální didaktické prostředky a nemateriálně didaktické prostředky. V mé diplomové práci využiji téma materiálních didaktických prostředků.

„Pojem materiální didaktický prostředek zužuje třídu didaktických prostředků na hmotné nosiče informací, na technické zařízení, výbavu škola a tříd, které slouží výchovně-vzdělávacím účelům“ (JANÍK, RABUŠICOVÁ, PRŮCHA, 2009, s. 258).

Již v minulosti Jan Amos Komenský poukazoval na to, že je vhodné ve výuce používat co nejvíce smyslů. Dítě nejvíce informací zpracovává zrakem, následuje sluch, poté hmat a v poslední řadě ostatními smysly. Na tradiční škole se setkáváme s tím, že nejvíce je zapojován sluch.

Didaktické prostředky jsou skupinou prostředků, které obsahují všechny materiální objekty. Zastávají důležitý význam ve výuce, výuka má být efektivnější.

3.1 VÝVOJ MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ A POMŮCEK

Didaktické prostředky byly součástí výuky již v dávné minulosti. Vyvíjely se v závislosti na vývoji společnosti. Byly hojně využívány při práci s nástroji, díky nimž se mohli lidé seznámit s ovladatelností nástrojů, ale také s různými předměty a jevy. Dále ve vývoji pokračovaly tzv. předstrojové pomůcky, které měly podobu obrazů či skutečných modelů. Dalším mezníkem ve vývoji didaktických prostředků byl vynález knihtisku. Prostřednictvím knihtisku mohly didaktické prostředky konečně získat podobu tištěných materiálů. Byly tištěny první knihy, které napomáhaly vzdělávání. Čím dál více se do výuky zapojovaly i jiné smysly než pouze sluch, tím se přizpůsoboval i vývoj didaktických prostředků. Objevovaly se dalekohledy i krátké filmy. V dnešní době se vývoj prostředků

zaměřuje na využívání počítačů a internetu. I tyto prostředky jsou denně zařazovány do výuky v podobě videí, zvukových nahrávek nebo výukových programů. Při zařazování modernějších prostředků ale nesmíme zapomínat na ty zastaralejší. Vždy jde pouze o úpravu, modernizaci, ale nikdy zcela nenahradí původní prostředek. Knihy jsou jedním z příkladů, které se snaží v dnešní době internet zastoupit. Jedná se o pestřejší způsob využití, ale nikdy nezastane celkovou funkci knihy. Tabule, která je využívána od pradávna, hraje stále důležitou roli v naší výuce.

3.2 FUNKCE A VYUŽITÍ MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ A POMŮCEK

Didaktické prostředky kromě následování stanoveného edukačního cíle by měly plnit i určité funkce. Mezi funkce didaktických prostředků uvádí například Průcha (2009) získávání nových informací. Tyto prostředky by nám měly ulehčit proces mezi pochopením představy a reality, zpracování tohoto procesu. Následné osvojování učiva by díky tomu mělo být ulehčeno. Podporují psychický vývoj u dětí – podpora tvořivosti, pozorování, myšlení a vnímání. Napomáhá k lepším vztahům, klimatu ve třídě a komunikaci mezi vrstevníky. Další funkce je estetická. Děti by měly rozvíjet estetické cítění a celkově svoji osobnost z pohledu kultivace.

Na trhu se v dnešní době můžeme potkat s vysokým počtem didaktických prostředků. Nejenom začínající učitel může tápat s jejich výběrem, aby byl výběr optimální. Proto je nutné znát specifické funkce prostředků již před samotným použitím a věnovat tomu zvýšenou pozornost při výběru. Učitel by se měl před použitím didaktického prostředku s ním seznámit. Průcha (2009) ve své pedagogické encyklopedii uvádí hlavní znaky, kterými bychom se měli řídit při výběru didaktických prostředků:

- Edukační cíl, kterého chceme dosáhnout.
- Konspekt výuky, kterým budeme směřovat.
- Podmínky, ve kterých využijeme didaktické prostředky.
- Seznámení učitele s konkrétním didaktickým prostředkem před jeho použitím.
- Psychická úroveň žáků – jejich vědomosti a myšlení.

Některé pomůcky mají složitější ovládání a vyžadují i spolupráci asistenta. V dnešní době tuto funkci často zastává počítač, se kterým se ale také musíme vždy seznámit a

prostředky na něm vyzkoušet. Počítač nemusí obsahovat vybavenost k plnému využití určitého prostředku. Práce s nimi tedy vyžaduje i technické znalosti. V dnešní době nejčastěji využíváme krátké nahrávky, filmy, zvukové nahrávky, obrázky nebo výukové programy.

3.2.1 Využití materiálně didaktických prostředků ve výuce

Materiálně didaktické prostředky můžeme zařadit do každé části vyučovací hodiny. Zpravidla se vyučovací hodina dělí na úvodní část, hlavní část a závěrečnou část. Pokud zařadíme didaktické prostředky do úvodní části, budou nám sloužit zejména jako motivace či inspirace pro další práci. Probouzí v žácích zájem o učivo a dochází k vyvozování učiva.

Didaktické prostředky také mohou být náplní samotné hlavní části hodiny. Nesmíme ale zapomínat na důležité vlastnosti didaktických prostředků. Prostřednictvím didaktických prostředků se žáci vzdělávají hravě. Slouží nám jako nástroje, které mají za úkol děti přilákat a zaujmout. Díky nim žáci zažívají pocit radosti a úspěchu ve vyučování – učí se s radostí, nenásilně, a především se na výuku těší. Také jsou velmi oblíbené u žáků s poruchami učení. Tito žáci většinou nemají kladný vztah k českému jazyku, a právě didaktické prostředky jim mají být nápomocni k odstranění strachu a stresu z výuky. Hojně se také využívají ke skupinové práci.

Jestliže zařadíme didaktické prostředky do poslední části výuky, poslouží nám jako nástroj pro procvičování a upevňování znalostí učiva žáků. Můžeme sem zařadit různé kartičky k přiřazování, třídění či doplňování. Výsledek nám poslouží jako zpětná vazba, zda žák učivu porozuměl, do jaké míry ho ovládá.

3.3 UČEBNÍ POMŮCKY

Jedná se o takové pomůcky, které mají výuku zefektivnit. Mojžíšek (1988) poukazuje na to, že by se nemělo jednat pouze o předměty, které prezentujeme žákům ve výuce. Ale celek pochopení určitého jevu doplňuje soustavné sledování a pozorování. Prostřednictvím těchto pomůcek má dojít k snadnějšímu osvojování dovedností a schopností. Kalhous, Obst (2002, 2009) uvádějí rozdělení materiálních didaktických prostředků na:

- učební pomůcky
- technické výukové pomůcky
- organizační a reprografická technika

- výukové prostory a jejich vybavení
- vybavení učitele a žáka.

Velkou část materiálních didaktických prostředků tvoří technické prostředky. Ovšem ne na každé základní škole je dostačující vybavení těmito prostředky. Školy jsou tímto směrem vybaveny v určitém nepoměru. Každá škola má jiné technické vybavení. A pokud škola má dostačující moderní technické vybavení, musí mít i personál, který se ochotně těmto prostředkům bude věnovat. Každý učitel nemá znalosti a zkušenosti pro práci s těmito technickými prostředky.

Většina z nás si pod pojmem učební pomůcky ihned vybaví učebnice. V dnešní době má spousta učebnic i interaktivní podobu, díky které můžeme promítat učebnici na interaktivní tabuli. Interaktivní podoba učebnic byla velmi využívána v současné situaci spojené s pandemií COVID-19. Ulehčila práci učitelům při distanční výuce a děti se díky těmto učebnicím lépe orientovaly v učivu. Některé nakladatelství má dokonce interaktivní učebnice rozpracovány i samostatně pro práci na interaktivní tabuli, a tak děti ke každému tématu v učebnici mohou plnit i interaktivní úkol. Tyto interaktivní učebnice mají výhodu v tom, že velmi usnadní práci učiteli. Děti zaujme a namotivuje pro další práci, protože dětem je moderní technika velmi blízká a umí s ní velmi dobře pracovat. Jako nevýhodu těchto programových učebnic bychom mohli uvést vysokou pořizovací cenu. Jazyková výchova hojně využívá klasické učebnice. Každá učebnice je psána tak, aby vyhovovala žákům a byla pro ně přínosem a zdrojem informací. S tím souvisí i uváděné pokyny, které musí být jasné, krátké a přehledné. Učebnice obvykle na začátku obsahuje opakování z předchozího ročníku. Učebnice mívají zhruba pět hlavních celků, které obsahují lekce a různá cvičení. Cílem učebnice je dostatečná práce s jazykovým materiálem. Součástí každé učebnice je i její metodická příručka. Metodická příručka obsahuje návrh tematického plánu, kterým se ale učitel řídit nemusí. Na začátku každé lekce je uveden metodický výklad učiva, kterému je lekce věnována. V metodické příručce často nacházíme i návrhy k dalším činnostem pro práci s aktuálním tématem.

Ovšem učebnice nejsou jediné textové učební pomůcky, které ve výuce využíváme. Dále jsou nám známé například pracovní sešity, knihy, atlasy, ale také literatura, která nám slouží k doplnění učiva v podobě časopisů nebo encyklopedií.

V neposlední řadě využíváme předměty, které nám napomáhají dětem přiblížit skutečnost. Takové předměty nejčastěji zařazujeme do přírodovědy, chemie či fyziky.

Můžeme si pod nimi představit různé jevy a děje. Také přírodniny, ať už se jedná o zachovalé v původním stavu. Nejčastěji můžeme vidat minerály, ale i upravené přírodniny, které využíváme velmi často v podobě vycpaných výrobků, které představují trojrozměrné modely.

Jestliže zařadíme do výuky učební pomůcky, znamená to, že pracujeme a využíváme zásadu názornosti. Již Jan Amos Komenský poukazoval na to, že je optimální ve výuce využívat co nejvíce smyslů při osvojování si dovedností a schopností (Maňák, Švec 2003). V současné době se k tomuto snaží spíše přibližovat školy alternativní nežli klasické.³ Společný celek by mělo ve výuce tvořit vnímání, myšlení a aktivita žáka. Pokud zapojíme do výuky tyto tři činitele, osvojování si dovedností a schopností by mělo být pro žáky jednodušší a efektivnější.

Pod pojmem učební pomůcky si můžeme představit předměty, prostředky, kterými žákům předáváme zpracované učivo. Tyto prostředky mohou být také součástí jazykové výchovy. Lze je klasifikovat na žákovské a demonstrační prostředky. S žákovskými pomůckami pracujeme přímo. Můžeme sem řadit například soubor písmen na kartách, se kterými děti nadále pracují při osvojování si učiva, zejména v prvním ročníku. Poté přecházejí ke kartám, které obsahují již celá slova. Ve třetím ročníku bychom mohli uvést příkladem soubor vyjmenovaných slov. Osvědčenými učebními pomůckami se staly pracovní listy. Pokud se používají společně s fólií, přes kterou děti mohou pracovat, je jejich využití obnovitelné. Také mohou být rozšiřujícím učivem pro nadané žáky ve třídě.

Demonstrační učební pomůcky mají trojí dělení. Řadí se sem pomůcky vizuální, audiovizuální a auditivní. Vizuálními pomůckami rozumíme pomůcky, které se opírají o pozorování. Lze pozorovat samotný text, ať už v učebnici, na tabuli, nebo na stěnách. Klasickou demonstrační pomůckou, která je součástí již několik let, je velká tabule. Na velkou tabuli zaznamenáváme text, který je nadále pozorován. Tento text si dopředu promýšlíme. Volíme správné písmo, estetickou úpravu a klademe důraz na to, aby byl text přehledný a čitelný. V současnosti také ve výuce můžeme používat gramatické tabulky, kde jsou přehledně zaznamenány základy gramatiky (Příloha č. 2).

Dalšími demonstračními pomůckami jsou audiovizuální pomůcky. Tyto pomůcky se soustředí hlavně na využití sluchových i zrakových smyslů. Můžeme si pod nimi představit

³ Tradiční školy se mohou od klasických lišit organizací výuky, obsahem vzdělávání či hodnocením práce žáků.

nahrávky doprovázené zvukem. Jedná se o filmy, ale také televizní vysílání.

Poslední kategorií demonstračních pomůcek jsou ty, které jsou zaměřené na sluch. Jsou to pomůcky auditivní. Jedná se tedy o mluvené slovo bez doprovodu obrazového materiálu. Dříve se ve škole používaly gramofony a rozhlasové vysílání. V současnosti se jedná o zvukové nahrávky na CD či živé rádiové vysílání, které nemusí být vždy vyhovující.

Často využívanou skupinou demonstračních učebních pomůcek v jazykové výchově jsou pomůcky vizuální. Naopak mezi nejméně využívané demonstrační učební pomůcky řadíme audiovizuální. Nevýhodou těchto pomůcek je finanční náročnost při jejich pořízování.

Ne vždy můžeme na trhu najít vyhovující pomůcky. Takové pomůcky si lze samostatně vyrobit. Při jejich výrobě je nutné dodržovat určité zásady. Brabcová (1990) uvádí za nejdůležitější zásady velikost písma a barvu písma. Velký význam při použití pomůcek hrají samotné děti. Pokud se podílí na výrobě učebních pomůcek, probouzí to v dětech zájem o samotné vyučování.

3.4 MATERIÁLNĚ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY V ALTERNATIVNÍCH ŠKOLÁCH

Alternativní školy vznikly z důsledků nevyhovujících postupů v tradičních školách. Velkou roli ve vývoji alternativních škol hraje hnutí svobodných škol, které bylo pro ně přínosnou inspirací. S vývojem společnosti souvisejí i požadavky na inovační postupy ve školství. Tyto novější postupy se nedařilo zařazovat do tradičních škol, a tak pomalu vznikaly školy alternativní, kde se právě tyto inovační postupy začaly využívat. Rodičům nabízejí pro žáky více možností, jak dosáhnout stanovených cílů. Novější programy a postupy měly za úkol odstraňovat nedostatky v tradičním vyučování. Tedy v porovnání s tradičními školami se od nich něčím liší. Lišit se mohou programy a postupy ve vyučování, přístupem k žákům, hodnocení žáků nebo i prostředím, ve kterém se žáci vzdělávají.

Učitel opouští svoji dominantní roli ve vyučování, opouští se také klasický systém známkování stupnicí 1-5, který představoval kontrolu osvojených znalostí a dovedností. Žáci ve škole jsou si všichni rovni, mizí mezi nimi soutěživost a soupeřivost. Naopak je v žácích podporována jejich tvořivost, týmová spolupráce a komunikace. Ve škole vzniká nové a příjemnější prostředí a podmínky pro žáky v učení, které mají v dětech probouzet radost. Děti se do učení nemají tlačit, přístup je založen na jejich dobrovolnosti a volbě obsahu.

Většina z nás si pod pojmem alternativní školy většinou představí školy soukromé. Za alternativní můžeme považovat i státní organizace a v neposlední řadě organizace veřejné. Dále sem patří i třídy, které se snaží do své výuky zařazovat inovativní postupy nebo metody. Školy, které využívají těchto nových prvků ve výuce, nazýváme školy inovativní.

Počátky alternativních škol se datují ve 20. století. Průcha (2012) uvádí ve své publikaci významné představitele alternativních škol jako Marii Montessori, Rudolfa Steinera, Johna Deweyho nebo také Helenu Parkhurstovou. Tito představitelé reagovali na kritiku tehdejšího vzdělávání. Kritickým bodem v té době nebylo pouze vzdělávání, ale také výchova. Jednalo se o tzv. hnutí reformní pedagogiky. V průběhu 20. a 30. let 20. století toto hnutí mělo vliv na školství i na našem území. Vznikaly reformní a pokusné školy. Tím docházelo k proměně našeho školství. K největší proměně na našem území došlo v období mezi světovými válkami, ale netrvalo dlouho a reformní hnutí bylo ukončeno. Ve světě nadále docházelo ke změnám a došlo ke vzniku hnutí alternativní pedagogiky, které se rozšiřovalo. Výsledkem tohoto hnutí byl vznik a rozvoj několika alternativních škol. Na našem území se zájem o alternativní školy dostavil zpátky až po roce 1998.

Každá alternativní škola má vlastní znaky, podobu, směr a postupy ve vzdělávání. Ale jsou i takové, které je mají společné. V České republice se jedná o školy Waldorfské, Montessori, Daltonské, Jenské, školy s programem Začít spolu, projektem Zdravá škola, integrovanou tematickou výukou nebo o domácí vzdělávání. Průcha (2009) ve své pedagogické encyklopedii uvádí, že mezi základní znaky alternativních škol můžeme řadit zájem o dítě. V těchto školách je dítě středem zájmu a úkolem školy a pedagogů je být dítěti nápomocni v jeho rozvoji. Každé dítě je individuální a má odlišné potřeby a zájmy. V pedagogice se tento směr nazývá pedocentrismus. Celková koncepce směrů vychází z podstaty učení ze života. To znamená, že se ve výuce vychází z věcí, informací, zkušeností ze života. Zapojuje se do výuky praxe, názornost, a to vše musí vždy být přiměřené k věku. Vzdělávání vychází z tematického celku, který je propojen navzájem mezi všemi předměty. Do vzdělávání jsou hojně zapojováni nejen žáci, ale také rodiče, kteří se na chodu školy významně podílejí. Alternativní škola představuje místo, kde se scházejí společně žáci, rodiče a pedagogové.

3.4.1 Materiálně didaktické prostředky v systému Montessori pedagogiky

Alternativní školy s Montessori pedagogikou vycházejí z myšlenek Marie Montessori. Maria Montessori se během svého života zabývala filozofií a pedagogikou. Tyto alternativní školy se inspirovaly jejími myšlenkami a pohledem na výchovu, z čehož vznikaly nové pedagogické postupy. Tyto postupy vedou dítě k edukačnímu cíli bez větší pomoci dospělého. Dospělý se v tento moment dostává do pozadí a dětem je po boku pouze jako rádce. Pedagog přistupuje k dětem jako rovnocenný partner. Jeho chování k dětem je zcela respektující, otevřené a vstřícné.

Tato pedagogika se řídí heslem: „*Pomoz mi, abych to udělal sám*“ (Janík, Rabušicová, Průcha, 2009, s. 108). Již z toho můžeme pochopit, že se upřednostňuje samostatná práce dětí. Pedagog má za úkol být pouze dětem nápomocný při jejich objevování a učení se. Klade se důraz na zapojení smyslů a pohybu a na respektování individuálního vývoje. Výuka je postavena v připraveném prostředí neboli na výukovém programu včetně speciálních didaktických materiálů. Práce s didaktickým materiálem probíhá ve skupinkách nebo pracuje samostatně každý žák sám. Didaktického materiálu musí být zajištěna široká nabídka, protože dítě si volí samo, které oblasti se ten den chce vzdělávat. Volí si, co si vybere, jaký materiál, v jaké oblasti bude pracovat, čemu se chce učit. Dále si volí místo, prostor ve třídě, kde bude pracovat a kdy bude pracovat. S tím souvisí také to, že v těchto školách zvonění nehraje roli, v některých nemají zvonění vůbec zavedeno. Neurčuje dítěti začátek ani konec jeho práce a děti si určují každý své individuální tempo při výuce. Nejčastěji se setkáváme s věkově smíšenými skupinami. I toto má svůj význam. V takovéto věkově rozdílné skupině se učí mladší děti od těch starších, děti si volí, zda chtějí pracovat samostatně, ve dvojici nebo ve skupině. V tomto směru rozvíjí svoji osobnost. Volnost při volbě ale neznamená, že si děti nic nevyberou. Děti ví, že mají povinnost si vybrat činnost a tuto práci dokončit. Nestřídají činnosti bez jejich dokončení. Úkolem pedagoga je připravit takové činnosti, aby zaujaly všechny děti. Často se společně se základní školou nachází i mateřská škola, která s dětmi pracuje na stejném principu jako poté základní škola. Již od tohoto věku vedou děti k principu svobodné volby. Sama Maria Montessori se věnovala předškolnímu vzdělávání. Ve své knize mezi základní principy této pedagogiky zmiňuje izolaci jedné vlastnosti, která musí být jasně vyjádřená. Dále je to práce s chybou. Chyba jim ukazuje, co je třeba ještě procvičovat a opakovat. Děti nejsou za chybu trestány, naopak ji berou jako přirozenou věc, která je součástí učení. Jako další princip uvádí

práci s pochvalou. Pochvala by dětem měla v první řadě zajistit pocit bezpečí a jistoty. Největší pochvalou pro děti je jejich výsledek práce (Montessori, 2017).

Hojně se do vzdělávání zapojují rodiče, spolupráce s rodiči je jedním z důležitých postupů myšlenek této pedagogiky. V České republice najdeme 21 těchto alternativních škol, které postupují podle Montessori pedagogiky. Ve světě nejvíce nachází Montessori pedagogika své využití v Nizozemsku, Indii, Chorvatsku, Polsku nebo také například v Rakousku.

Montessoriovské pomůcky jsou základním kamenem pro vzdělávání v metodách Montessori pedagogiky. Jedná se o speciální prostředky, které jsou výrazným směrem Montessori pedagogiky. Prostřednictvím těchto pomůcek dítě poznává svět. Didaktické pomůcky nemají pouze jedno využití, ale jsou stavěny tak, aby je mohl pedagog využívat při více činnostech a při využití zapojovat co nejvíce smyslů. Maria Montessori při myšlence zapojit co nejvíce smyslů, při vnímání okolního světa vytvořila materiál, který se zaměřuje na využití různých smyslů. Díky těmto didaktickým materiálům se děti učí třídit, rozlišovat, pojmenovávat nebo srovnávat. Pro pedagoga je důležitá znalost pomůcky, a to nejen teoretická, ale i praktická. Musí si pomůcku sám vyzkoušet, aby zjistil, jak se děti budou cítit při používání pomůcky. Dalším úkolem pedagoga je udržovat pořádek mezi pomůckami. Pomůcky musí mít stálé místo a řád. Tento řád musí dodržovat i děti. Pomůcku si mohou půjčit z určeného místa a zase ji vrátit zpět na své místo. Pokud se pomůcka nenachází na svém místě, dítě si ji nemůže vypůjčit. Musí být trpělivé a čekat, až se pomůcka zase na svém místě objeví, až ji tam někdo z ostatních dětí po dokončení své činnosti vrátí. Děti vždy pracují pouze s jednou pomůckou, které věnují svoji veškerou pozornost. Pedagog dětem nabízí pomůcky, snaží se děti zaujmout. Po výběru pomůcky se od pedagoga očekává, že práci s pomůckou názorně předvede a nadále vhodně koriguje práci s pomůckami, pokud s nimi není správně zacházeno a neplní tím správný účel pomůcky. K nesprávnému zacházení s pomůckami může dojít neopatrností nebo nezbedností.

Nejčastěji jsou nám známé matematické pomůcky. Ale i v českém jazyce je široká nabídka didaktických pomůcek. V první řadě ale jako základ můžeme považovat prostředí. Samotnou přípravu prostředí bychom neměli podceňovat. Pokud nepřipravíme vhodné prostředí, poté ani využití didaktických pomůcek nebude mít správný efekt. Samotné prostředí by mělo v žácích vzbudit příjemný pocit.

I rodiče se často snaží dětem i doma vyrobit vhodné didaktické pomůcky, které nazývají „Montessori“. Pokud ale tyto pomůcky nejsou kvalitně metodicky zpracovány, poté se jedná pouze o nápady, představy, aby se děti učily něčemu novému na základě didaktického materiálu. Jedná se tedy spíše o skupinu pomůcek, která se nazývá tzv. Montessori like. Nejčastěji se v této skupině můžeme setkat například s didaktickým materiálem, jehož obsah tvoří často děti. Tyto pomůcky jsou čím dál více využívány i na klasických školách. Příkladem můžeme uvést tzv. lapbook. Děti si tvoří knihu, nebo je už tato kniha vytvořena pedagogem. Obsahem knihy jsou tvořivé úkoly, které jsou založené na práci se samotným materiálem (třídění, srovnávání) a jsou podloženy informacemi o tématu. Dítě se seznamuje se vzdělávacím obsahem hravou formou.

Známostou montessori pomůckou je například písmenková komoda. Je velmi využívána v první třídě. Ale svoji funkci plní, jakmile jsou děti schopné rozeznat první písmeno ve slově. Jedná se o komodu s větším počtem zásuvek. Počet zásuvek se rovná počtu písmen v abecedě. Ale jsou známé komody i s menším počtem zásuvek, než je písmen v abecedě. Zásuvky označíme písmeny ve všech jejich podobách, tzn. tiskací malé, velké a psací malé a velké. Úkolem dětí je hledat předměty na určité písmeno a poté schovat do zásuvky (auto – začíná na písmeno a, schováme do zásuvky, která je označena tímto písmenem). Prostřednictvím tohoto postupu si dítě spojuje konkrétní předmět, slovo a počáteční písmeno hravou formou. Celá komoda nám slouží k rozvoji slovní zásoby a sluchové analýzy. Rozlišují se zde souhlásky a samohlásky, které se barevně odlišují. Písmenka na komodě nejsou obvykle řazena podle abecedy. Samozřejmě vycházíme z individuálních potřeb a zájmu dětí. Pokud dítě jeví zájem o abecedu a tím abecedně seřazená písmena, komoda se mu uzpůsobí.

Dále je velmi využívána didaktická pomůcka k osvojení si slovních druhů. Jednotlivé slovní druhy jsou zastoupeny barvou a symboly (tělesa). Tato pomůcka v dětech probouzí logické myšlení. Celá pomůcka je spojena s pohádkou, příběhem. Učitel vypráví příběh a pokaždé, když chce zdůraznit jednotlivý slovní druh, vezme do ruky těleso a slovo zopakuje. „Žila, byla jednou jedna královna.“ Znovu zopakují slovo královna a do ruky beru černý pravidelný čtyřstěn. Takto postupují se všemi slovními druhy za pomoci příběhu. Další činností je už samostatná práce dětí, kdy samy děti přiřkládají symboly, později tělesa k připraveným větám. Samotné přiřkládání symbolů a těles je hlavním cílem této pomůcky. Tato fixace je důležitá pro další gramatické poznávání.

4 MOTIVACE

Motivace tvoří důležitou složku vyučovacího procesu. Právě didaktické prostředky mohou být vhodnou motivací pro další činnosti ve výuce, ale také výbornou zpětnou vazbou jak pro žáky, tak i pro pedagogy.

Slovo „motio“ je základem slova motivace. Jedná se o latinské slovo, které v překladu znamená pohyb, síla, vášně. Plevová, Petrová (2012) definují motivaci jako soubor aspektů, které mají řídicí a aktivizující funkci a ovlivňují naše chování a prožívání. Cílem těchto motivů je zlepšit situaci, která není uspokojivá. Na druhou stranu jsou nám motivy nápomocny dosáhnout pozitivních situací. Motiv je základní jednotkou motivace. Často se uvádí také jako popud nebo pohnutka. Každý jedinec má individuální potřeby, které mají být uspokojeny. Z těchto potřeb nám vychází motiv. Dále nám může vycházet z cíle, který jsme si stanovili. Pokud potřeby nejsou uspokojeny a cíl není naplněn, dochází k tzv. napětí, které je doprovázeno emocemi. Tyto emoce podněcují jedince k určitému jednání, které vede k odstranění napětí a obnovení stavu rovnováhy. Pokud jedinec své potřeby nedokáže naplnit, dochází ke stavu frustrace neboli zklamání. Motivy nám mohou určovat:

- *„Směr a zaměření určité aktivity, a tím i její obsah. Motiv usměřňuje průběh určitého chování.*
- *Intenzitu takové aktivity;*
- *délku jejího trvání“* (Plevová, Petrová, 2012, s. 116).

V samotné motivaci se nám promítá stav člověka ať už z pohledu psychického či tělesného. Vedle potřeb nám také motivy mohou vycházet z podnětů vnějšího prostředí. Takovým pozitivním podnětem může být odměna a patří mezi vnější motivaci. Odměnou může být pochvala, ocenění, dobrý prospěch atd. Naopak vnitřní motivace vychází z aktivní účasti jedince na uspokojení vlastních potřeb či dosažení cílů bez jakéhokoliv odměňování.

Pokud se budeme bavit o motivaci ve školním prostředí, je to nepostradatelná složka vyučovacího procesu. Slouží nám k tomu, abychom žáky navedli k činnostem takovým způsobem, aby činnosti vykonávali rádi a se zájmem. Tento způsob je záměrný. Nejčastějším způsobem jsou právě didaktické prostředky, které učitel využívá jako motivaci pro další práci. Prostřednictvím didaktických prostředků u žáků dochází k osvojování si dovedností, a to zejména z jejich vlastního zájmu. Z tradičních škol můžeme znát ustálený systém, kdy je pro motivaci využívána úvodní část hodiny. Motivace v této části představuje vypravování

příběhu, hádanky, písničky či básně související s tématem vyučovací hodiny. Pišlová (2016) ve své publikaci uvádí, že samotná vyučovací hodina může začínat krátkou jazykovou hrou. Tato hra by měla být zábavná a neslouží nám k hodnocení. Cílem hry je v žácích probudit zájem a chuť po aktivním poznávání.

Rozstříhaná slova: Tato hra nám slouží k upevnování znalostí stavby slova, později můžeme rozšířit o stavbu vět. Děti hrají samostatně nebo ve skupince. Dostanou rozstříhané čtverečky na morfémy, či slovo rozstříhané na jednotlivá písmena (lze udělat více variant). Kdo nejrychleji složí rozstříhané slovo? Pokud bychom chtěli zařadit těžší variantu, děti dostanou jednotlivá písmena napsaná na papíře vcelku. Děti s nimi nemohou manipulovat a představuje to pro ně obtížnější postup.

Lokšová, Lokša (1999) poukazují na zásady, které zvyšují motivaci u žáků. Mezi takové například řadí:

Zpětnou vazbu, prostřednictvím které se dobré výkony upevňují a chyby u neodpovídajících výkonů se odstraňují.

Cíle hodiny (krátkodobé, dlouhodobé) – je důležité, aby je žáci přijali a pochopili. Motivací pro žáky je, když si cíle určí sami.

Tvořivé úlohy (různá náročnost) – rozvoj tvořivosti a samostatnosti.

Prostor pro vyjádření každého – zažívání úspěchu i neúspěchu, sledování příčin.

Problémové vyučování, didaktické hry.

Vztahy mezi žáky, vztah mezi učitelem a žákem.

Skupinová práce – každý žák má specifickou roli ve skupině.

Další zásadou pro zvýšení motivace mohou být samotné soutěže. Soutěže často přináší mezi děti spory a negativní emoce. Soutěže mohou být rušivým prvkem, který narušuje klima ve třídě a vztahy mezi žáky. Část žáků zažívá pocit úspěchu a část neúspěchu. Pokud chce učitel zařazovat do výuky soutěže, měl by jejich strukturu obměňovat, aby i ostatní žáci mohli zažívat pocit úspěchu. Pokud by pocit úspěchu zažívali stále jedni a ti samí žáci, i jim by to mohlo negativně ovlivnit emoce.

Důležitý je také samotný pedagog a jeho volba metod, které při výuce použije. Jaké k tomu použije materiálně didaktické prostředky. Zda má s žáky ve třídě dobré vztahy. Také si musíme uvědomovat, že každý žák je individualita. To, co je pro někoho motivací, nemusí

být i pro ostatní. To samé platí i s odměnou. Co je pro jednoho odměna, může být pro ostatní trestem. Vždy musíme přihlížet k individuálním potřebám žáků.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cíle

Praktická část diplomové práce je věnována didaktickým pomůckám. Pomůcky jsou vytvořeny pro výuku českého jazyka v 1. období základní školy. Cílem je pomoci žákům při osvojování učiva, a to na základě získávání informací především hravou a zábavnou formou. Pro děti jsou tyto pomůcky lákavé již na první pohled. Pozornost dětí upoutá zejména barevnost pomůcek. Pomůcky jsou vytvořeny především také proto, aby děti motivovaly a probudily v nich zájem. Děti se domnívají, že při použití pomůcek si hrají, soutěží, přitom současně procvičují vybrané učivo. Tím se stává práce žáků efektivní a pomůcky se stávají nepostradatelnou součástí každodenní výuky.

Při práci s didaktickými pomůckami žáci využívají více smyslů. Na základě toho si lépe osvojují učivo. Nepoužívají pouze zrak, kterým vnímají barevnost nebo podobu samotné pomůcky, ale mohou pomůckami hýbat, přemísťovat je nebo si s nimi hrát, a poté je logicky uspořádat. Domníváme se, že je to velmi důležitý význam didaktických pomůcek. Dalším důležitým významem je názornost. Žáci si na základě zobrazení těchto pomůcek vytváří představy.

Hlavním cílem je tedy vytvořit soubor pomůcek včetně metodických karet, které budou dětem nápomocny k osvojování si učiva a pomůžou výuku zefektivnit, v neposlední řadě zpříjemnit dětem pobyt ve škole. Dalším cílem je vytvořit soubor pomůcek, které budou do budoucna inspirací pedagogům.

Soubor těchto didaktických pomůcek je vytvořen za účelem procvičení si učiva v českém jazyce, které je obsahem 1. období základní školy. Uplatnění najdou u všech žáků. U nadaných žáků lze didaktické pomůcky využít jako práci navíc, ale také u méně nadaných dětí či u dětí se specifickými poruchami učení (zvláště tyto děti mají velmi kladný vztah k didaktickým pomůckám). Můžeme je využít jako nástroj pro spolupráci mezi žáky nebo naopak k samostatné práci žáků, u kterých žáci pracují na sebekontrolě.

Pomůcky jsou vytvořeny v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, ze kterého vycházejí cíle, klíčové kompetence a očekávané výstupy. Doufám, že tyto pomůcky budou nápomocny při výuce nejen žákům, ale také učitelům.

1 CHARAKTERISTIKA DIDAKTICKÝCH POMŮCEK A JEJICH VYUŽITÍ

Didaktické pomůcky jsou tvořeny především jako karty s jednoduchými obrázky, které obsahují učivo českého jazyka 1. období základní školy. Všechny obrázky jsou mou vlastní tvorbou.⁴ Tyto karty mohou děti využívat k procvičování si osvojeného učiva jak samostatně, tak ve skupinkách. Prostřednictvím jednotlivých grafických podob-obrázků pomůcek můžeme děti vhodně motivovat. Je spousta variant, jak jednotlivé pomůcky využít. Žáci mohou pracovat samostatně, nebo zároveň s tabulí. Pokud bychom chtěli pomůcky využít jako nástěnný materiál do třídy, ať na tabuli, zdi či nástěnky, je potřeba tisk přizpůsobit požadavkům, tzn. pomůcku před tiskem zvětšit tak, aby bylo písmo dostatečně velké a čitelné pro všechny žáky. Slouží zejména jako motivace pro výuku. Pomůcky jsou tvořeny jako sada, v příloze je uvedena jen ukázka (cca. 2 listy).

Didaktické pomůcky jsou podloženy barevným podkladem, některé z nich se dají tisknout na barevný papír. Tato barevnost na první pohled připoutá pozornost žáků. Didaktické pomůcky jsou zatavené v laminovací fólii, která zaručuje jejich trvanlivost a opakovatelné použití. Po laminaci je potřeba některé z nich rozstříhat na jednotlivé kousky. Můžeme také podlepit suchým zipem či magnetem a využívat je současně s nástěnkou. Následně žáci karty třídí, řadí nebo tvoří skupiny na základě pokynů od učitele. Dalším důležitým významem, kterým didaktická pomůcka přispívá k rozvoji dítěte, je jemná motorika. Děti si pomůcky osahávají, berou si je do rukou, uspořádávají a samotná manipulace s nimi může být pro někoho velmi náročná.

Všechny pomůcky jsou vyrobeny v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem. Naplňují, a především rozvíjejí cíle a očekávané výstupy obsažené v RVP ZV. Text je využitý z učebnic českého jazyka. Pomůcky jsou rozdělené tematicky podle učiva. Součástí práce jsou také didaktické pomůcky, které jsou inspirovány Montessori pedagogikou (viz str. 27). Tyto pomůcky bývají velmi finančně náročné. Originální verze pomůcek bývá vyrobena ze dřeva, zatímco tyto verze pomůcek jsou vyrobeny v papírové podobě a následně laminovány. U každé didaktické pomůcky je zmíněno učivo, ke kterému je určena. Dále je uvedena funkce, kterou pomůcka plní, zda je vytvořena k vyvozování učiva nebo následnému procvičování a v neposlední řadě je uvedena organizace práce. Součástí

⁴ Pomůcky byly vytvořeny v průběhu prvního pololetí školního roku 2020/2021 a následně ověřovány ve výuce, vždy v závislosti na probíraném učivu. Některé pomůcky byly zpětně ověřovány formou opakování, vzhledem k distanční výuce žáků. Ověřování probíhalo na malotřídní škole ZŠ Žichlínek, v 1., 2. a 3. ročníku.

samotné didaktické pomůcky je i metodická karta, které je pro pedagogy nápomocná k využití pomůcky v praxi. Mimo očekávaných výstupů, učiva či popisu jsou zde uvedeny i náměty vhodné k motivaci. Žádná didaktická hra a pomůcka se neobejde bez vysvětlení „pravidel“ a bez následné zpětné vazby – kontroly. Samotná funkčnost a efektivita didaktických pomůcek byla realizována v praxi se žáky 1. až 3. tříd na ZŠ Žichlínek.⁵

Očekávané výstupy – 1. OBDOBÍ – ŽÁK

- *rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, rozděluje slova na hlásky – hláskosloví, stavba slova* – didaktické pomůcky: Květy, Vějíře, Hmatová abeceda, Párování abecedy, Slož slovo
- *porovnává významy slov – slova podřazená, nadřazená, souřadná – rozlišuje je* – didaktické pomůcky: Domeček, Srdíčka, Přiřazování
- *rozumí pojmům antonyma, synonyma, porovnává významy slov* didaktické pomůcky: Hrnečky, Domino – slova protikladná
- *porovnává významy slov, vyhledává slova příbuzná – vyjmenovaná slova a slova příbuzná* – didaktické pomůcky: Vějíře, Domino – příbuzná slova, Dobble – vyjmenovaná a příbuzná slova
- *rozlišuje slovní druhy v základním tvaru – přiřazuje slova ke správnému slovnímu druhu* – didaktické pomůcky: Domino – slovní druhy, Kolíčkovaná, Trojúhelníky, Kódy, Kolo štěstí, Bylo jednou jedno království
- *zná řadu slovních druhů* – didaktické pomůcky: Domino – slovní druhy, Kolíčkovaná, Trojúhelníky, Kódy, Kolo štěstí, Bylo jednou jedno království
- *porovnává a třídí slova podle významu*
- *skládá slabiky, slova, věty* – didaktické pomůcky: Draci, Rébusy, Květy, Vějíře, Mrkve, Slož slovo
- *dělí hlásky na samohlásky a souhlásky* – didaktické pomůcky: Slož slovo
- *zvládá správně odůvodnit pravopis po tvrdých a měkkých souhláskách* – didaktické pomůcky: Vlak, Vajíčka, Volská oka

⁵ www.zsamszichlinek.cz

- *zvládá správně odůvodnit pravopis po obojetných souhláskách – vyjmenovaná slova* – didaktické pomůcky: Dobble – vyjmenovaná a příbuzná slova, Domino – příbuzná slova, Vějíře
- *rozumí problematice skupin hlásek dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě* – didaktické pomůcky: Včelí úl, Berušky, Tulipán
- *plynule čte texty s přiměřeným rozsahem, porozumí jim* – didaktické pomůcky: Draci, Rébusy, Hmatová abeceda

[Národní ústav pro vzdělávání, 2013, online]

1.1 HLÁSKOSLOVÍ, STABVA SLOVA A VĚT

1.1.1 Draci

Učivo: Didaktická pomůcka slouží k procvičování učiva týkajícího se stavby vět. Dítě je již schopné skládat slabiky, ze slabik slova a dále se učí z jednotlivých slov skládat věty. Děti ví, že věta začíná velkým písmenem a končí znaménkem – tečkou, otazníkem nebo vykřičníkem. To je jim nápomocné k určení začátku a konce věty.

Popis: Didaktickou pomůckou tvoří jednoduchý obrázek papírového draka. Základem pomůcky je tělo a ocas draka. Tělo vytiskneme, vystříhneme a poté laminujeme. Ten samý postup bude i u mašliček. Ocas je z provázku nebo stužky. Jednotlivé mašličky obsahují slova, ze kterých děti tvoří věty. Mašličky se umísťují na ocas draka a všechny barvy jsou smíchány. Pro děti je důležitá informace, že jedna barva mašliček se rovná jedné větě. Nejprve si roztřídíme mašličky na jednotlivé barvy. Poté děti mohou skládat z jednotlivých barev věty. Nakonec si společně věty čteme a kontrolujeme správnou stavbu věty (příloha č. 3).

Metodika: Věta začíná velkým písmenem a končí znaménkem – vykřičníkem, tečkou, otazníkem.

Další využití: Aktivitu lze využít jako úvodní hru na začátku hodiny nebo naopak na konci hodiny jako opakování. Připravíme si draky na tabuli již s mašličkami. V každé větě vynecháme slovo, později můžeme i více. Děti mají za úkol dopsat vhodné slovo, které by se hodilo do věty.

1.1.2 Rébusy

Učivo: Děti procvičují stavbu slova, rozvíjejí logické myšlení a představivost. V neposlední řadě procvičují čtení zábavnou formou. Didaktickou pomůcku použijeme jako rozvíjející aktivitu. Mnohdy je využívána pro děti, které mají při výuce rychlejší tempo.

Popis: Didaktická pomůcka se skládá z jednotlivých karet. Na jedné kartě je vždy jeden rébus. Po vytisknutí pomůcky ji rozstříháme na jednotlivé rébusy. Pro lepší manipulaci je vhodné navlíknout jednotlivé rébusy na kroužek od klíče a poté si v nich listovat. Při kontrole je dobré mít jednotlivé rébusy přichystané na tabuli, děti poté mohou hádat společně či jednotlivě, nebo vyluštěné slovo přepisovat na tabuli (příloha č.4).

Další využití: Úvodní aktivita – pro děti nachystám jeden rébus na tabuli. Jejich úkolem je rébus vyluštít a vymyslet větu, ve které použijí vyluštěné slovo.

1.1.3 Květy

Učivo: Děti procvičují tvoření slov zábavnou formou. Uvnitř květu máme určené písmenko. Tímto písmenkem slovo začíná nebo končí.

Popis: Jednotlivé květy rozstříháme tak, aby nám zůstaly pouze středy květů, kde je uvedeno písmenko. Okvětní lístky jsou smíchané na jedné hromádce. Pro děti je důležitá informace, že jedna barva se rovná jedné květině, tedy jednomu písmenku. Nejdříve si děti roztřídí jednotlivé okvětní lístky podle barev. Poté tvoří slova. Spojením středu květu s okvětním lístkem utvoříme slovo. Písmenko, které je uvedené ve středu květu, je počáteční nebo koncové. Pokud bychom chtěli těžší variantu, stačí vytisknout květy černobílé. To znamená, že děti nepřiradí jednu barvu k jednomu písmenku, ale musí vyzkoušet i ostatní písmenka, než přijdou na vhodné slovo. Při kontrole děti čtou skupinu slov jednotlivých písmen – květů (příloha č. 5).

Další využití: Až budeme mít poskládané květy a utvořená slova, lze vymýšlet věty s utvořenými slovy. Těžší variantou by bylo využití co nejvíce slov v jedné větě.

1.1.4 Vějíře

Učivo: Děti procvičují stavbu slova a vět a obohacují si slovní zásobu. Upevňují si znalosti o větě – velké písmeno na začátku věty a znaménko na konci věty.

Metodika: Věta začíná velkým písmenem a končí znaménkem – vykřičníkem, tečkou, otazníkem.

Popis: Didaktická pomůcka se skládá z obdélníků, které jsou pomocí patentu na jedné straně připevněné k sobě. Jsou poskládané v přeházeném pořadí, snažíme se, aby patent zůstal volný a s jednotlivými obdélníky se dalo hýbat. Děti si tak mohou pořadí jednotlivých písmen, slov měnit a tím skládat slovo či větu. Při kontrole dáváme pozor na správné pořadí, zda jsou dodržena pravidla pro tvoření vět (příloha č. 6).

1.1.5 Mrkve

Učivo: Cílem didaktické pomůcky je procvičit si učivo spojené se stavbou slova, tedy předpona, přípona. Děti se v 1. období poprvé setkávají a seznamují s těmito pojmy.

Metodika: Předpona je část slova, píše se dohromady s kořenem a obměňuje význam slova.

Popis: Didaktickou pomůckou je obrázek mrkve. Mrkev je rozdělena vždy na dvě části. Pomocí připojení vhodných předpon nám vzniknou slova. Děti se tak seznamují a osvojují si pojem předpona (připojuje se před kořen slova). Všimají si, jak předpona mění význam slova (ke stejnému kořenu připojíme pokaždé jinou předponu – vysvětlujeme si významy slov). Hledáme stejnou část slova – kořen. Žáci si osvojují důležité informace pro další práci ve 2. období (příloha č. 7).

Další využití: Aktivita na úvod hodiny – zopakování osvojených si informací. Na tabuli dám část mrkve, děti mají za úkol vymyslet co nejvíce vhodných předpon a mohou i přípon ke kořenu slova.

1.2 ANTONYMA, SYNONYMA – významová stránka slova

1.2.1 Jablíčka

Učivo: Didaktická pomůcka se zaměřuje na procvičování obsahu učiva o slovech souznačných. Děti si procvičují slova stejného významu či podobného významu.

Metodika: Synonyma = slova souznačná – jsou to slova, která mají podobný nebo stejný význam.

Popis: Didaktická pomůcka je podložena jednoduchým obrázkem jablka. Jablko je vodorovně rozpuštěné. Správný celek jablka se skládá ze dvou slov, které mají stejný nebo podobný význam. Pomůcka je tvořena v černobílé variantě tak, aby se jednoduše dala vytisknout na červený papír (příloha č.8).

Další využití: Aktivita na úvod hodiny nebo závěr hodiny – zopakování si učiva. Na tabuli nachystám pouze poloviny jablka. Děti mají za úkol vymyslet a dopsat vhodné slovo do druhé poloviny jablka.

1.2.2 Hrníčky

Učivo: Didaktická pomůcka se zaměřuje na procvičování obsahu učiva o slovech protikladných. Jedná se o slova s opačným významem.

Metodika: Antonyma = slova protikladná – jedná se o slova s opačným významem.

Popis: Základem didaktické pomůcky je obrázek rozbitého hrnečku. Než začneme s pomůckou pracovat, je potřeba obrázek rozstříhnout na dvě poloviny – na dvě části rozbitého hrnečku. Děti mohou hrnečky opravit, a to na základě naleznutí správných dvojic protikladných slov. Pokud utvoříme správné dvojice protikladných slov, mohou složit hrneček opět v celek. Didaktická pomůcka je vytvořena v černobílé verzi, tiskneme na barevný papír (příloha č. 9).

Další využití: Děti si vyberou jeden hrneček – jednu dvojici protikladných slov. Na obě slova vymyslí věty, ve kterých užijí tato slova. Napomáháme porozumění významu jednotlivých slov.

1.2.3 Já mám, kdo má?

Učivo: Didaktická pomůcka je zaměřena na procvičování obsahu učiva o slovech souznačných. Děti si procvičují slova stejného či podobného významu.

Metodika: Synonyma = slova souznačná – jsou to slova, která mají podobný nebo stejný význam.

Popis: Didaktickou pomůcku tvoří kartičky. Karta je členěna do dvou částí. V první části je kartička zaměřená na slovo, které žák má. Naopak druhá část kartičky je zaměřená na slovo, které žák hledá. Tímto se také určuje pořadí hry, ve kterém děti říkají, která slova mají. Určíme tedy žáka, který bude začínat. Ten přečte slovo, které má a poté, které hledá – například *Já mám dívka. Kdo má slovo souznačné ke slovu dívka?* Ostatní žáci kontrolují své kartičky, zda nemají slovo souznačné ke slovu dívka. Žák, který má správné souznačné slovo, pokračuje: *Já mám holka. Kdo má slovo souznačné ke slovu?* Tímto způsobem pokračujeme do té doby, než se vystřídají všichni žáci (příloha č. 10).

1.2.4 Domino – slova protikladná

Učivo: Procvičování dvojic protikladných slov.

Metodika: Antonyma = slova protikladná – jedná se o slova s opačným významem.

Popis: Základ didaktické pomůcky tvoří známá společenská hra domino. Každá kartička je rozdělena na dvě poloviny. Na jedné polovině se nachází protikladné slovo, na druhé polovině také, ale kartička netvoří dvojici protikladných slov. Dvojice utvoříme tak, že správná slova na dalších kartičkách budeme k sobě přikládat. Didaktickou pomůcku mohou děti využít ve dvojicích, ale také samostatně. Pokud budeme procvičovat ve dvojicích, dáme kartičky obrázkem dolů. Děti si je rozdělí ve dvojicích na stejný počet. Určíme, kdo z dvojice začne. Ten otočí jednu kartičku. Druhý hráč přiloží vhodnou dvojici z jedné nebo druhé strany kartičky. Pokud nemá vhodnou kartičku, řekne dál a hraje druhý hráč (příloha č. 11).

Další využití: Sadu kartiček přichystáme pro každého žáka. Žáci si procvičují dvojice protikladných slov a skládají si domino samostatně. Při dalším využití můžeme zapojit celou třídu žáků. Připravíme takový počet kartiček, aby jich bylo o jednu jednu více, než je počet žáků ve třídě. Každý si vylosuje kartičku a ponechá si ji u sebe. Na tabuli dáme kartičku, která zbyde. Žáci mají za úkol přikládat vhodné kartičky, které nám utvoří správnou dvojici protikladných slov.

1.3 SLOVA NADŘAZENÁ, PODŘAZENÁ, SOUŘADNÁ

1.3.1 Domeček

Učivo: Porozumění a upevnění učiva slov nadřazených a podřazených.

Metodika: Slovo nadřazené má obecný význam, pod který spadají slova podřazená. Slovo podřazené je zástupcem slova nadřazeného.

Popis: Didaktickou pomůckou jsou obrázky domečku. Tyto domečky nám představují slova nadřazená. Můžeme si je představit jako jednotlivé obchody, do kterých třídíme zboží podle toho, v jakém obchodě se jednotlivé zboží prodává. Zboží nám představuje slova podřazená. Slova podřazená jsou součástí didaktické pomůcky v podobě malých kartiček. Na každé střeše domečku je napsaný název obchodu, například ovoce. Zde budeme řadit pouze zboží, které nám představuje ovoce a můžeme ho v tomto obchodě prodávat (příloha č. 12).

Další využití: Nabídneme dětem pouze prázdný domeček – obchod, který ale bude mít svůj název, například zimní oblečení. Je vhodné mít tyto domečky zalaminované ve fólii, tak aby se daly použít i příště. Děti mají za úkol fixem na tabuli dopsat vhodné názvy zboží (slov podřazených), které by se mohlo prodávat v obchodě zimní oblečení (slovo nadřazené).

1.3.2 Srdíčka

Učivo: Procvičování slov nadřazených a podřazených.

Metodika: Slovo nadřazené má obecný význam, pod který spadají slova podřazená. Slovo podřazené je zástupcem slova nadřazeného.

Popis: Didaktická pomůcka je tvořena obrázkem srdíčka. Je vytvořena v černobílé verzi, aby se mohla jednoduše vytisknout na barevný papír. Srdíčko je rozstříhnuté vodorovně na dvě poloviny. Děti k sobě přiřazují správné poloviny. Jedna polovina představuje slovo nadřazené a druhá polovina slovo podřazené. Nahoře vždy stojí slovo nadřazené a pod ním slovo podřazené (příloha č. 13).

Další využití: Lze využít i jako aktivitu do výuky, která je spojena s pohybem. Nachystám tolik polovin srdíček, kolik je žáků ve třídě. Každý si vylosuje jednu polovinu. Poté si navzájem hledají k sobě správnou druhou polovinu srdíčka.

1.3.3 Přiřazování

Učivo: Procvičování slov nadřazených a podřazených.

Metodika: Slovo nadřazené má obecný význam, pod který spadají slova podřazená. Slovo podřazené je zástupcem slova nadřazeného.

Popis: Didaktickou pomůcku je potřeba rozstříhat před samotným použitím. Dětem necháme vcelku pouze šestiúhelníky. Půlkruhy odstříhneme a necháme na jedné hromádce. Na šestiúhelníku jsou napsaná slova podřazená a děti mají za úkol ke každému slovu přiřadit slovo nadřazené (příloha č. 14).

Další využití: V didaktické pomůcce můžeme nechat volná místa v šestiúhelníku a děti mohou doplňovat fixou na tabuli naopak slova podřazená ke konkrétnímu slovu nadřazenému. Pokud využijeme tuto variantu, vytiskneme pomůcku ve větším formátu, aby dětem šlo vepsat jednotlivá slova. Nezapomeneme na laminovací fólii, aby pomůcka byla použitelná vícekrát. Také můžeme nechat slova podřazená vyplněná a volná místa necháme u slov nadřazených. Děti k nim vymýšlejí vhodná nadřazená slova.

1.4 MĚKKÉ A TVRDÉ SOUHLÁSKY

1.4.1 Volská oka

Učivo: Procvičování učiva o měkkých a tvrdých souhláskách. Psaní I/Í, Y/Ý po měkkých a tvrdých souhláskách.

Metodika: H, ch, k, r, d, t, n jsou tvrdé souhlásky. Ž, š, č, ř, c, j, ď, ť, ň jsou měkké souhlásky.

Popis: Didaktickou pomůcku je vhodné vytisknout spíše na tvrdý papír, aby neprosvítala slova, která jsou na nich napsaná. Dále budeme potřebovat kuchyňskou obracečku. Žáci sedí v kruhu na koberci. Uprostřed jsou rozložená volská oka – obrázkem dolů. Začíná hráč, který obdrží obracečku. Otočí si volské oko, přečte slovo, doplní tvrdou nebo měkkou slabiku. Pokud doplní správně, volské oko si ponechává. Pokud ne, volské oko obrací a hraje další hráč. Pokud otočí volské oko se slovem MŇAM, nic nedoplňuje a má bod navíc. Vyhrává ten, kdo má nejvíce vajíček (příloha č. 15).

Další využití: Připravit dvě pánvičky. Volská oka schováme po třídě. Děti volská oka hledají a nadále třídí dle kritéria. Na jednu pánvičku patří volská oka, ve kterých budou Y a Ý. Naopak na druhou pánvičku patří volská oka, ve kterých budou I a Í.

1.4.2 Vlák

Učivo: Procvičování učiva o měkkých a tvrdých souhláskách. Psaní I/Í, Y/Ý po měkkých a tvrdých souhláskách.

Metodika: H, ch, k, r, d, t, n jsou tvrdé souhlásky. Ž, š, č, ř, c, j, d', t', ň jsou měkké souhlásky.

Popis: Obrázkem didaktické pomůcky jsou lokomotivy a jejich vagóny. V průběhu motivace dětem přiblížíme, že i ve skutečnosti máme spoustu druhů vlaků. Vlaky, které jezdí krátké vzdálenosti, dlouhé vzdálenosti, ale také máme vlaky nákladní. I naše vlaky ve třídě jsou rozděleny podle jednotlivých kritérií. Každá lokomotiva má na své střeše určené, které vagóny může vést. Na střeše lokomotivy jsou napsány tvrdé nebo měkké souhlásky. Podle těchto souhlásek, řadíme za lokomotivu nadále vagóny, které tyto souhlásky obsahují ve slovech, které vezou ve vagónu. Jiné v tomto vlaku jet nemohou. Všechny vagóny jsou na jedné hromádce, děti třídí jednotlivé vagóny podle tvrdých a měkkých souhlásek ve slovech (příloha č. 16).

Další využití: Jednu hromádku vagónů necháme na koberci. Lokomotivy dáme na různá místa po třídě. Děti společně třídí a řadí jednotlivé vagóny. Zároveň trénují i orientaci v prostoru.

1.4.3 Vajíčka

Učivo: Procvičování učiva o měkkých a tvrdých souhláskách. Psaní I/Í, Y/Ý po měkkých a tvrdých souhláskách.

Metodika: H, ch, k, r, d, t, n jsou tvrdé souhlásky. Ž, š, č, ř, c, j, d', t', ň jsou měkké souhlásky.

Popis: Didaktická pomůcka je vhodným materiálem pro jaro a Velikonoce. Pomůcku tvoří vajíčko, které je rozbité na dvě poloviny. Na jedné polovině jsou napsány tvrdé a měkké souhlásky s I, Í/Y, Ý. Druhá polovina vajíček je tvořena neúplnými slovy. Děti spojují obě poloviny vajíčka, tak aby jim vzniklo správné slovo. Například v jedné polovině vajíčka se

nachází DI, v druhé se nachází HO__T. Pokud děti tyto dvě poloviny spojí, doplní si DI do neúplného slova, vznikne jim slovo HODIT (příloha č. 17).

Další využití: Dětem rozdáme pouze poloviny vajíček, na kterých jsou napsaná neúplná slova. Druhé poloviny poschováváme po třídě. Děti hledají správné poloviny a skládají slova. Lze propojit s anglickým jazykem a tradicí Easter egg hunt (hledání velikonočních čokoládových vajíček).

1.5 SLOVA SE SKUPINAMI HLÁSEK DĚ, TĚ, NĚ, BĚ, PĚ, VĚ, MĚ

1.5.1 Tulipán

Učivo: Skupiny *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě* – aktivně je používat, skládat s nimi slova.

Metodika: Ve skupinách *dě, tě, ně* píšeme ě, ale vyslovujeme jako [d'e, t'e, ňe]. Ve skupinách *bě, pě, vě* píšeme ě, které označuje hlásky j, e. Vyslovujeme jako [bje, pje, vje]. Ve skupině *mě* píšeme ě, které označuje hlásky ň, e. Vyslovujeme jako [mňe].

Popis: Obrázek tulipánu, který tvoří didaktickou pomůcku, je rozdělený na dvě poloviny. Jedna polovina obrázku obsahuje skupiny *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě*. Druhá polovina obsahuje zbytek slova. Děti dávají dohromady tyto poloviny a skládají správná slova. Pokud děti neví, zkouší metodou pokus a omyl. Didaktická pomůcka je vytvořená v černobílé variantě, aby se dala vytisknout na barevný papír (příloha č. 18).

1.5.2 Berušky

Učivo: Seznámení se skupinami *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě* – vyhledávat je ve slově, aktivně je používat.

Metodika: Ve skupinách *dě, tě, ně* píšeme ě, ale vyslovujeme jako [d'e, t'e, ňe]. Ve skupinách *bě, pě, vě* píšeme ě, které označuje hlásky j, e. Vyslovujeme jako [bje, pje, vje]. Ve skupině *mě* píšeme ě, které označuje hlásky ň, e. Vyslovujeme jako [mňe].

Popis: Didaktická pomůcka je vhodná k vyvozování učiva skupin *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě*. Děti čtou slova s těmito skupinami, skupiny vyhledávají ve slovech. Didaktickou pomůcku

tvoří tělo berušky. Na tomto těle je uvedena skupina s Ě, do které budou patřit uvedená slova. Slova jsou napsaná na tečkách. Všechny tečky jsou na jedné hromádce. Děti čtou slova napsaná na tečkách, vyhledávají v nich skupiny s Ě a třídí k příslušnému tělu berušky. Tělo berušky je vytvořené v černobílé variantě, tiskneme na červený papír. Pro lepší čitelnost a manipulaci je vhodné pomůcku vytisknout na formát papíru A3 (příloha č. 19).

Další využití: Vyber si jednu berušku. přečti si všechna roztríděna slova, které k ní patří, a použij každé slovo ve větě.

1.5.3 Včelí úl

Učivo: Procvičování skupin *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě* – doplňování do slov, hledání toho, co mají slova společného.

Metodika: Ve skupinách *dě, tě, ně* píšeme ě, ale vyslovujeme jako [d'e, t'e, ňe]. Ve skupinách *bě, pě, vě* píšeme ě, které označuje hlásky j, e. Vyslovujeme jako [bje, pje, vje]. Ve skupině *mě* píšeme ě, které označuje hlásky ň, e. Vyslovujeme jako [mňe].

Popis: Didaktickou pomůcku po tisku rozstříháme tak, aby nám zůstaly samostatné šestiúhelníky s obrázkem včely. Ostatní části vložíme na hromadu. Děti mají za úkol jednotlivá slova přečíst, doplnit vhodnou skupinu s Ě a slova roztrdit podle toho, zda mají něco společného. Vždy šest slov má společnou skupinu s Ě. Děti mají za úkol přijít na to, o jakou skupinu se jedná za pomoci správného doplnění skupin s Ě (příloha č. 20).

1.6 SLOVNÍ DRUHY – tvarosloví

Metodika: Každé slovo, které používáme, můžeme zařadit do jednoho z deseti slovních druhů:

- **Podstatná jména** – názvy osob, věcí a zvířat, ukazujeme si na ně TEN, TA, TO
- **Přídavná jména** – vlastnosti osob, věcí a zvířat. Ptáme se na ně *Jaký? Který? Čí?*
- **Zájmena** – zastupují podstatná a přídavná jména nebo ukazují na osoby, věci a zvířata
- **Číslovky** – vyjadřují nám počet nebo pořadí

- **Slovesa** – říkají nám, co osoby, věci nebo zvířata dělají nebo co se s nimi děje
- **Příslovce** – odpovídají na otázky *Kde? Kam? Kdy? Jak?*
- **Předložky** – spojují se s podstatnými jmény
- **Spojky** – spojují slova nebo věty
- **Částice** – uvozují věty
- **Citoslovce** – vyjadřují nálady, city, hlasy

1.6.1 Domino – slovní druhy

Učivo: Procvičování slovních druhů – určování slovních druhů v základním tvaru.

Popis: Známa společenská hra domino tvoří základ didaktické pomůcky. Každá kartička je rozdělena na dvě poloviny. Jednu polovinu tvoří název slovního druhu, druhou polovinu slova k určování. Didaktickou pomůckou mohou děti využít ve dvojicích, ale také samostatně. Pokud budeme procvičovat ve dvojicích, dáme kartičky obrázkem dolů. Děti si je rozdělí ve dvojicích na stejný počet. Určíme, kdo z dvojice začne. Ten otočí jednu kartičku. Druhý hráč přiloží vhodnou dvojici z jedné nebo druhé strany kartičky. Pokud nemá vhodnou kartičku, řekne dál a hraje druhý hráč. Pokud budou žáci pomůcku využívat samostatně, přikládají správné konce kartiček k sobě a tvoří „hada“ (příloha č. 21).

1.6.2 Količkovaná

Učivo: Procvičování slovních druhů – určování slovních druhů v základním tvaru.

Popis: Didaktickou pomůcku rozstříháme na jednotlivé obdélníky (název slovního druhu + nabídka slov). Dále budeme potřebovat ještě kolíčky na prádlo. Děti mají za úkol najít všechna slova daného slovního druhu. Správná slova označí kolíčkem (příloha č. 22).

1.6.3 Trojúhelníky

Učivo: Procvičování slovních druhů – určování a přiřazování slovních druhů ke slovu v základním tvaru.

Popis: Malé trojúhelníky jsou základem didaktické pomůcky. Tyto trojúhelníky je potřeba po tisku nastříhat z původního obdélníku. Každý trojúhelník je tvořen třemi stranami. Na

každé straně je napsané slovo či název slovního druhu. Postupně jednotlivé trojúhelníky přikládáme stranami k sobě. Každé dvě strany, které se dotýkají, by měly tvořit dvojici, a to název slovního druhu a slovo v základním tvaru. Ze začátku je vhodné s dětmi procvičovat na menším počtu trojúhelníků a postupně navyšovat. Pomůcku tiskneme na barevný papír (příloha č. 23).

1.6.4 Kódy

Učivo: Procvičování slovních druhů – určování slov v jednoduchých větách.

Popis: Didaktickou pomůcku po tisku rozstříháme na jednotlivé pruhy. Uděláme dvě hromádky. Na jedné budou věty, na druhé kódy. Děti mají za úkol najít k jednotlivým větám číselný kód. Číselný kód tvoří čísla slovních druhů tak, jak jdou slovní druhy za sebou ve větě. Pro každého žáka máme připravenou jednu sadu a poté proběhne společná kontrola. Pomůcka je vhodná spíše pro nadanější děti jako nadstavbové učivo (příloha č. 24).

Další využití: Připravíme tolik vět a kódů, kolik je dětí ve třídě. Jednotlivé kódy poschováváme po třídě. Věty si žáci mezi sebou rozdají. Každý žák má za úkol najít správný kód pro svoji větu. Také můžeme mezi žáky namíchat kódy a věty. Každý žák si vylosuje jeden lísteček. Poté tvoří žáci dvojice. Každá dvojice se bude skládat z číselného kódu a věty.

1.6.5 Kolo štěstí

Učivo: Procvičování slovních druhů – hledání vhodných slov určeného slovního druhu.

Popis: Didaktická pomůcka se skládá ze dvou kruhů. Kruhy jsou k sobě přidělané pomocí patentu. Patent necháváme volnější, aby se s kruhy dalo hýbat. Vrchní kruh určuje slovní druh, který hledáme. Nezapomeneme vystříhnout vyznačený zobáček. Spodní kruh nám nabízí slova, ze kterých hledáme vhodná k určenému slovnímu druhu. Správné slovo ponechávají v okénku, takže vidíme pouze jedno slovo (příloha č. 25).

1.7 VYJMENOVANÁ SLOVA

Metodika: Mezi obojetné souhlásky patří písmena *b, f, l, m, p, s, v, z*. Po těchto souhláskách je možné psát uvnitř slova *I, Í* nebo *Y, Ý*. V případě vyjmenovaných slov a slovech příbuzných píšeme *Y, Ý*.

1.7.1 Dobble – vyjmenovaná slova a příbuzná slova

Učivo: Procvičování a upevňování vyjmenovaných a příbuzných slov.

Popis: Základem didaktické pomůcky je známá společenská hra *Dobble*. Na jednotlivých kartičkách kruhovitěho tvaru jsou napsána příbuzná slova určené řady vyjmenovaných slov. Každá kartička má vždy s každou jedno slovo shodné. Při využití této didaktické pomůcky můžeme střídát varianty. V první variantě rozdáme jednu sadu kartiček přibližně 3 žákům. Poslední karta patří doprostřed stolu. Děti si své hromádky karet nechávají otočené slovy dolů. Na povel si žáci otočí jednu kartu a všichni hledají společná slova s kartou, která leží uprostřed stolu. Pokud žák najde vhodné slovo, vysloví ho a kartu položí doprostřed stolu na hromádku. Otočí si další kartu ze své hromádky a postup opakuje, dokud se nezbaví všech karet ze své hromádky. V další variantě princip hry zůstává stejný, žáci hledají společná slova na kartičkách. Tentokrát celou hromádku necháme uprostřed stolu. Každý hráč si z ní vezme jednu kartu, ale neotáčí ji. Kartu otočí až na povel společně se všemi. Žáci hledají společná slova se svou kartou a kartou uprostřed stolu. Pokud některý žák najde společné slovo, bere si kartu ze stolu k sobě. Hra končí tehdy, když uprostřed stolu není žádná karta (příloha č. 26).

1.7.2 Domino – příbuzná slova

Učivo: Procvičování a upevňování vyjmenovaných a příbuzných slov.

Popis: Základem didaktické pomůcky je známá společenská hra *Domino*. Pomůcka je tvořena kartičkami, které jsou rozděleny na dvě poloviny. Na jedné polovině je napsané vyjmenované slovo, na druhé polovině je slovo příbuzné. Děti k sobě přiřazují kartičky, aby vždy tvořily dvojici správného vyjmenovaného a příbuzného slova. Například mýt – umyvadlo. (příloha č. 27).

1.7.3 Vějířky – řady vyjmenovaných slov

Učivo: Osvojování si řad vyjmenovaných slov.

Popis: Didaktickou pomůcku po tisku rozstříhneme na jednotlivé obdélníky. Tyto obdélníky představují jednotlivá vyjmenovaná slova. V přeházeném pořadí je poskládáme na hromadu a poté pomocí patentu přiděláme sobě. Snažíme se, aby se s jednotlivými kartičkami dalo hýbat. Děti mají za úkol poskládat jednotlivá vyjmenovaná slova ve správném pořadí. Na konci bude pomůcka ve tvaru vějíře, na kterém bude znázorněna řada vyjmenovaných slov. Společně s dětmi si kontrolujeme řady vyjmenovaných slov, které poskládaly (příloha č. 28).

1.8 DIDAKTICKÉ POMŮCKY INSPIROVÁNY MONTESSORI PEDAGOGIKOU

1.8.1 Bylo jednou jedno království

Učivo: Procvičování slovních druhů.

Popis: Didaktická pomůcka se skládá z příběhu o království Slovních druhů. Každý slovní druh je v příběhu zastoupen společně i s příklady slov. Společně s dětmi si k příběhu kreslíme obrázky, ale také tvoříme otázky a ptáme se na určité slovní druhy. Děti se tak zábavnou formou seznamují s jednotlivými slovními druhy.

V Montessori pedagogice jsou dále na příběh vázány geometrické tvary, které zastupují jednotlivé slovní druhy (příloha č. 29).

1.8.2 Hmatová abeceda

Učivo: poznáváme jednotlivá písmena.

Popis: Písmena v tiskací či psací podobě zvětšíme do formátu alespoň A5. Vytiskneme a použijeme laminaci. Pokud nemáme možnost laminace, tiskneme na tvrdý papír. Dětem zavážeme oči, do rukou jim dáme jedno písmeno a děti podle hmatu hádají, o které písmenko se jedná. K uhádnutému písmenku vymýšlí děti slova začínající na toto písmeno. Dále z těchto písmenek tvoříme slova, u psacího písma mohou děti vidět, jak jednotlivá písmenka na sebe navazují.

1.8.3 Párování abecedy

Učivo: Písmena české abecedy v tiskací podobě – velká a malá písmena.

Popis: Párování velkých a malých písmen tiskací podoby. Děti k sobě dávají správné podoby písmen (příloha č. 30).

1.8.4 Slož slovo

Učivo: Skládání slov z jednotlivých hlásek – rozklad slova na jednotlivé hlásky.

Popis: Pro výrobu této didaktické pomůcky mi byla inspirací pomůcka zvaná *Smirková abeceda*. Jedná se o kartičky s písmeny české abecedy. Karta s červeným pozadím zastupuje souhlásky, s modrým pozadím se jedná o samohlásky. Pokud děti nezvládají samostatný rozklad na jednotlivé hlásky, dáváme dětem na pomoc předlohu, podle které skládají určené slovo. Poté na jednoduchých slovech zkoušejí samostatný rozklad slova. Dětem je řečeno slovo, které mají složit. Rozloží si ho na jednotlivé hlásky a poté složí (příloha č. 31).

2 METODICKÉ KARTY

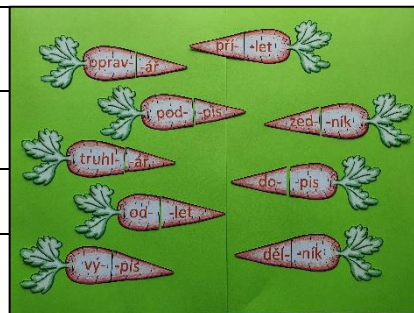
METODICKÁ KARTA – DRACI	
UČIVO	Stavba vět
MOTIVACE	Pouštění papírových draků
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> třídění slov obohacování slovní zásoby procvičování učiva související se stavbou vět – velké písmeno na začátku věty, znaménko na konci věty, čtení vět, pochopení významu věty
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> skládá slabiky, slova, věty plynule čte texty s přiměřeným rozsahem, porozumí jim
POPIS	Jednotlivé mašličky roztřídíme podle barev. Jedna barva se rovná slovům z jedné věty. Slova skládáme významově za sebou tak, aby nám vznikla smysluplná věta.

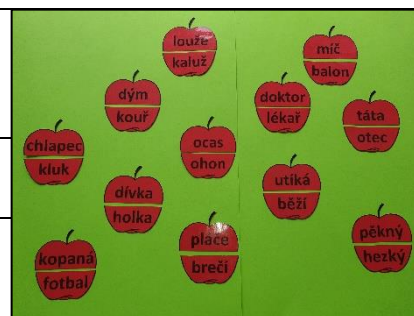
METODICKÁ KARTA – RÉBUSY	
UČIVO	Stavba slova
MOTIVACE	Vyluští cestu k pokladu
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> rozvíjení logického myšlení rozvíjení představivosti obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> skládá slabiky, slova, věty plynule čte texty s přiměřeným rozsahem, porozumí jim
POPIS	Ukrytá slova v jednotlivých rébusech. Pomocí názvu obrázku a písmen na kartičce děti vyluští název slova. Například V Z DUCH (obrázek ducha) = slovo vzduch.

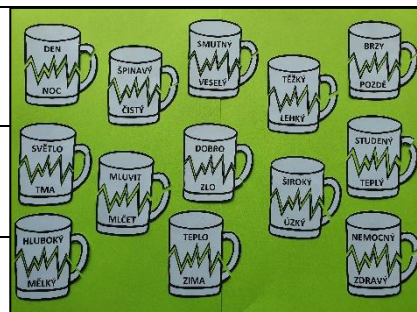
METODICKÁ KARTA – MRKVE	
UČIVO	Stavba slova základy stavby slova
MOTIVACE	Zeleninová zahrádka
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • obohacování slovní zásoby • první seznámení se společnou částí slov – KOŘENEM, příprava a osvojení si znalostí do 2. období • sledovat, jak se nám mění význam slova pomocí předpony
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • skládá slabiky, slova, věty
POPIS	Skládání slov připojením předpony ke kořenu slova. Hledáme společnou část – kořen. Připojujeme ke kořenu předponovou část a sledujeme, jak se nám mění význam slova. Tyto významy si vysvětlujeme.

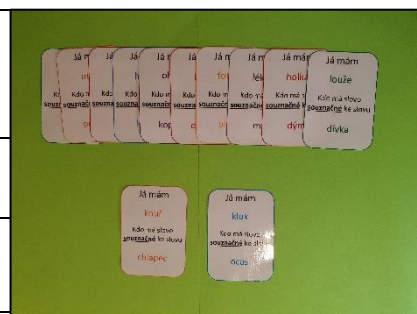
METODICKÁ KARTA – JABLÍČKA	
UČIVO	Slova souznačná
MOTIVACE	Písnička <i>Měla babka čtyři jabka</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • porozumění významům slov • najít slovo se stejným nebo podobným významem • obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozumí pojmům antonyma, synonyma, porovnává významy slov
POPIS	Děti spojují jednotlivá jablka v celek na základě stejného nebo podobného významu slov.

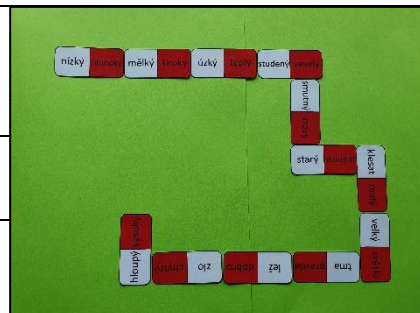
METODICKÁ KARTA – HRNEČKY	
UČIVO	Slova protikladná
MOTIVACE	Pohádka <i>Hrnečku, vař!</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • porozumění významům slov • najít slovo s opačným významem • obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozumí pojmům antonyma, synonyma, porovnává významy slov
POPIS	Děti opravují rozbité hrnečky na základě tvoření dvojic slov s opačným významem.

METODICKÁ KARTA – JÁ MÁM, KDO MÁ?	
UČIVO	Slova souznačná
MOTIVACE	Dvojice pohádkových postav
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • porozumění významům slov • najít slovo se stejným nebo podobným významem • obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozumí pojmům antonyma, synonyma, porovnává významy slov
POPIS	Děti na základě kartiček a otázek <i>Kdo má?</i> Hledají správné dvojice souznačných slov. Ten, kdo začíná se ptá: <i>Kdo má souznačné slovo ke slovu dívka?</i> <i>Já mám holka.</i> Pokračuje další otázkou: <i>Kdo má souznačné slovo ke slovu ...?</i>

METODICKÁ KARTA – DOMINO SLOVA PROTIKLADNÁ	
UČIVO	Slova protikladná
MOTIVACE	Písnička <i>Ňuňuňu – protiklady</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • porozumění významům slov • najít slovo s opačným významem • obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozumí pojmům antonyma, synonyma, porovnává významy slov
POPIS	Děti mají za úkol přiložit k sobě jednotlivé kartičky tak, aby tvořily správné dvojice protikladných slov.

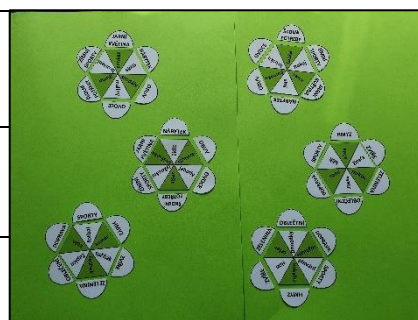
METODICKÁ KARTA – DOMEČEK	
UČIVO	Slova nadřazená a podřazená
MOTIVACE	Námětová hra <i>Na obchod</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • chápe význam slova nadřazeného • chápe význam slova podřazeného • třídí slova podle kritéria • dokáže vymyslet slova podřazená
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • porovnává významy slov – slova podřazená, nadřazená, souřadná – rozlišuje je
POPIS	Děti třídí jednotlivá podřazená slova do domečku, který má název neboli nadřazené slovo.

METODICKÁ KARTA – SRDÍČKA	
UČIVO	Slova nadřazená a podřazená
MOTIVACE	Svátek sv. Valentýna
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • chápe význam slova nadřazeného • chápe význam slova podřazeného • přiřazuje správné dvojice slov • dokáže vymyslet slova podřazená
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • porovnává významy slov – slova podřazená, nadřazená, souřadná – rozlišuje je
POPIS	Děti přiřazují k sobě správné dvojice slov nadřazených a podřazených.

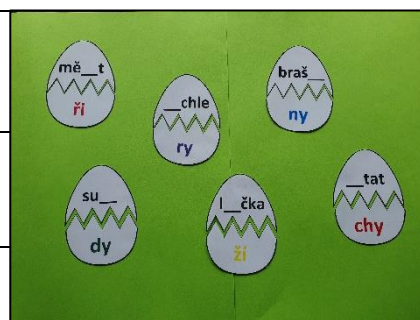
METODICKÁ KARTA – PŘIŘAZOVÁNÍ	
UČIVO	Slova nadřazená a podřazená
MOTIVACE	Hra <i>Když jsem jel do Afriky, vzal jsem si s sebou....</i> (slova něčím společné, např.: ovoce – banán, jablko, ...)
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • chápe význam slova nadřazeného • chápe význam slova podřazeného • přiřazuje správná slova nadřazená • dokáže vymyslet slova podřazená
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • porovnává významy slov – slova podřazená, nadřazená, souřadná – rozlišuje je
POPIS	Úkolem je přiřadit ke slovu podřazenému, které je součástí šestiúhelníku, vhodné slovo nadřazené.

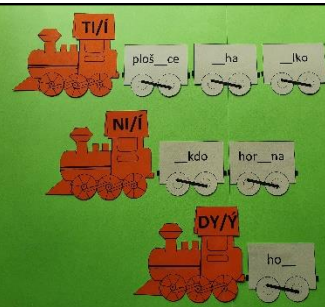
METODICKÁ KARTA – VOLSKÁ OKA	
UČIVO	Tvrdé a měkké souhlásky
MOTIVACE	Písnička <i>Vajíčka</i> (Písničky pro děti)
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> rozpozná tvrdé a měkké souhlásky ve slovech ví, jaké I, Í/Y, Ý píšeme po tvrdých a měkkých souhláskách rozvíjí jemnou motoriku
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> zvládá správně odůvodnit pravopis po tvrdých a měkkých souhláskách
POPIS	Děti pomocí kuchyňské obracečky obrací volská oka. Doplní správné I, Í/Y, Ý po souhláskách. Vyhrává ten, kdo má nejvíce volských ok. Pokud hráč obrátí volské oko se slovem MŇAM! má bod navíc.

METODICKÁ KARTA – VAJÍČKA	
UČIVO	Tvrdé a měkké souhlásky
MOTIVACE	Jaro, Velikonoce
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> rozpozná tvrdé a měkké souhlásky ve slovech ví, jaké I, Í/Y, Ý píšeme po tvrdých a měkkých souhláskách obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> zvládá správně odůvodnit pravopis po tvrdých a měkkých souhláskách
POPIS	Didaktickou pomůcku tvoří vajíčko rozbité na dvě poloviny. Děti přiřazují k sobě vhodné poloviny vajíček k utvoření slova na základně tvrdých a měkkých souhlásek.

METODICKÁ KARTA – VLAK	
UČIVO	Tvrdé a měkké souhlásky
MOTIVACE	Písnička <i>Jede, jede mašinka</i> (Maxim Turbulenc)
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> rozpozná tvrdé a měkké souhlásky ve slovech ví, jaké I, Í/Y, Ý píšeme po tvrdých a měkkých souhláskách obohacování slovní zásoby třídí podle určeného kritéria – tvoří správnou řadu slov
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> zvládá správně odůvodnit pravopis po tvrdých a měkkých souhláskách
POPIS	Děti třídí jednotlivé vagóny dle tvrdých a měkkých souhlásek obsažených ve slovech, které vagóny vezou. Řadí je nadále za lokomotivu.

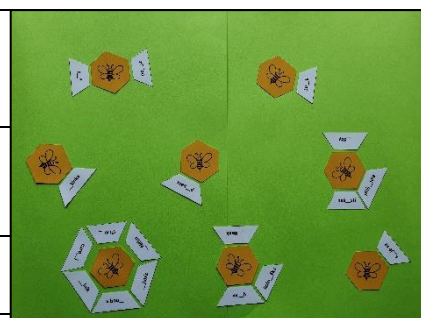
METODICKÁ KARTA – TULIPÁN	
UČIVO	Skupiny <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i>
MOTIVACE	Obrázek tulipánu – částečné odkrývání, děti hádají, co je to za květinu
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> skládání slov se skupinami <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> – aktivně používají tyto skupiny a tvoří s nimi slova obohacování slovní zásoby
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> rozumí problematice skupin hlásek <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i>
POPIS	Děti skládají poloviny tulipánů na základě tvoření slov. Vždy jednu polovinu tvoří skupiny <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> a druhou zbytek slova.

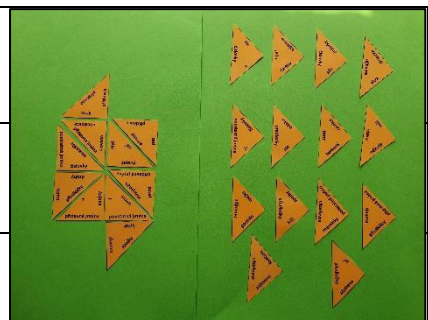
METODICKÁ KARTA – BERUŠKY	
UČIVO	Skupiny <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i>
MOTIVACE	Písnička <i>Beruško, půjč mi jednu tečku</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> vyvozování učiva skupin <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> vyhledávání skupin <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> ve slovech třídít slova dle určitého kritéria
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> rozumí problematice skupin hlásek <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i>
POPIS	Děti třídí tečky se slovy podle skupin <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> . Následně přiřazují ke správné berušce.

METODICKÁ KARTA – VČELÍ ÚL	
UČIVO	Skupiny <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i>
MOTIVACE	Ochutnávka medu
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> doplňování správných skupin <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> do slov třídít slova dle určitého kritéria hledat, co mají slova společného
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> rozumí problematice skupin hlásek <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i>
POPIS	Děti třídí jednotlivá slova a doplňují do nich správné skupiny <i>dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě</i> , následně zjišťují, co mají slova společného a dle tohoto kritéria třídí slova do jednotlivých včelích úlů.

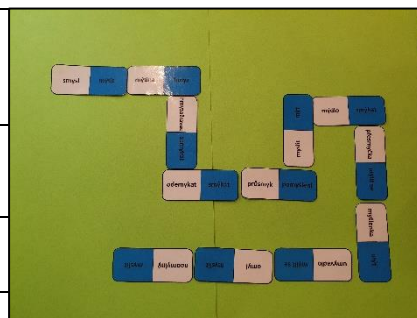
METODICKÁ KARTA – TROJÚHELNÍKY	
UČIVO	Slovní druhy
MOTIVACE	Kolik dětí bude potřeba, aby mohly pomoci těl poskládat trojúhelník? Kolik trojúhelníků poskládáme z dětí z celé třídy?
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • určuje slovní druhy v základní tvaru • přiřazuje názvy slovních druhů
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje slovní druhy v základním tvaru – přiřazuje slova ke správnému slovnímu druhu • zná řadu slovních druhů
POPIS	Děti přiřazují k sobě vždy dvě strany různých trojúhelníků, aby vždy tvořily správnou dvojici, a to název slovního druhu a příklad.

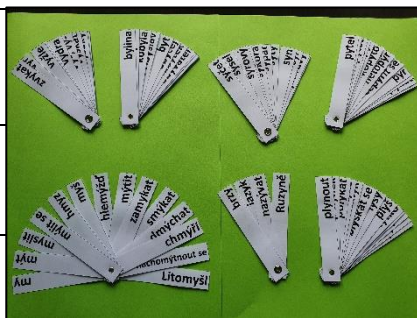
METODICKÁ KARTA – KÓDY	
UČIVO	Slovní druhy
MOTIVACE	Trezor – najdi správné kódy k otevření trezoru
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • určuje slovní druhy v jednoduché větě • orientuje se v prostoru
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje slovní druhy v základním tvaru – přiřazuje slova ke správnému slovnímu druhu • zná řadu slovních druhů
POPIS	Na základě jednoduché věty děti hledají číselný kód. Číselný kód představuje uspořádání slovních druhů ve větě.

METODICKÁ KARTA – DOMINO PŘÍBUZNÁ SLOVA	
UČIVO	Vyjmenovaná a příbuzná slova
MOTIVACE	Společenská hra <i>Domino</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • hledá shodné dvojice • upevňuje vyjmenovaná a příbuzná slova
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • zvládá správně odůvodnit pravopis po obojetných souhláskách – vyjmenovaná slova • porovnává významy slov, vyhledává slova příbuzná – vyjmenovaná slova a slova příbuzná
POPIS	Děti přiřazují k sobě karty. Každé karty musí z obou stran tvořit správné dvojice, a to vyjmenované slovo a slovo příbuzné.

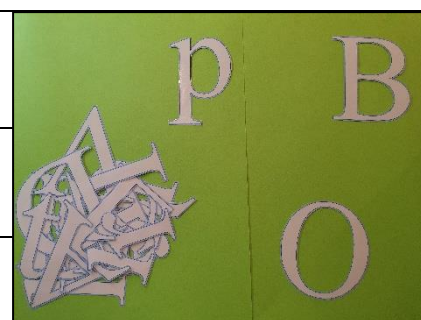
METODICKÁ KARTA – VĚJÍŘE VYJMENOVANÁ SLOVA	
UČIVO	Vyjmenovaná slova
MOTIVACE	Písničky od Dády Patrasové <i>Vyjmenovaná slova</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • procvičuje řadu vyjmenovaných slov • upevňuje vyjmenovaná slova
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • zvládá správně odůvodnit pravopis po obojetných souhláskách – vyjmenovaná slova • porovnává významy slov, vyhledává slova příbuzná – vyjmenovaná slova a slova příbuzná
POPIS	Děti pohybují s jednotlivými vyjmenovanými slovy a skládají řadu vyjmenovaných slov ve správném pořadí.

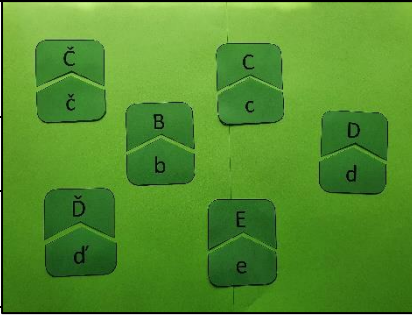

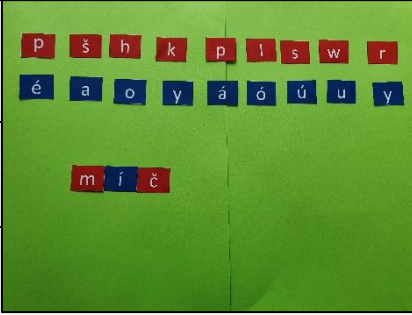
METODICKÁ KARTA BYLO JEDNOU JEDNO KRÁLOVSTVÍ	
UČIVO	Slovní druhy
MOTIVACE	Samotný příběh didaktické pomůcky <i>Království slovních druhů</i>
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • určuje slovní druhy • ptá se vhodnými otázkami na slovní druhy • doplňuje příběh o další slova slovních druhů
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje slovní druhy v základním tvaru – přiřazuje slova ke správnému slovnímu druhu • zná řadu slovních druhů
POPIS	Pomocí příběhu se děti seznamují se slovnímu druhu. Vyhledávají slova určených slovních druhů, vymýšlejí další a doplňují příběh kresbami.

METODICKÁ KARTA HMATOVÁ ABECEDA	
UČIVO	Abeceda
MOTIVACE	Hmatový pytlíček, schováme do něho známé věci a necháme děti hádat.
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • rozvíjí jemnou motoriku • poznává písmena tiskací abecedy
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • plynule čte texty s přiměřeným rozsahem, porozumí jim • rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, čte slova na hlásky – hláskosloví, stavba slova
POPIS	Děti podle hmatu a tvaru poznávají písmena české abecedy v tiskací formě. Poté vymýšlejí slova na určité písmeno a z uhádnutých písmen skládají slova.

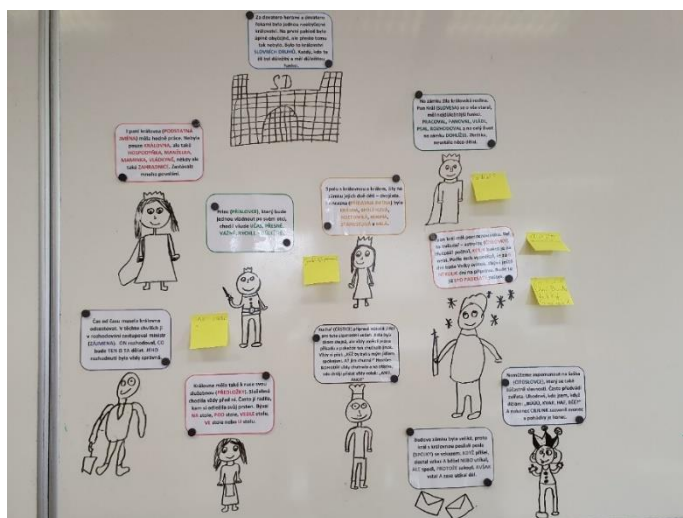
METODICKÁ KARTA – PÁROVÁNÍ ABECEDY		
UČIVO	Abeceda	
MOTIVACE	Přiřazování správných dvojic pohádkových postav.	
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • rozvíjí jemnou motoriku • poznává písmena tiskací abecedy, příprava k plynulému čtení • řadí dle kritéria 	
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, čte slova na hlásky – hláskosloví, stavba slova 	
POPIS	Děti přiřazují správné dvojice kartiček k sobě podle stanoveného kritéria – písmena tiskací abecedy, malé + velké písmeno.	

METODICKÁ KARTA – SLOŽ SLOVO		
UČIVO	Stavba slova	
MOTIVACE	Rébusy – doplňování chybějících písmen P_ ST_ L, jaká písmena obsahuje toto slovo?	
CÍL, FUNKCE	<ul style="list-style-type: none"> • zná jednotlivá písmena české abecedy a rozlišuje je • rozvíjí jemnou motoriku 	
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	<ul style="list-style-type: none"> • rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, čte slova na hlásky – hláskosloví, stavba slova • dělí hlásky na samohlásky a souhlásky • skládá slabiky, slova, věty 	
POPIS	Za pomoci kartiček děti skládají slova, která jsou určena. Děti mají za úkol jednotlivá slova rozložit na hlásky a následně slovo poskládat.	

3 OVĚŘOVÁNÍ DIDAKTICKÝCH POMŮCEK V PRAXI

Ověřování didaktických pomůcek v praxi proběhlo na Základní škole Žichlínek. Jedná se o malotřídní školu. Pomůcky byly ověřeny ve spoji dvou tříd, ale také v samostatných třídách. Děti byly velmi nadšené při používání didaktických pomůcek a opakovaně o ně projevovaly zájem. Z počátku chvíli trvalo, než se naučily s pomůckami manipulovat, zejména pro mladší děti byla manipulace obtížnější. Pomůcky velmi podpořily práci ve skupině a vztahy mezi dětmi. Ze začátku práce ve skupině nebyla příliš oblíbená, děti raději pracovaly s pomůckami samostatně. Při použití didaktických pomůcek v rámci hry si děti postupně oblíbily i práci ve skupině.

Bylo jednou jedno království – pohádkový příběh, jehož cílem je pomoci dětem a určování slovních druhů. Tato pomůcka u dětí byla nejoblíbenější, a to jak ve druhém, tak i ve třetím ročníku. Společně jsme si s dětmi příběh přečetli, následovaly hádanky ve smyslu: *Jak se jmenovala princezna, která je milá, krásná? Přídavná jména.* V druhé třídě jsme tuto didaktickou pomůcku propojili s dramatizací. Děti si vyzkoušely dramatizovat jednotlivé postavy, podle příběhu. Také jsme si s dětmi příběh zkoušeli rozšiřovat, *Jaká ještě mohla být princezna? Co mohl dělat ještě dále král?* Ve třetím ročníku jsme dramatizaci vyměnili za obrázky, které si děti kreslily přímo k jednotlivým kartám příběhu. Poté zkoušely děti vymýšlet otázky, kterými se mohly ptát na jednotlivé postavy, tedy slovní druhy a následně si na ně odpovídat. Didaktickou pomůcku jsme si po celou dobu tohoto učiva nechali na nástěnce a vždy, když si děti nevěděly rady, tak jsme se k ní zpátky vrátili a jednotlivé druhy zopakovali.

Obrázek 1 - ověřování didaktické pomůcky *Bylo jednou jedno království*

Kolíčkovaná – tato didaktická pomůcka se zaměřuje na určování slovních druhů v základním tvaru. Je vhodná k procvičování. Při použití této pomůcky je potřeba mít dostatečný počet kolíčků. Tato pomůcka v praxi následovala po použití příběhu *Bylo jednou jedno království*. Děti již byly seznámeny se slovními druhy i s informacemi, jak slovní druhy ve větě vyhledat. Dětem bylo potřeba připomenout, že na kartičce vždy nemusí být pouze jedno slovo, které je požadovaným slovním druhem. Mnohdy se stávalo, že určily jedno slovo a kartičku odložily jako hotovou. Pokud právě některé ze slov nedokázaly určit, byl nám nápomocný příběh, pomocí kterého jsme slova určovaly. Bez problémů děti zvládaly určovat citoslovce, číslovky a podstatná jména. Často se jim pletla přídavná jména a příslovce. Za největší problém považují spojky, které se dětem pletou s předložkami.

Obrázek 2 - ověřování didaktické pomůcky Kolíčkovaná

Dobble vyjmenovaná slova – didaktická hra vytvořená na principu společenské hry Dobble. Při motivaci pomocí této společenské hry byly děti nadšené. Společenskou hru znají a velmi často ji hrají o přestávce. Ale hned po prvním použití této pomůcky mi přišla pro děti velmi náročná. Pravidla jsme si se všemi společně zopakovali a pustili se do hraní. Obsahem jednotlivých kartiček jsou vyjmenovaná a příbuzná slova. Tato varianta hry byla pro děti o dost náročnější. Většinu příbuzných slov neznaly a hra nešla takovým tempem, jak byly děti zvyklé právě z originální hry. Po domluvě s dětmi jsme nadále didaktickou hru ponechali na přestávku místo originální hry, aby měly možnost se zlepšovat. Při častějším hraní o přestávce si děti didaktickou pomůcku osvojily, a nakonec jsme uspořádali i turnaj v hraní Dobble s vyjmenovanými a příbuznými slovy.

Obrázek 3 - ověřování didaktické pomůcky Dobble – vyjmenovaná a příbuzná slova

Trojúhelníky – didaktická pomůcka, která se velmi osvědčila pro nadanější děti. Pro děti je obtížnější, proto se vždy vyplatilo začínat od menšího počtu jednotlivých trojúhelníků a postupně další trojúhelníky přidávat. Vzhledem k tomu, že u každého trojúhelníku si děti musí vždy hlídat tři strany, aby byly správné, tak práce pro ně byla časově náročnější. Nechávali jsme si tedy práci rozpracovanou na koberci a vždy se k ní postupně dle časových možností vraceli. Ačkoliv je didaktická pomůcka náročnější, děti ji rády skládaly, představovala pro ně určitou výzvu, a když se jim podařilo didaktickou pomůcku úspěšně dokončit, byla to pro ně velká odměna.

Obrázek 4 - ověřování didaktické pomůcky Trojúhelníky

Vějíře – vyjmenovaná slova – velmi oblíbená pomůcka u dětí. Pomůcka vhodná pro naučení se řady vyjmenovaných slov, a to především zábavnější formou. Slabším dětem byla pomůcka opravdu nápomocná, pomocí manipulace si řadu osvojily rychleji. Vějířky si děti půjčovaly také domů na procvičování, a i od rodičů byla zpětná vazba pozitivní. Při výrobě této pomůcky je potřeba si dát pozor na patenty. Pokud je více kartiček na sobě, je možné že to nezvládne scvaknout patent. V tomto případě je lepší využít průchodky s podložkou. Tady je potřeba dát si pouze pozor na to, aby se nestloukly moc pevně, jinak by se s jednotlivými kartičkami nedalo hýbat.

Obrázek 5 - ověřování didaktické pomůcky Vějíře

Domino – slova protikladná, slovní druhy, příbuzná slova – didaktické pomůcky na principu společenské hry *Domino*, děti pochopily velmi rychle. Systém hry znaly, o to víc měly rády, když se k těmto pomůckám přidala pohybová aktivita. Každý z dětí měl jednu kartičku a tvořily řadu z domina. Řadu jsme obměňovali – utvoř řadu vleže, ve stoje, co nejdelší, na jedné noze atd. Společně jsme poté kontrolovali, zda děti správně na sebe napojovaly kartičky (tvořily dvojice, které k sobě patřily). Funkci kontrolora můžeme také udělit jednomu z dětí.

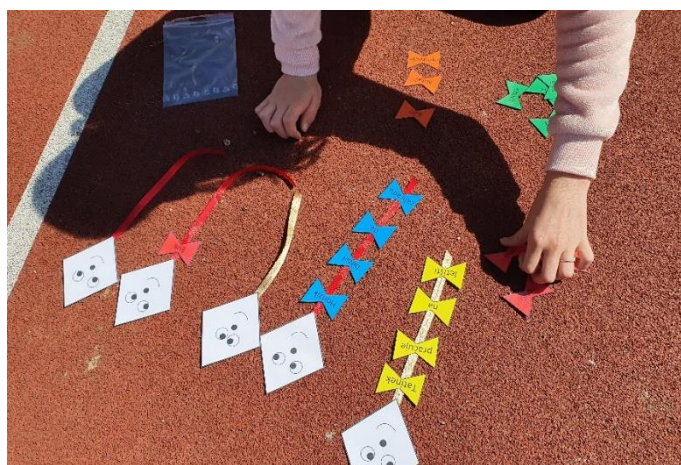

Obrázek 6 - ověřování didaktické pomůcky Domino

Obrázek 7 - ověřování didaktické pomůcky Domino

Draci – pokud děti měly v nabídce slova, ze kterých měly skládat větu, zvládaly používat pomůcku bez problémů. Menší problémy nastávaly, pokud měly doplňovat vhodné slovo. Dětem chybí slovní zásoba a je potřeba toto více procvičovat.

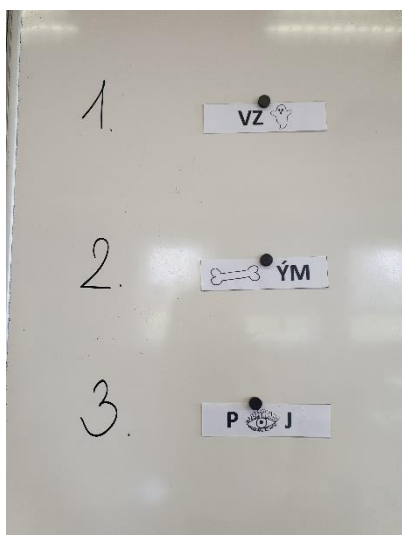
Obrázek 8 - ověřování didaktické pomůcky Draci

Berušky – Didaktická pomůcka byla využita pro práci ve skupině. Děti měly berušky a jednotlivé tečky, které byly pomíchané. Doporučuji tisknout berušky minimálně na formát papíru A3, aby se také mohly zvětšit jednotlivé tečky, které se třídí. Děti, které mají problémy se čtením, dělala problém velikost písma.

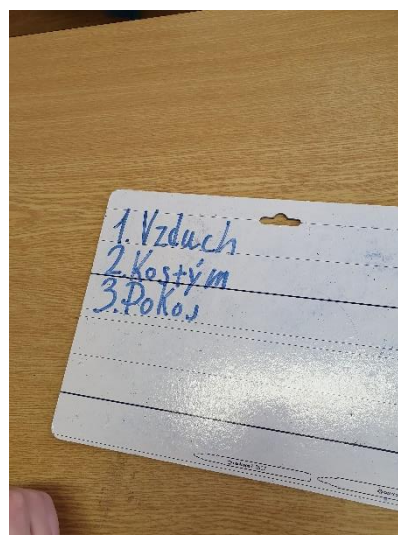

Obrázek 9 - ověřování didaktické pomůcky Berušky

Rébusy – oblíbená pomůcka u dětí. Stále vyžadovaly nové a nové rébusy. Ve spoji dvou tříd hádaly rébusy i děti ze 4. ročníku, které si je také oblíbily. Některé děti potřebovaly k ruce mazací tabulku tak, aby si mohly propojit jednotlivé části rébusy v jedno slovo. Nedokázaly si to představit a spojit bez písemné podpory.

Obrázek 11 - ověřování didaktické pomůcky Rébusy (pomocný zápis)

Obrázek 10 - ověřování didaktické pomůcky Rébusy

Mrkve – u této pomůcky jsme si udělali takový „pokus“. Nejdříve jsme si vypsali slova, která děti složily se stejným kořenem, ale bez pomůcky. Poté je skládaly za pomoci didaktické pomůcky. Dvě skupinky ze tří vymyslely více slov s pomůckou, když viděly, jak je možné měnit předpony.

Obrázek 12 - ověřování didaktické pomůcky Mrkve

Vlak – jedna z obtížnějších pomůcek pro děti, vhodnější pro práci ve skupině. Pokud bychom chtěli využít pomůcku pro samostatnou práci, ubereme tvrdé či měkké slabiky, tak aby děti doplňovaly či třídili například pouze NY/NI. Pokud bychom nechali všechny slabiky pro samostatnou práci, dětem by to zabralo spoustu času a později by ztrácely motivaci a pozornost.

Obrázek 13 - ověřování didaktické pomůcky Vlak

Volská oka – didaktická pomůcka, která podporuje nejenom jemnou motoriku, ale také trpělivost. Samotné otáčení papírových vajíček kuchyňskou obracečkou děti velmi bavilo, i když se často nedařilo.

Obrázek 14 - ověřování didaktické pomůcky Volská oka

Vajíčka – jediná didaktická pomůcka, která byla ověřovaná během distanční výuky. Pro děti byla v okolí základní školy připravena velikonoční stopovaná. Jedním z úkolů byla tato didaktická pomůcka. Děti pracovaly s pomůckami již před distanční výukou. Na novou „velikonoční“ pomůcku se těšily a s nadšením zasílaly fotografie při práci.

Obrázek 15 - ověřování didaktické pomůcky Vajíčka

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce byla tvorba souboru didaktických pomůcek do hodin českého jazyka. Tyto pomůcky měly za úkol vyučování zefektivnit a měly být dětem nápomocny k dosažení stanovených vzdělávacích cílů.

V teoretické části jsem se věnovala výukovým metodám, avšak podrobněji aktivizujícím výukovým metodám, které si jsou velmi blízké právě s didaktickými pomůckami, a to především proto, že vycházejí ze samostatnosti žáka, podporují kreativní myšlení, tvořivost a vzbuzují u žáků zájem. Dále byly zmíněné učební pomůcky, jejich využití a funkce ve školním prostředí jak v klasických školách, tak i ve školách alternativních. V praktické části jsem vytvářela soubor pomůcek do hodin českého jazyka v prvním období základní školy. Jednotlivé pomůcky byly popsány a současně s nimi byly také vytvořeny metodické karty. Didaktické pomůcky byly záměrně podloženy jednoduchými obrázky, aby byly inspirací dalším pedagogům pro jejich samostatnou tvorbu pomůcek. Poukazovala jsem na to, že i jednoduchý obrázek se dá vhodně využít pro tvorbu didaktických pomůcek. Těmito didaktickými pomůckami jsem si vytvořila šablony, které se dají využít i s jiným obsahem učiva.

Velmi mě potěšil zájem o pomůcky ze strany žáků. Žáci nebyli zvyklí pracovat s pomůckami, a jakmile jsme zařadili pomůcky do výuky, rádi s nimi pracovali. Práci s pomůckami brali jako zábavnější variantu procvičování učiva. Stanovené cíle se mi tedy naplnily. Didaktické pomůcky výuku zefektivnily, v žácích probudily zájem o učivo a v neposlední řadě rozvíjely kreativní myšlení a tvořivost.

Při další možné práci s didaktickými pomůckami by bylo dobré sledovat využití didaktických pomůcek u dětí se specifickými poruchami učení. Také by bylo vhodné v budoucích průzkumech nabídnout didaktické pomůcky dalším pedagogům a sledovat jejich využití v rámci hodin českého jazyka.

LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

BETÁKOVÁ, V., TARCALOVÁ, Ž. Didaktika mateřského jazyka. Bratislava

1981, 318 s. ISBN 67-292-84.

BERÁNKOVÁ, Eva. Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla. Plzeň: Nakladatelství Jiří Fraus, 2002, 106 s. ISBN 8072381822.

BRABCOVÁ, Radoslava. Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 183 s. ISBN 8004242510.

BRATSKÁ, M. 1992. Metódy aktívneho sociálneho učenia a ich aplikácia. Bratislava: Univ. Komenského. 137 s. ISBN 80-223-0511-1.

ČAPEK, Robert. Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod. Praha: Grada Publishing, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3450-7.

ČECHOVÁ, Marie. Čeština - řeč a jazyk. Praha: ISV nakladatelství, 1996, 380 s. ISBN 80-85866-12-9.

ČECHOVÁ, M., OLIVA, K. Hrátky s češtinou. Praha; SPN, 1993, 222 s. ISBN 80-04-25128-5.

ČECHOVÁ, M., OLIVA, K., NEJEDLÝ, P. Hrátky s češtinou II. Praha; ISV, 2001, 245 s. ISBN 80-85866-84-6.

HAINSTOCK, Elizabeth G. Metoda Montessori a jak ji učit doma: školní léta. Autor úvodu Lee HAVIS, přeložil Růžena POKORNÁ. Praha: Pragma, [1999], 166 s. ISBN 80-7205-662-X.

HÁJKOVÁ, Eva. Český jazyk a školní kurikulum (se zaměřením na 1. stupeň). Albra 2007, 91 s. ISBN 978-80-7361-043-2.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.

HOUŠKA, Tomáš, Iva PŘÍVRACKÁ a Tomáš HOUŠKA. Škola je hra. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Tomáš Houška, 1993, 259 s. ISBN 8090070493.

HUBÁČEK, J., JANDOVÁ, E., SVOBODOVÁ, J. Čeština pro učitele. Vademecum 2002, 375 s. ISBN 80-86041-30-1.

JANÍK, Tomáš a Milada RABUŠICOVÁ, PRŮCHA, Jan, ed. Pedagogická encyklopedie. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

JANKOVCOVÁ, Marie, Jiří KOUDELA a Jiří PRŮCHA. Aktivizující metody v pedagogické praxi středních škol. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 152 s. ISBN 8004232094.

JEČNÁ, K. Nuda při češtině? Ani nápad! Praha; Strom, 1997, 47 s. ISBN 80-901954-4-X.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 807178253X.

KRET, E. Učíme (se) jinak. Praha: Portál, 1995, 132 s. ISBN 80-7178-030-8.

LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole. Přeložil Jakub DOBAL. Praha: Portál, 1999, 199 s. ISBN 807178205X.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. Výukové metody. Brno: Paido, 2003, 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

MELICHAR, J., STYBLÍK, V. Český jazyk. Přehled učiva základní školy. Fortuna Praha 2004, 276 s. ISBN 80-7168-892-4.

MOJŽÍŠEK, Lubomír. Vyučovací metody. 3. upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 341 s.

MONTESSORI, Maria. Objevování dítěte. Vydání druhé, v Portále první, revidované. Přeložil Vladimíra HENELOVÁ. Praha: Portál, 2017, 349 s. Klasici. ISBN 978-80-262-1234-8.

PASCH, M. a kol. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Jak pracovat s kurikulem. Praha, Portál 1995.

PIŠLOVÁ, Simona. Jazykové hry. Třetí vydání. Praha: Fortuna, 2016, 111 s. ISBN 978-80-7373-130-4.

PLEVOVÁ, Irena a Alena PETROVÁ. Obecná psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, c2012, 134 s. ISBN 978-80-244-3246-5.

POSPÍŠILOVÁ, Z. Hádanky a hříčky nejen se slovíčky. Portál 2006, 104 s. ISBN 80-7357-070-4.

PRŮCHA, Jan. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2012, 191 s. ISBN 978-80-7178-999-4.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, s.r.o., 2008, ISBN 978-80-7367-416-8.

SKALKOVÁ, Jarmila. Obecná didaktika. Praha: ISV nakladatelství, 1999, 292 s. ISBN 8085866331.

STYBLÍK, Vlastimil a Marie ČECHOVÁ. Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1998, 264 s. ISBN 80-85937-47-6.

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav, Eva HÁJKOVÁ, Klára ELIÁŠKOVÁ, Ludmila LIPTÁKOVÁ a Marta SZYMAŇSKA. Školní výpravy do krajiny češtiny: didaktika českého jazyka pro základní školy. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2020, 311 s. ISBN 978-80-7489-595-1.

Internetové zdroje

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1/

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1** - ověřování didaktické pomůcky Bylo jednou jedno království
- Obrázek 2** - ověřování didaktické pomůcky Kolíčkovaná
- Obrázek 3** - ověřování didaktické pomůcky Dobble – vyjmenovaná a příbuzná slova
- Obrázek 4** - ověřování didaktické pomůcky Trojúhelníky
- Obrázek 5** - ověřování didaktické pomůcky Vějíře
- Obrázek 6** - ověřování didaktické pomůcky Domino
- Obrázek 7** - ověřování didaktické pomůcky Domino
- Obrázek 8** - ověřování didaktické pomůcky Draci
- Obrázek 9** - ověřování didaktické pomůcky Berušky
- Obrázek 10** - ověřování didaktické pomůcky Rébusy
- Obrázek 11** - ověřování didaktické pomůcky Rébusy (pomocný zápis)
- Obrázek 12** - ověřování didaktické pomůcky Mrkve
- Obrázek 13** - ověřování didaktické pomůcky Vlaky
- Obrázek 14** - ověřování didaktické pomůcky Volská oka
- Obrázek 15** - ověřování didaktické pomůcky Vajíčka

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Příklady jazykových her

Příloha č. 2: Gramatické tabulky

Příloha č. 3: Didaktická pomůcka *Draci*

Příloha č. 4: Didaktická pomůcka *Rébusy*

Příloha č. 5: Didaktická pomůcka *Květy*

Příloha č. 6: Didaktická pomůcka *Vějíře*

Příloha č. 7: Didaktická pomůcka *Mrkve*

Příloha č. 8: Didaktická pomůcka *Jablíčka*

Příloha č. 9: Didaktická pomůcka *Hrnečky*

Příloha č. 10: Didaktická pomůcka *Já mám, kdo má?*

Příloha č. 11: Didaktická pomůcka *Domino – slova protikladná*

Příloha č. 12: Didaktická pomůcka *Domeček*

Příloha č. 13: Didaktická pomůcka *Srdíčka*

Příloha č. 14: Didaktická pomůcka *Přiřazování*

Příloha č. 15: Didaktická pomůcka *Volská oka*

Příloha č. 16: Didaktická pomůcka *Vlak*

Příloha č. 17: Didaktická pomůcka *Vajička*

Příloha č. 18: Didaktická pomůcka *Tulipán*

Příloha č. 19: Didaktická pomůcka *Berušky*

Příloha č. 20: Didaktická pomůcka *Včelí úl*

Příloha č. 21: Didaktická pomůcka *Domino – slovní druhy*

Příloha č. 22: Didaktická pomůcka *Kolíčkovaná*

Příloha č. 23: Didaktická pomůcka *Trojúhelníky*

Příloha č. 24: Didaktická pomůcka *Kódy*

Příloha č. 25: Didaktická pomůcka *Kolo štěstí*

Příloha č. 26: Didaktická pomůcka *Dobbe – vyjmenovaná a příbuzná slova*

Příloha č. 27: Didaktická pomůcka *Domino – příbuzná slova*

Příloha č. 28: Didaktická pomůcka *Vějíře*

Příloha č. 29: Didaktická pomůcka *Bylo jednou jedno království*

Příloha č. 30: Didaktická pomůcka *Párování abecedy*

Příloha č. 31: Didaktická pomůcka *Slož slovo*

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Příklady jazykových her

Stavba jazyka Pišlová (2016)

Nepořádek mezi slovy: Hrou procvičujeme učivo slovních druhů. Na kartičky napíšeme různá slova. Vždy ke každému slovnímu druhu napíšeme 10 kartiček. Kartičky poté zamícháme a vznikne nám nepořádek mezi slovy. Cílem této hry je na čas kartičky roztřídit na jednotlivé slovní druhy.

Vetřelci: dětem je napsána řada slov. Mají za úkol mezi slovy najít trojici slov, která do řady nepatří a zdůvodnit, proč tomu tak je. Pokud zvolí nesprávnou trojici, zajímá nás důvod, proč tak žáci rozhodli.

Rozvoj slovní zásoby Pišlová (2016)

Nahoru dolů: S dětmi se ocitneme v obchodním domě, který má několik podlaží. Obsluhou výtahu bude vždy jeden z žáků. Při cestě výtahem nahoru zvolá čtyři druhy zboží od jednoho písmene. Při cestě dolů zvolá jedno zboží. To bude důležité pro další obsluhu výtahu, která musí zvolat další čtyři druhy zboží, které souvisí s předchozí cestou dolů.

Zvíře na pět: Žáci si rozloží před sebe písmena abecedy. Pokud máme malý počet žáků ve třídě, můžeme všechna písmena dát dohromady. Vedoucí hry poté udává instrukce pro hru. Vyvolá „zvíře na pět“, každý se snaží rychle složit název zvířete z pěti písmen. Můžeme obměnit i téma hry a vyvolat „barva na čtyři“ a žáci co nejrychleji sestavují název barvy, který se skládá ze čtyř písmen. Později můžeme přidávat na obtížnosti „vyjmenované slovo na tři“.

Rozstříhaná slova: Tato hra nám slouží k upevnování znalosti stavby slova, později můžeme rozšířit o stavbu vět. Děti hrají samostatně nebo ve skupince. Dostanou rozstříhané čtverečky na morfémy, či slovo rozstříhané na jednotlivá písmena (lze udělat více variant). Kdo nejrychleji složí rozstříhané slovo? Pokud bychom chtěli zařadit těžší variantu, děti dostanou jednotlivá písmena napsaná na papíře vcelku. Děti s nimi nemohou manipulovat a představuje to pro ně obtížnější postup.

SLOVNÍ DRUHY

OHEBNÉ skloňujeme a časujeme

1. PODSTATNÁ JMÉNA Kdo? Co?

jsou názvy osob, zvířat, věcí, vlastností a dějů
(*Lenka, maminka, radost, čtení*)

2. PŘÍDAVNÁ JMÉNA Jaký? Který? Čí?

vyjadřují vlastnosti podstatných jmen, zpřesňují jejich význam.
S podstatnými jmény se shodují v rodě, čísle a pádě.
tvrdá (vzor *mladý*) **měkká** (vzor *jarní*) **přivlastňovací** (vzor *otcův, matčin*)

3. ZÁJMENA

zastupují podstatná nebo přídavná jména, případně na ně ukazují
osobní **přivlastňovací** **ukazovací** **vztažná** **neurčitá** **záporná**
(*já, ty, můj, žádný, či, kdo, co, jaký*)

4. ČÍSLOVKY Kolik? Kolikátý? Kolikerý? Kolikanásobný?

vyjadřují počet, pořadí
základní **řadové** **druhé** **násobné**
určité: můžeme vyjádřit číslicí (*tři, sedmý, dvoje*)
neurčité: přibližný, neurčitý počet (*několik, mnoho*)

5. SLOVESA Co dělá? Co se s ním děje?

vyjadřují činnost (*běžet*), stav (*sedět, je*) nebo změnu stavu (*začervenat se*)

NEOHEBNÉ své tvary nemění

6. PŘÍSLOVCE Kde? Kdy? Kam? Jak? Proč?

vyjadřují bližší okolnosti dějů a vlastností (*dobře, včera, blízko*)

7. PŘEDLOŽKY

stojí před jmény (*vedle, v, pod, o, nad, z, k, u*)

8. SPOJKY

spojují slova nebo věty (*a, i, ale, neboť, když, protože, kdyby*)

9. ČÁSTICE

uvozují samostatné věty (*ať, necht', kéž, snad, asi, ano, pak*)

10. CITOSLOVCE

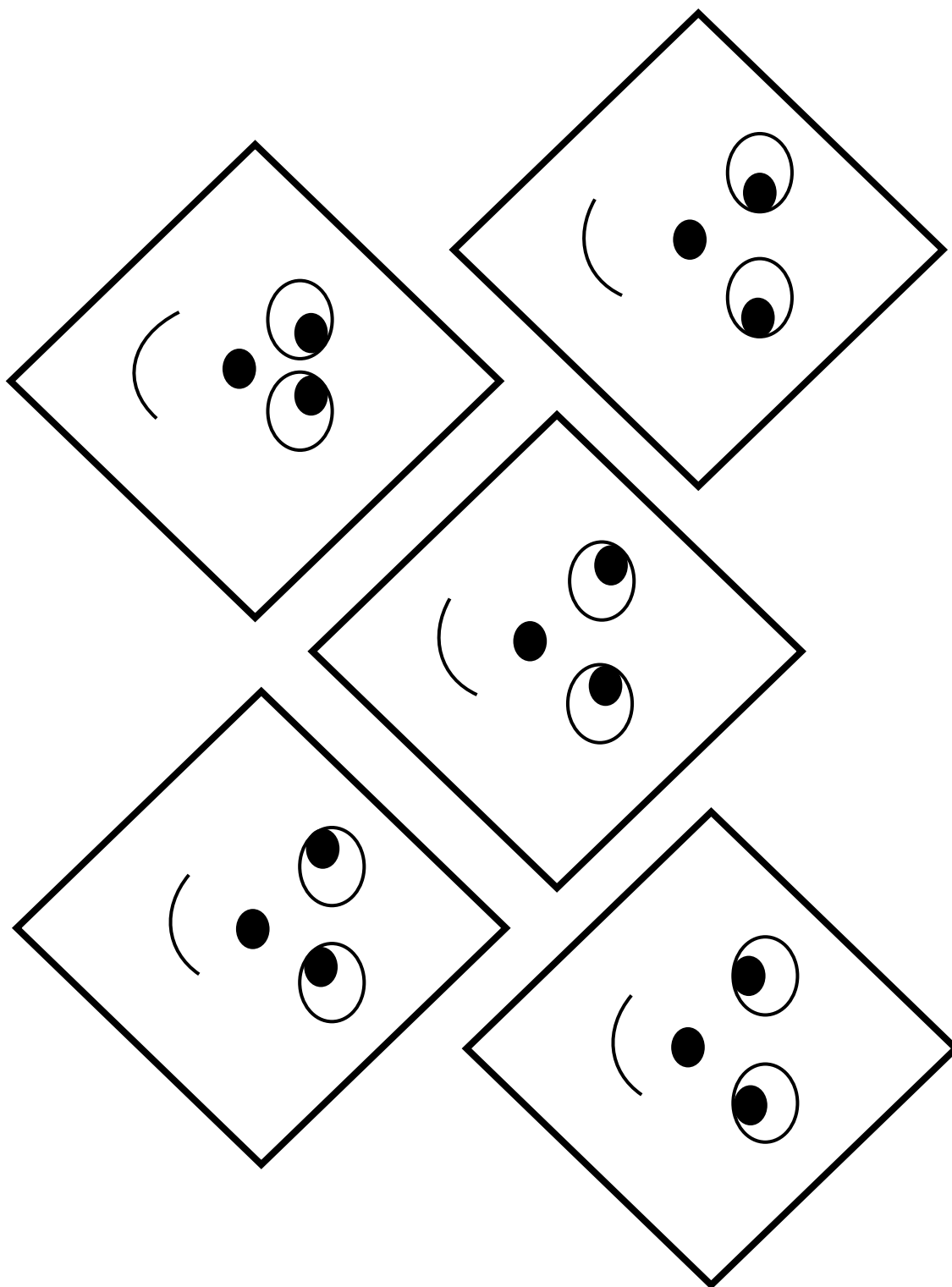
vyjadřují nálady, city nebo vůli mluvčího (*hihi, ó, brr, hele, pst*),
napodobují hlasy a zvuky (*vrkú, kuňk, ťuk, bác, žbluňk*)

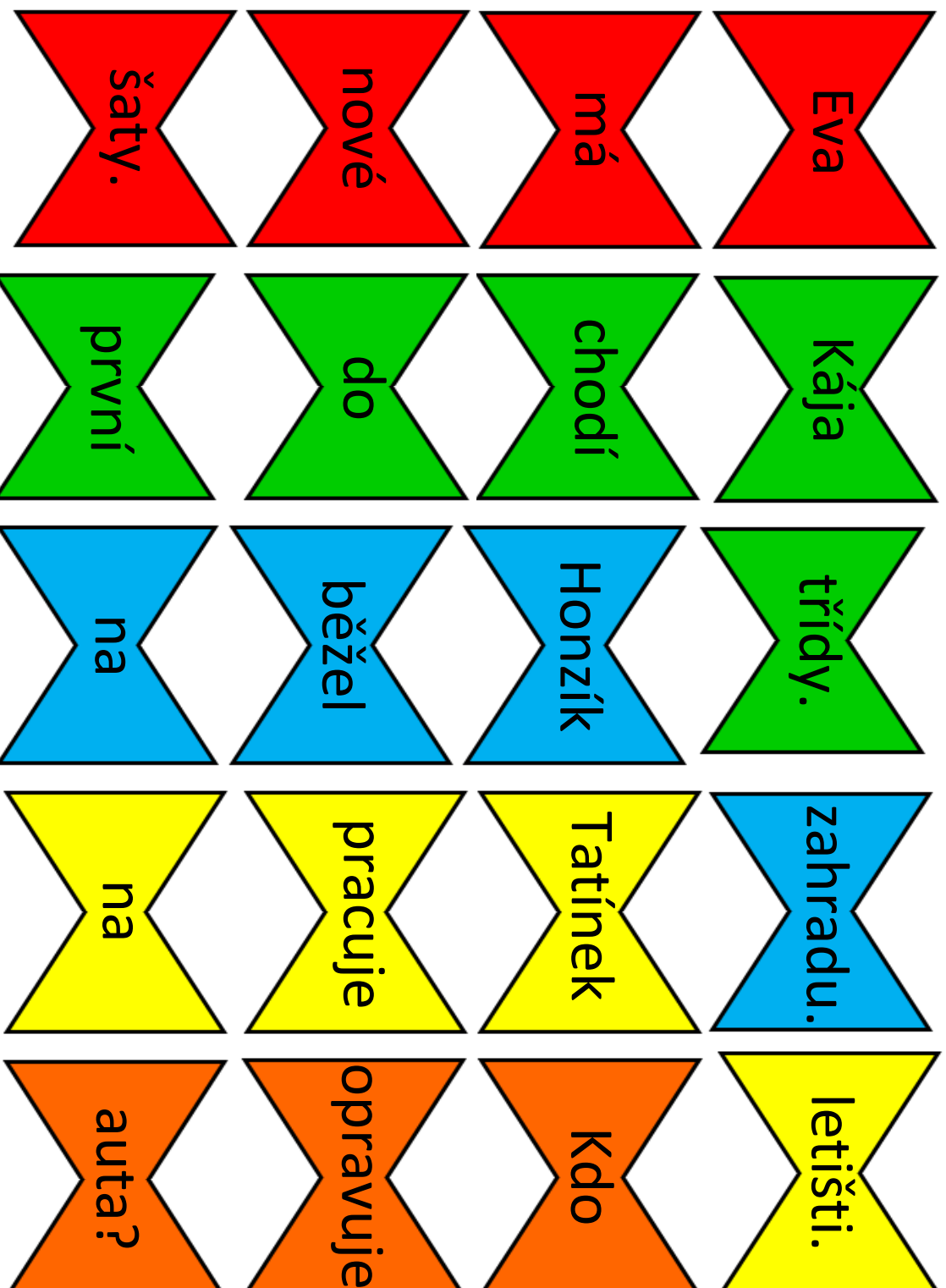

LUMA trading s.r.o. tel.: +420 581 200 469 www.luma-trading.cz

Příloha č.3.: Didaktická pomůcka *Draci*

Příloha č.4.: Didaktická pomůcka *Rébusy*

VZ

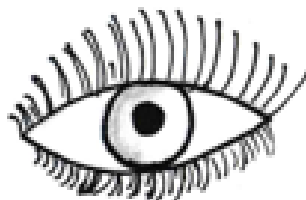
VZ

CHA

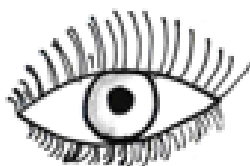

P

J

L

MOTIVA

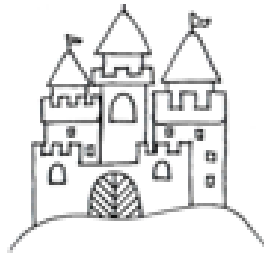

OPAD

SLA

ZA

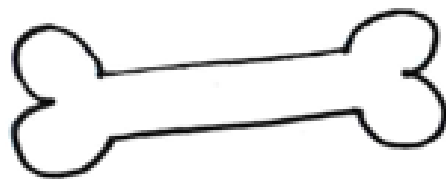

A

SO

PETR

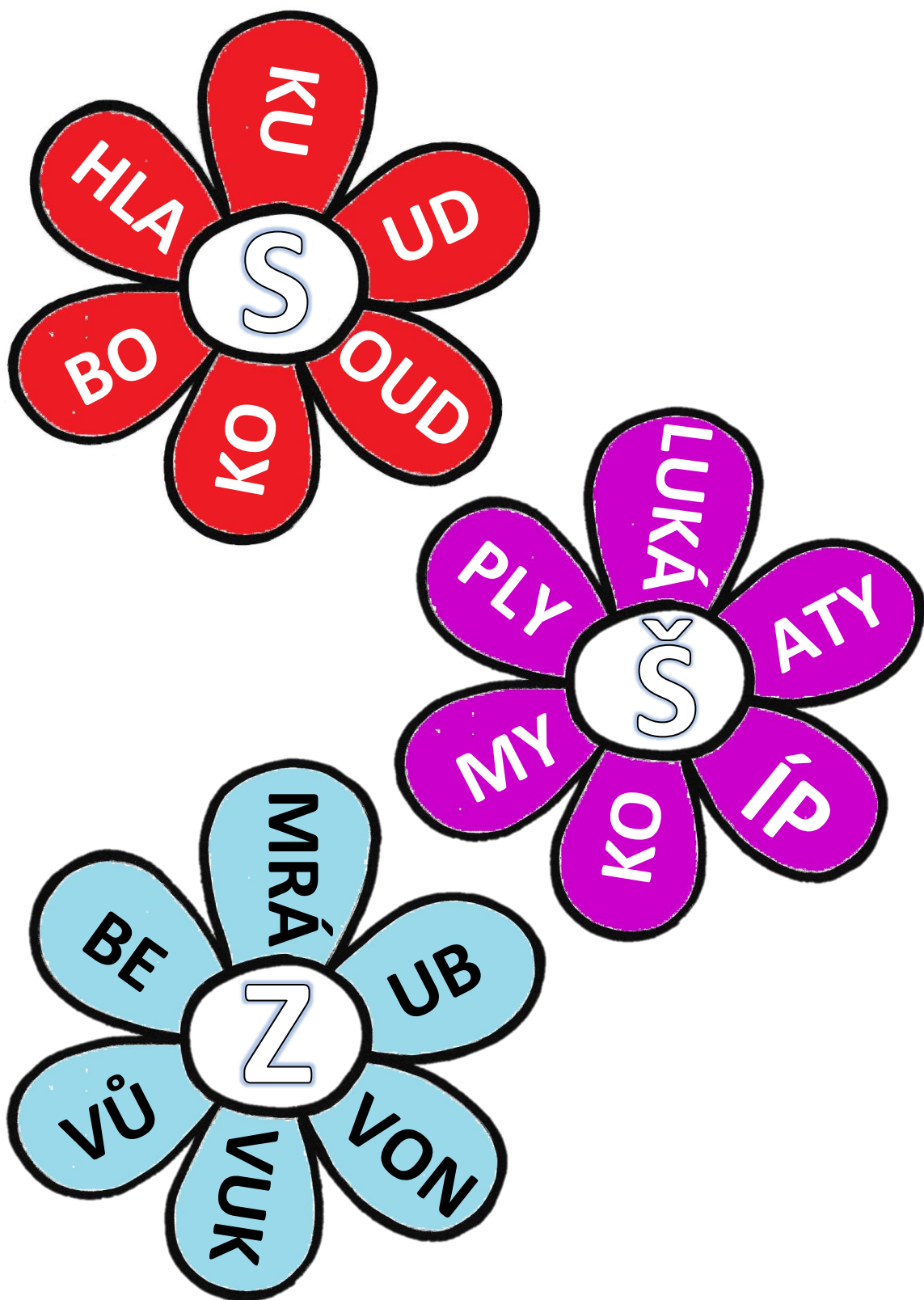

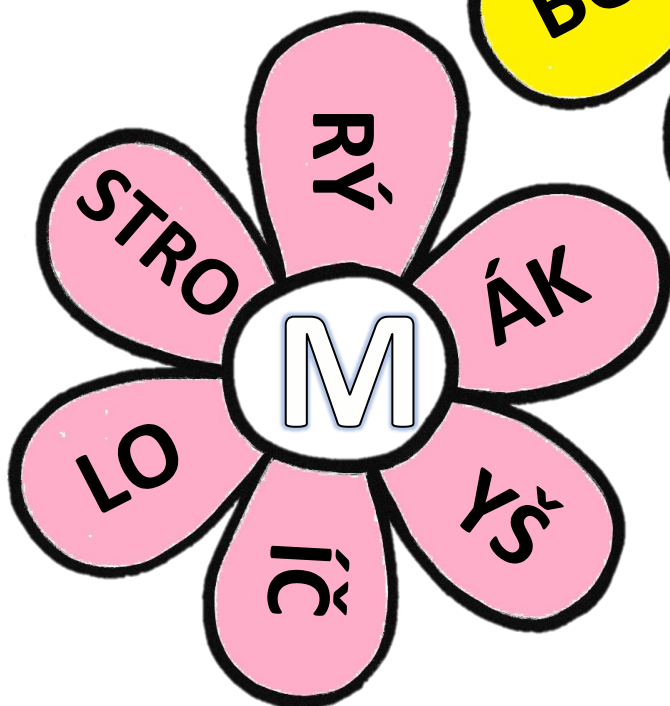
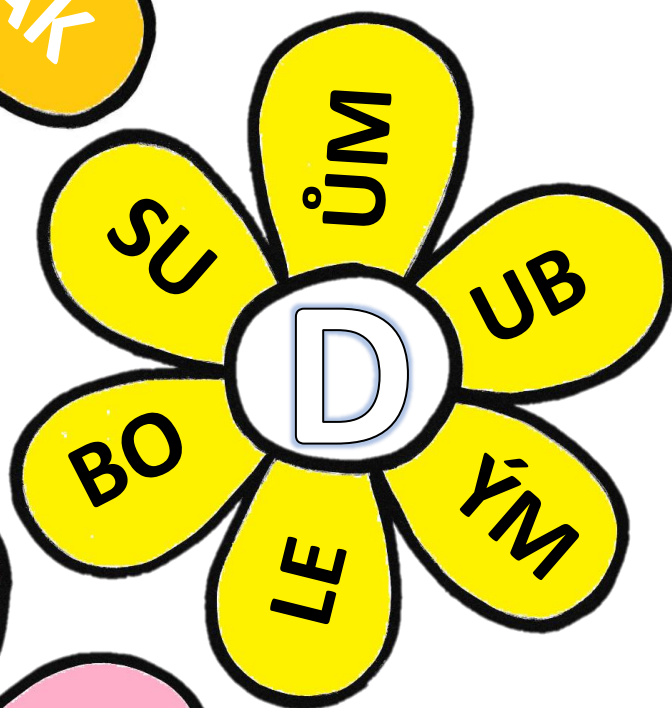
ÝM

ONOŠ

Příloha č.5.: Didaktická pomůcka *Květy*

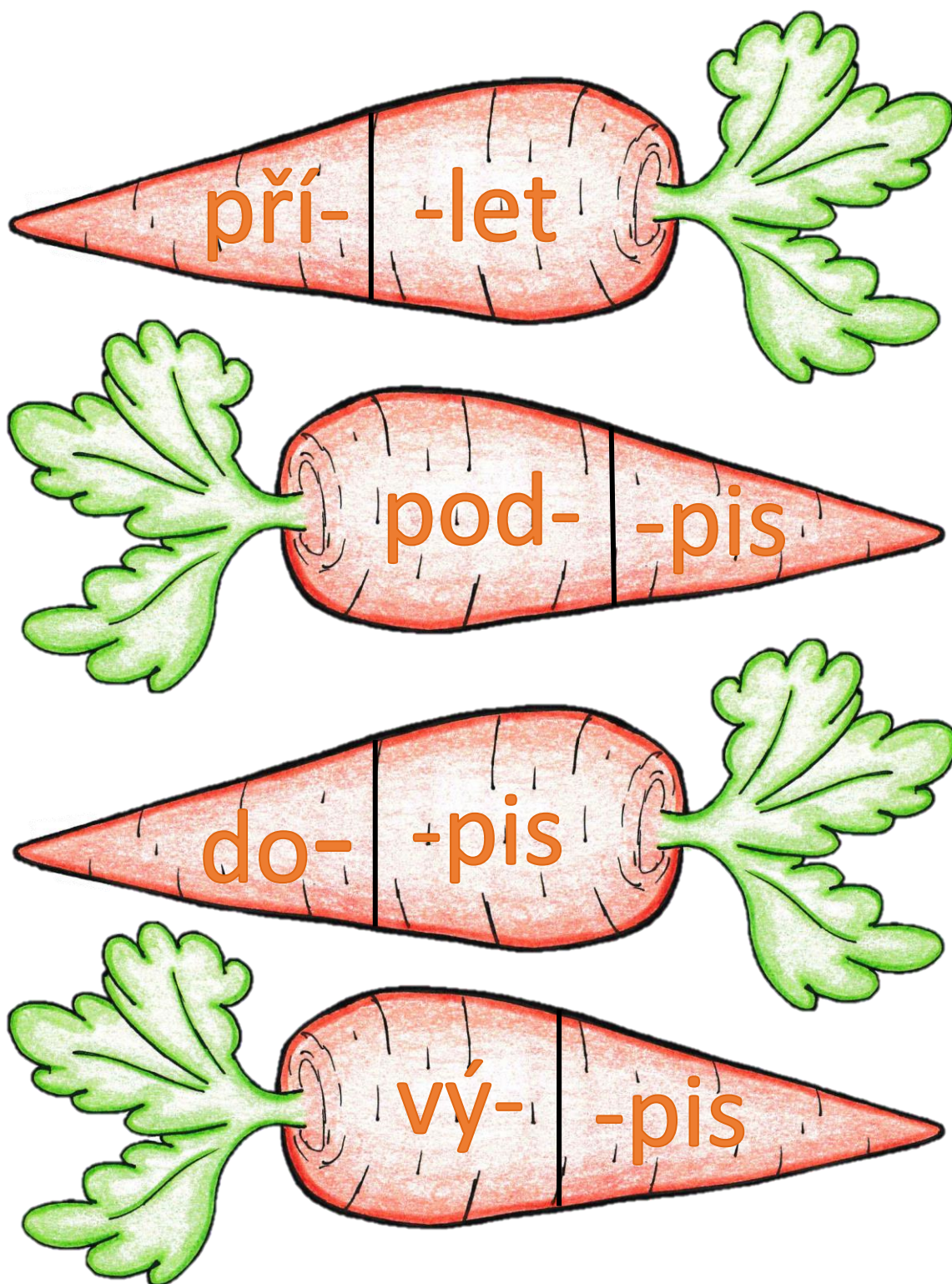

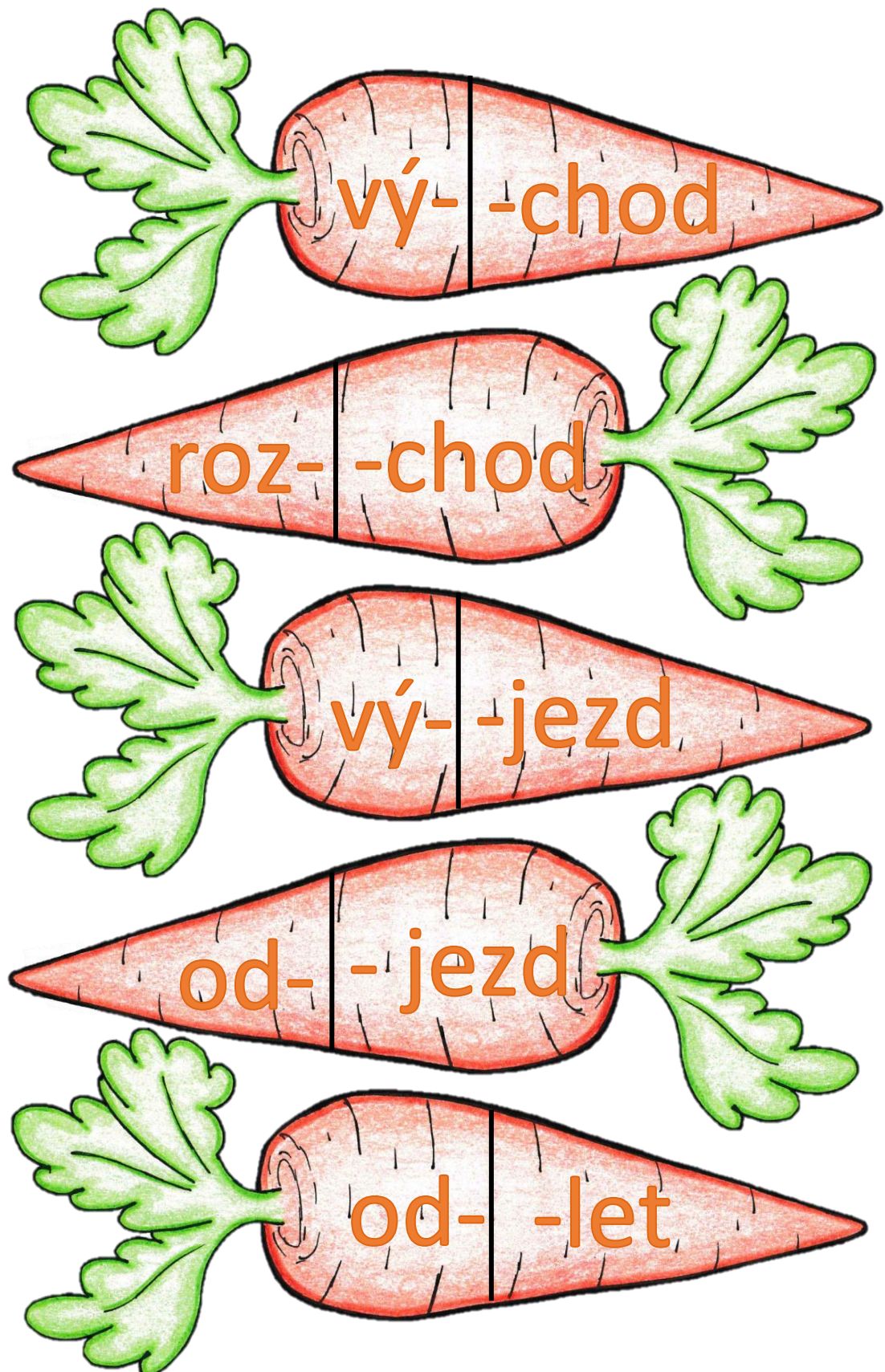
Příloha č.6.: Didaktická pomůcka *Vějíř*

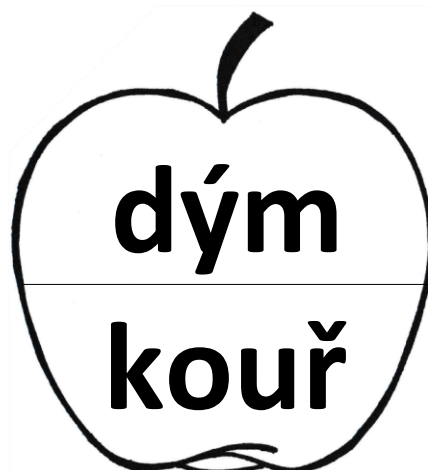
	A
	U
	T
	O
	K
	O
	L
	O

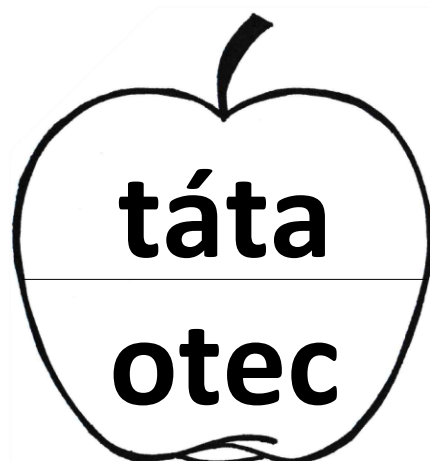
Eva
má
nové
šaty.
Tatínek
přijede
večer
domů.

Příloha č.7.: Didaktická pomůcka *Mrkve*

Příloha č.9.: Didaktická pomůcka *Hrnečky*

Já mám

louže

Kdo má slovo
souznačné ke slovu

dívka

Já mám

holka

Kdo má slovo
souznačné ke slovu

dým

Já mám

kouř

Kdo má slovo
souznačné ke slovu

chlapec

Já mám

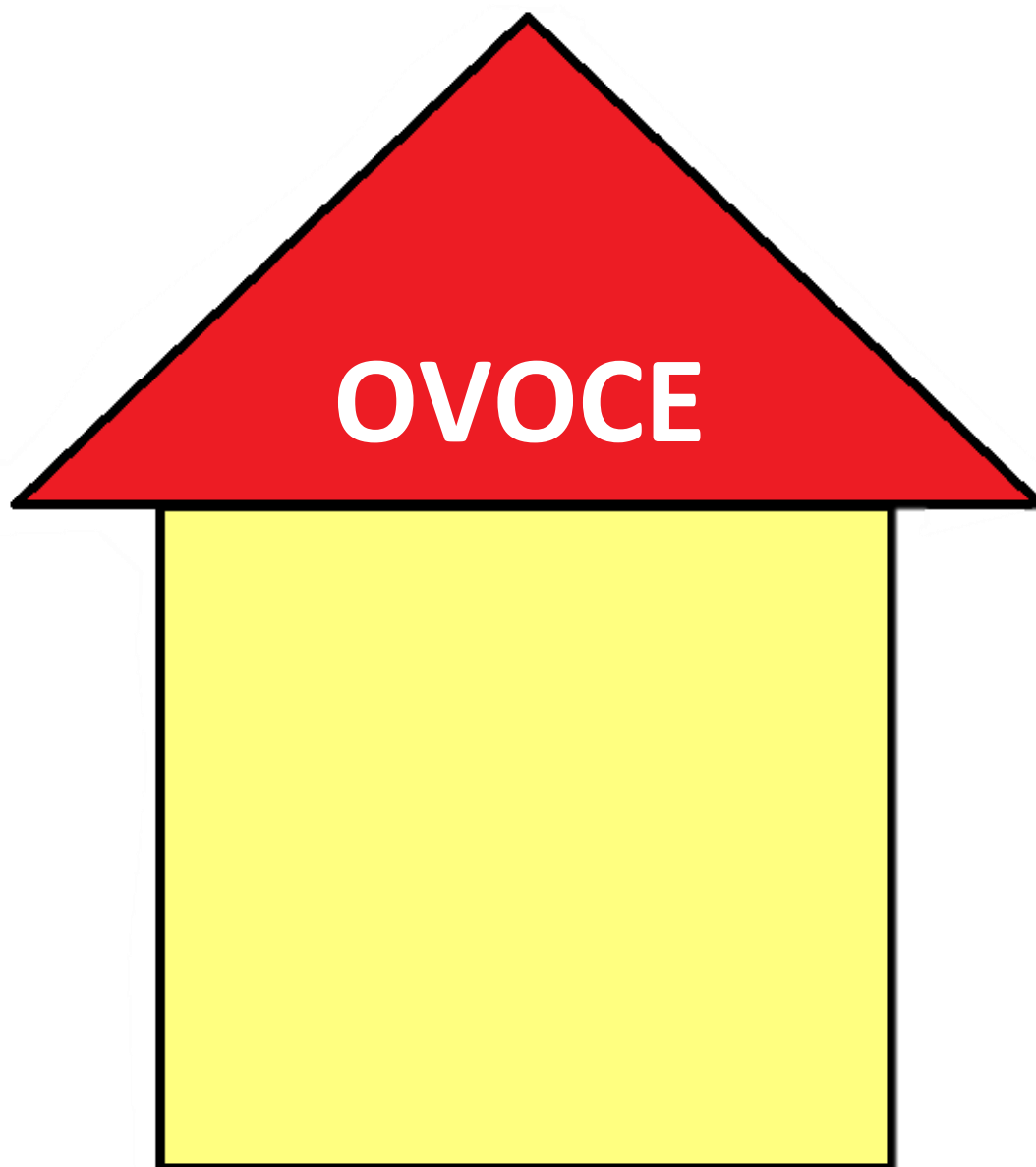
kluk

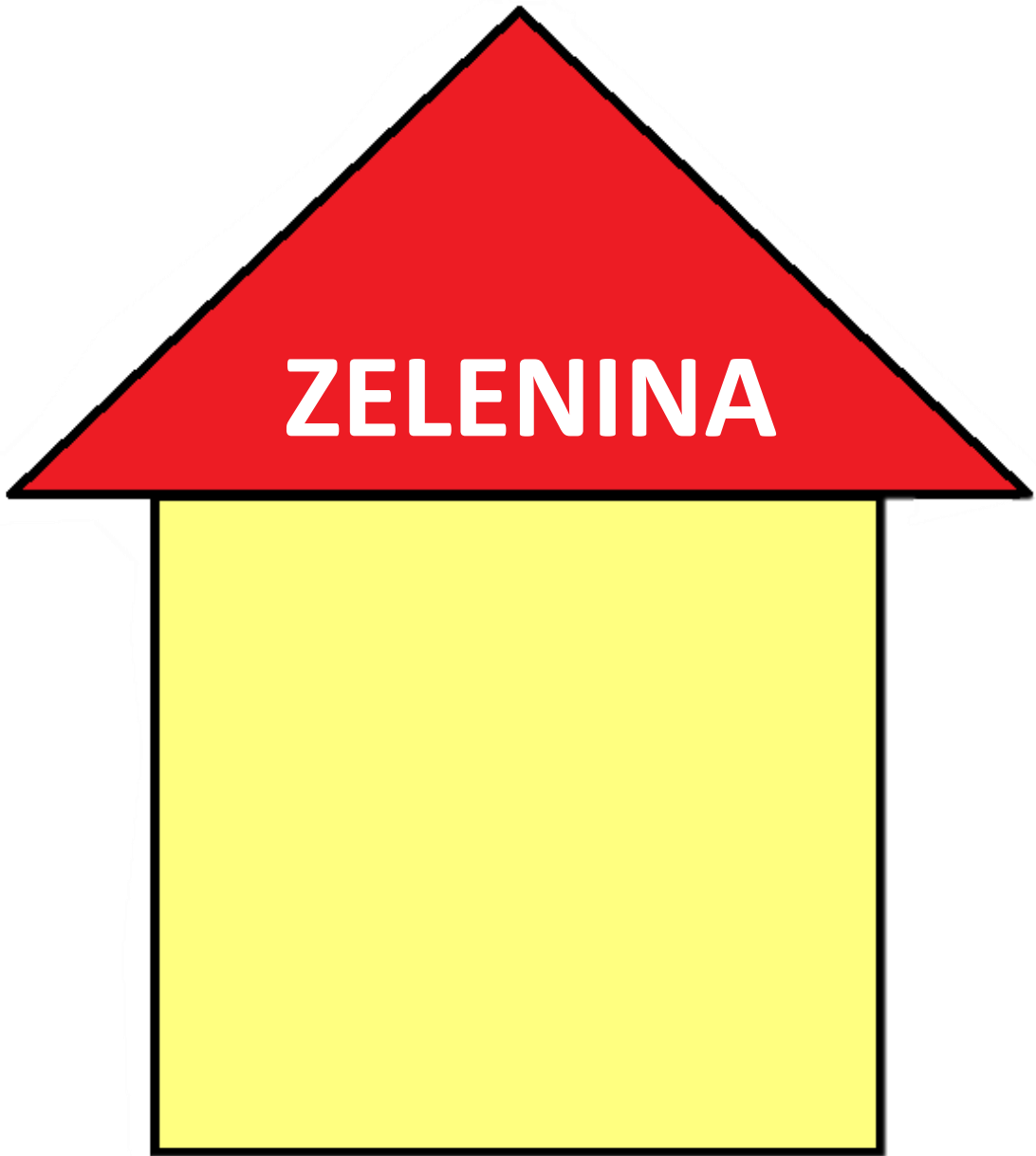
Kdo má slovo
souznačné ke slovu

ocas

Příloha č.11.: Didaktická pomůcka *Domino* – slova protikladná

JABLKO

ŠVESTKY

HRUŠKA

POMERAN

BROSKVE

JAHODY

BORŮVKY

RYBÍZ

KIWI

CITRÓN

POMELO

TŘEŠNĚ

MERUŇKY

BANÁN

MALINY

OKURKA

RAJČE

MRKEV

HRÁŠEK

PAPRIKA

CELER

PETRŽEL

CIBULE

ŘEDKEV

ČESNEK

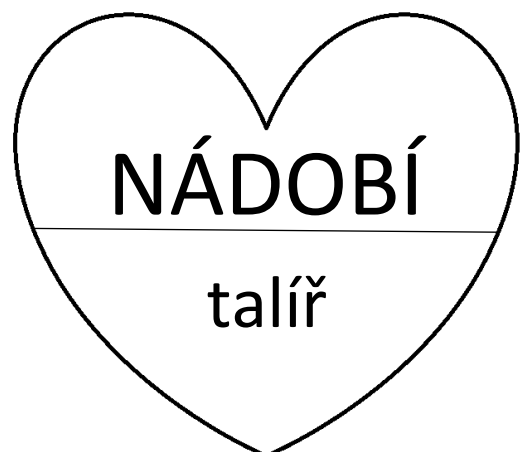
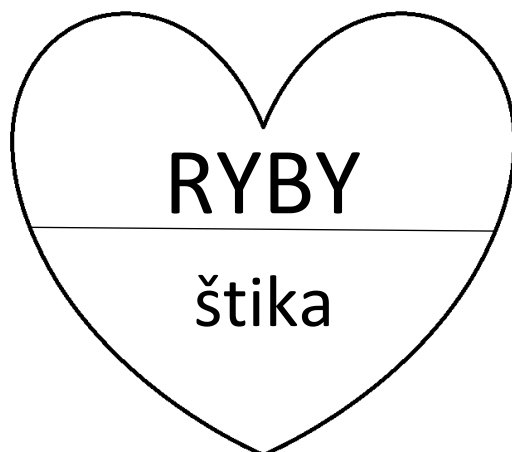
BRAMBORY

BROKOLICE

ZÁZVOR

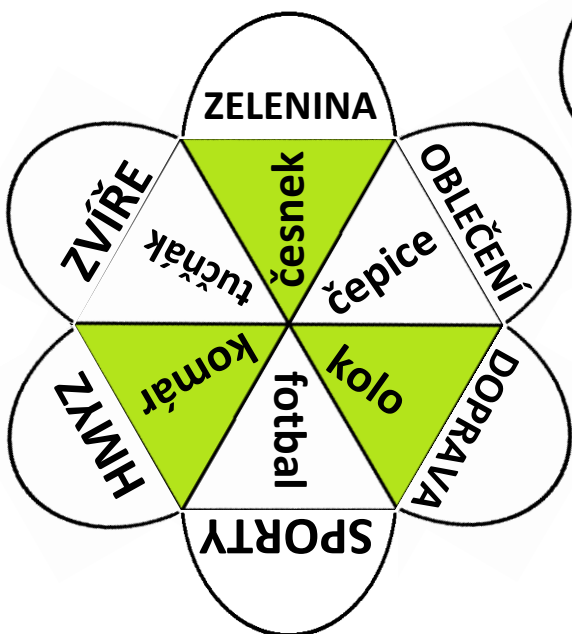
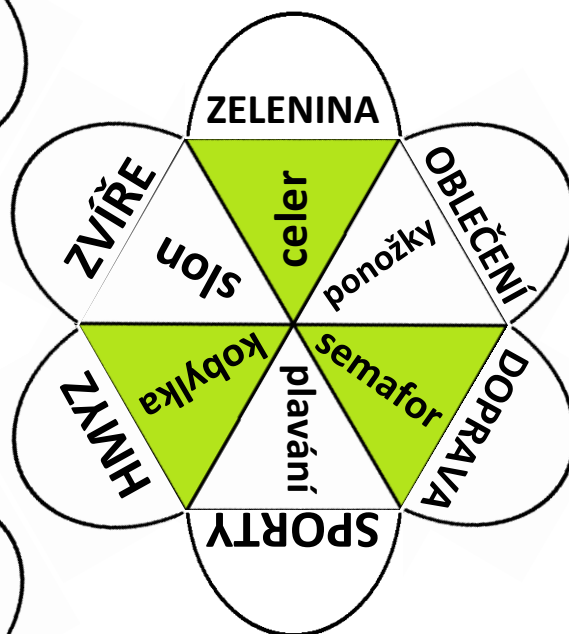
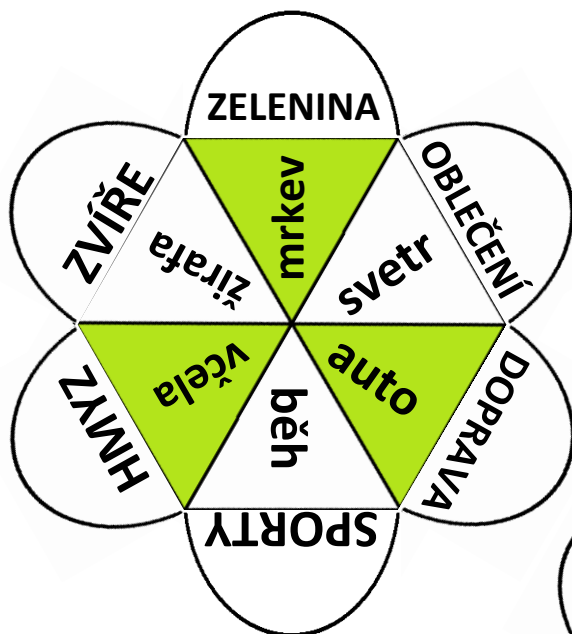
CUKETA

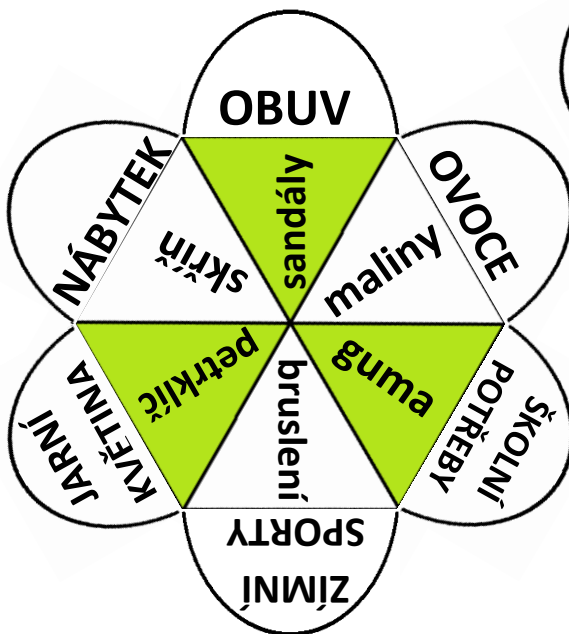
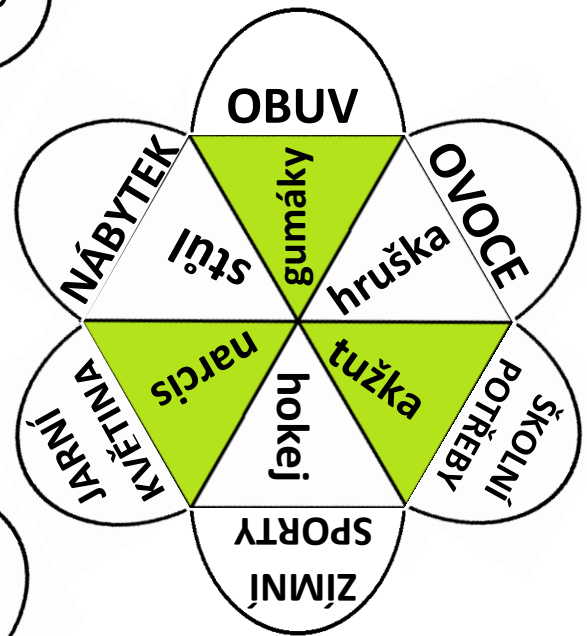
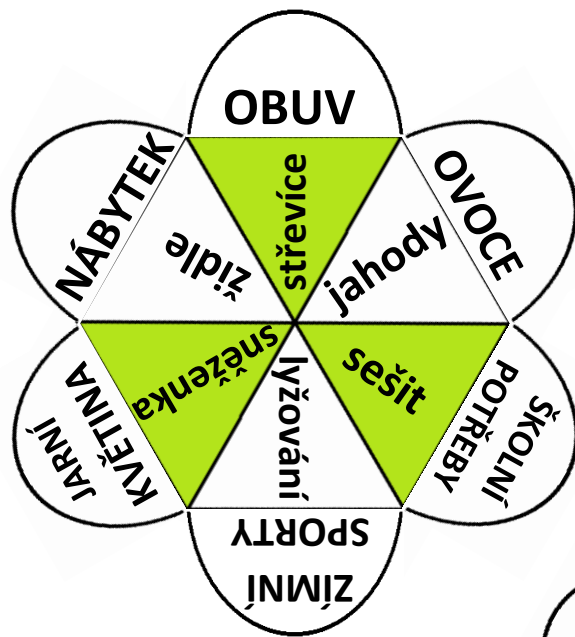
DÝNĚ

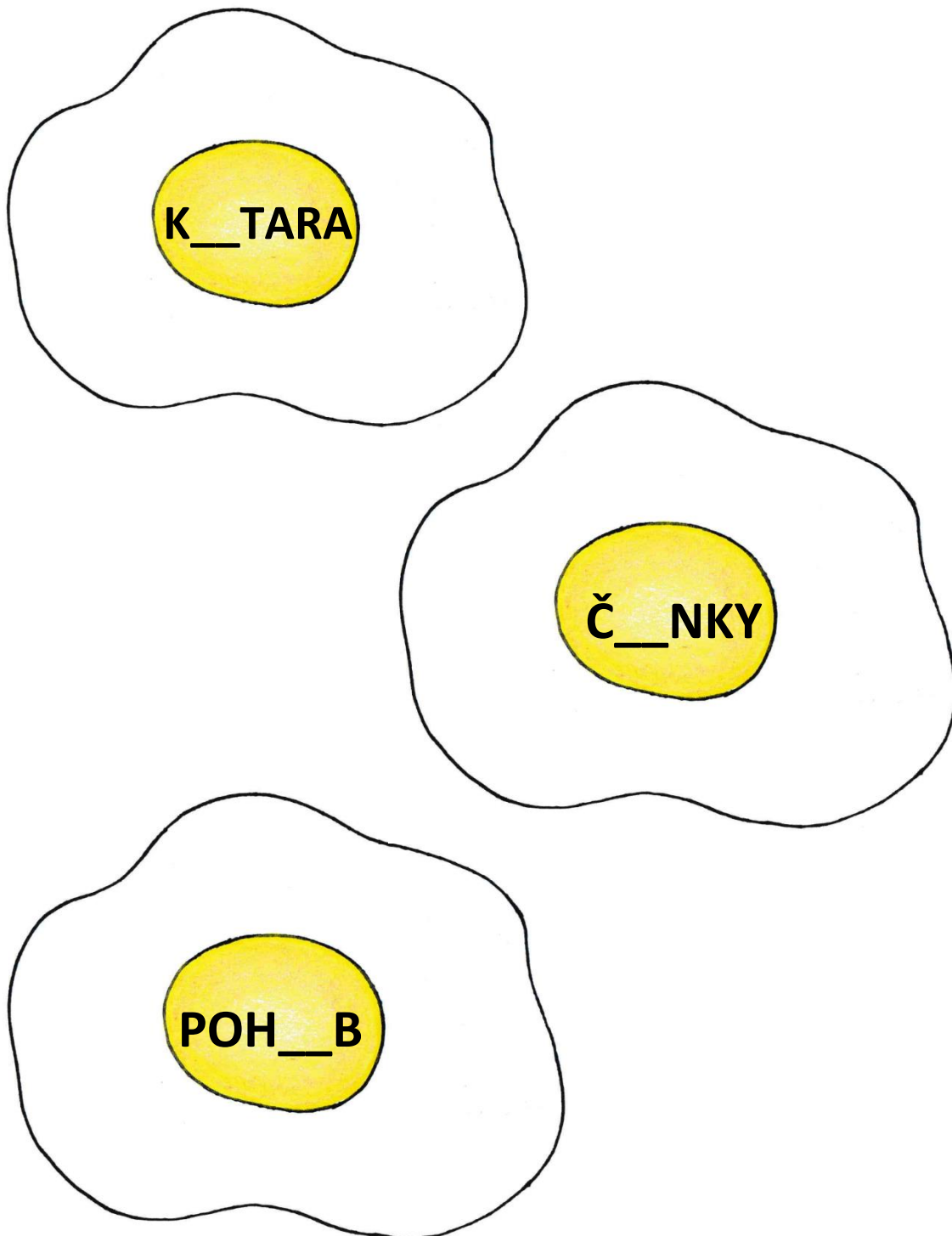

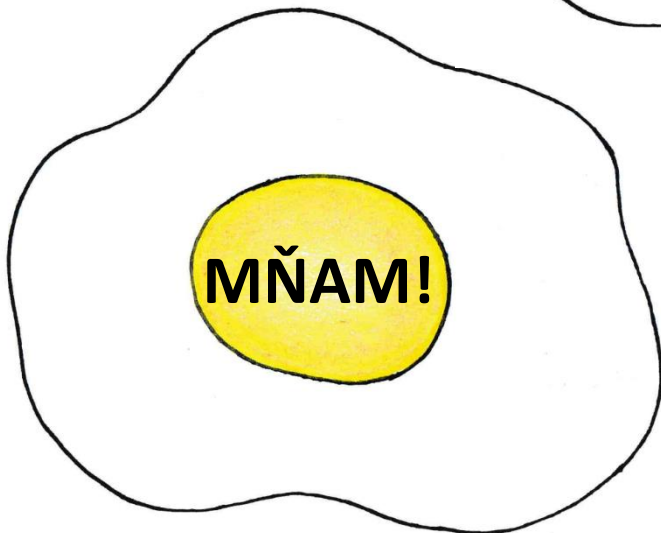
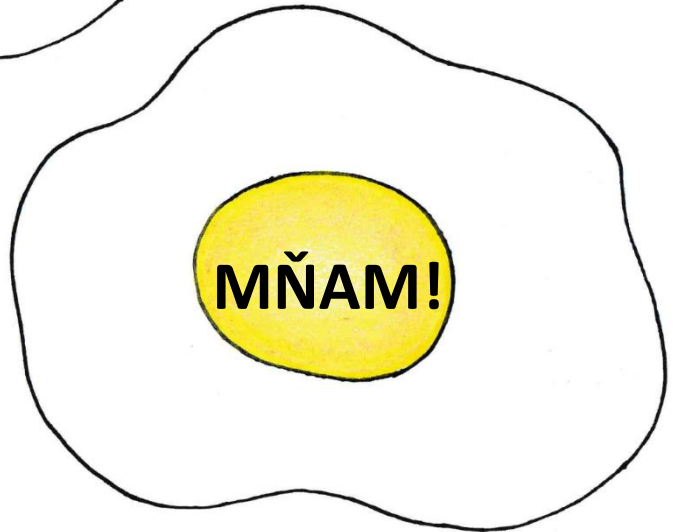
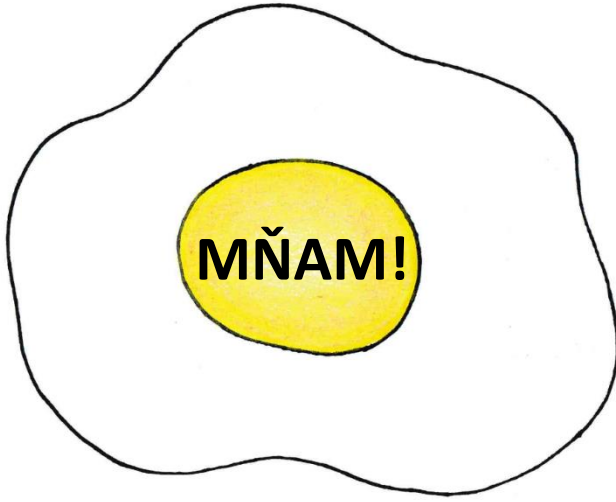
Příloha č.14.: Didaktická pomůcka *Přiřazování*

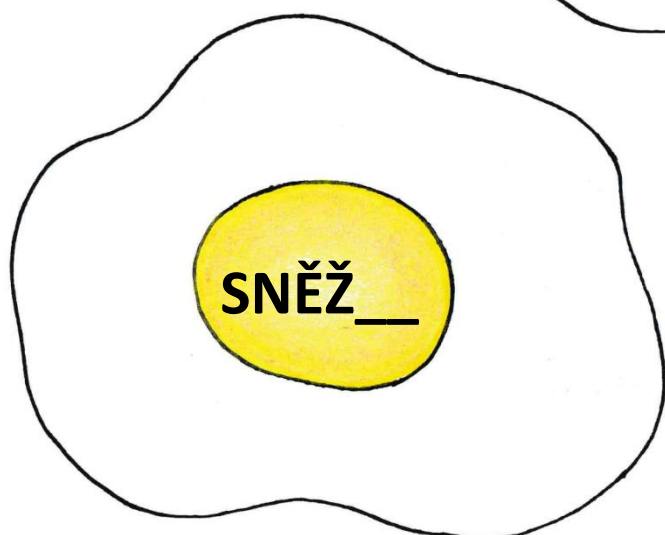
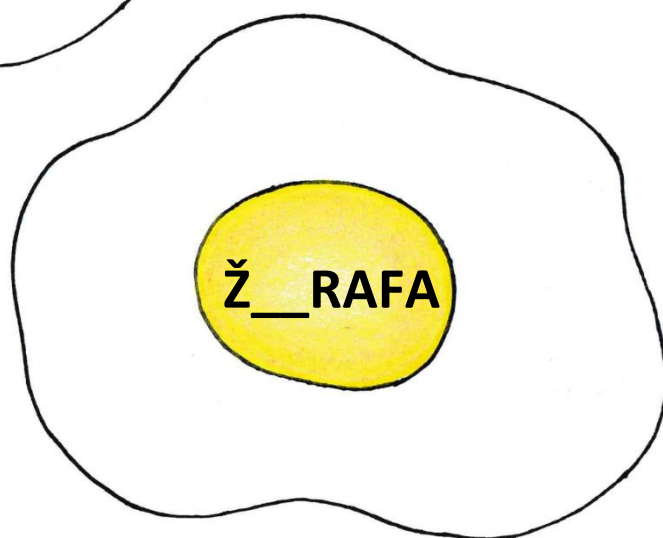
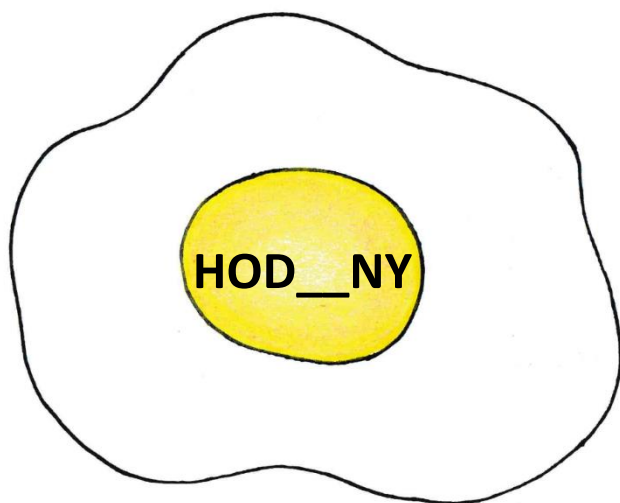

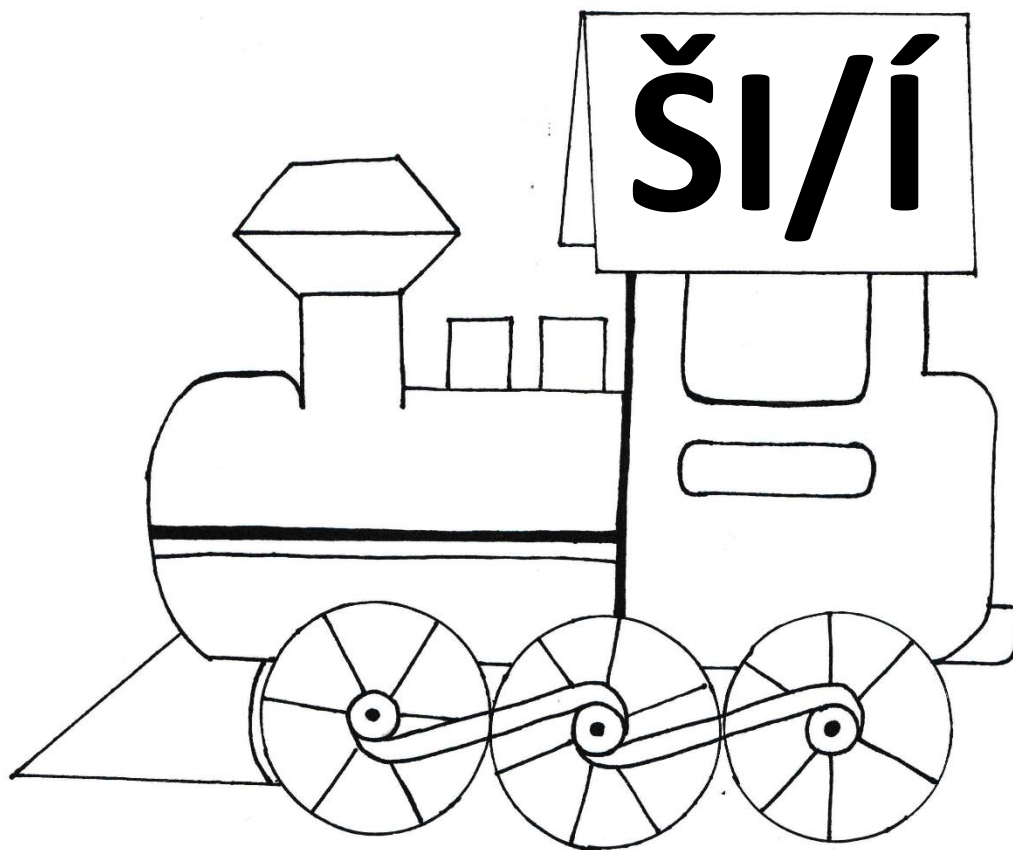
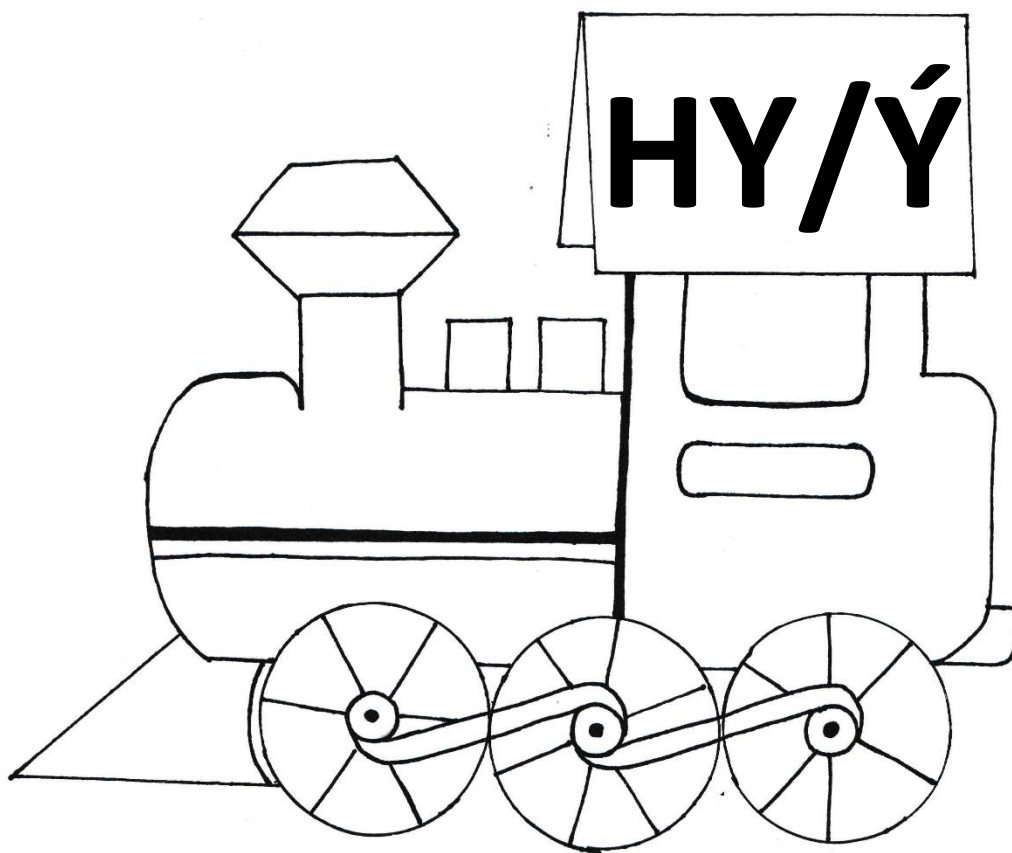
Příloha č.15.: Didaktická pomůcka *Volská oka*

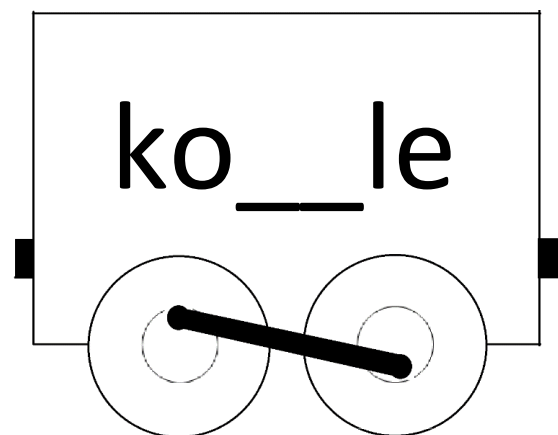
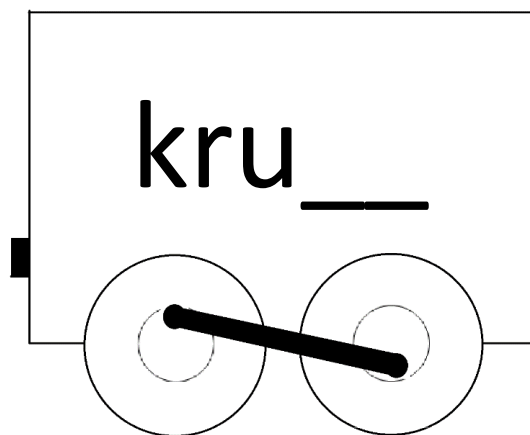
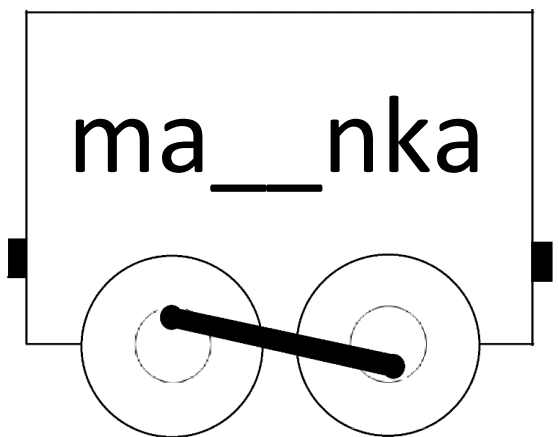
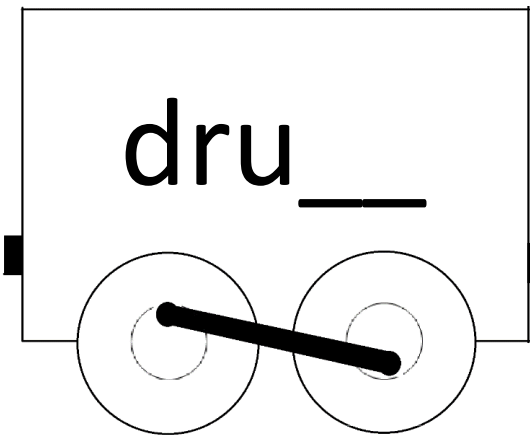
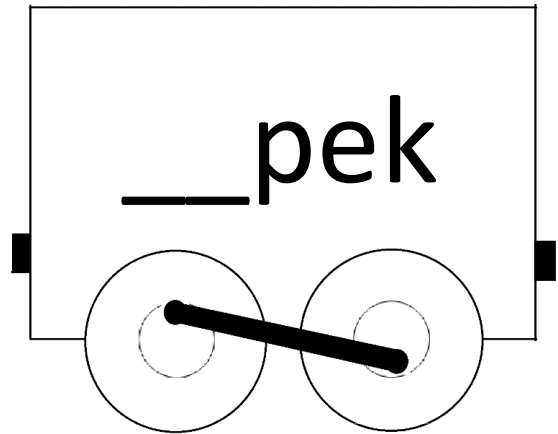
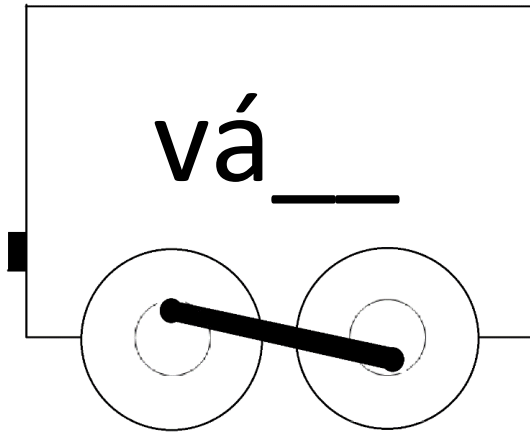

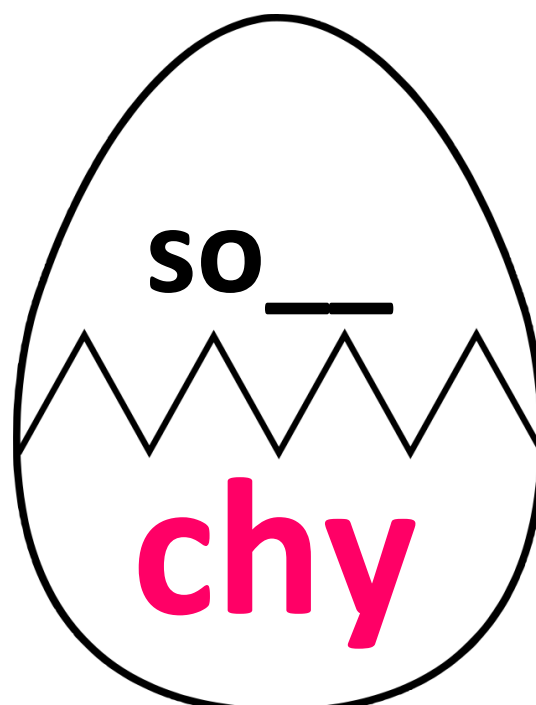
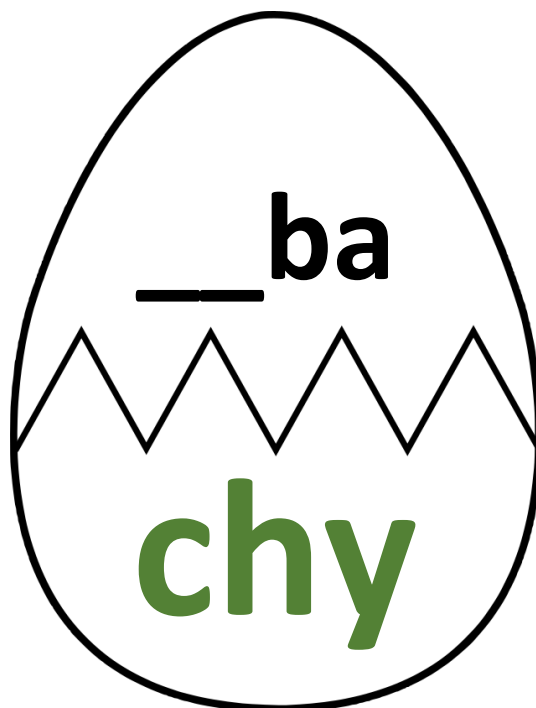
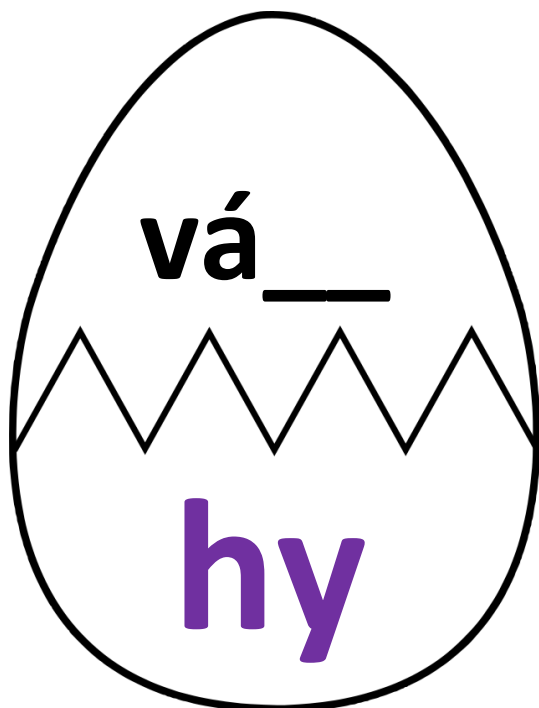

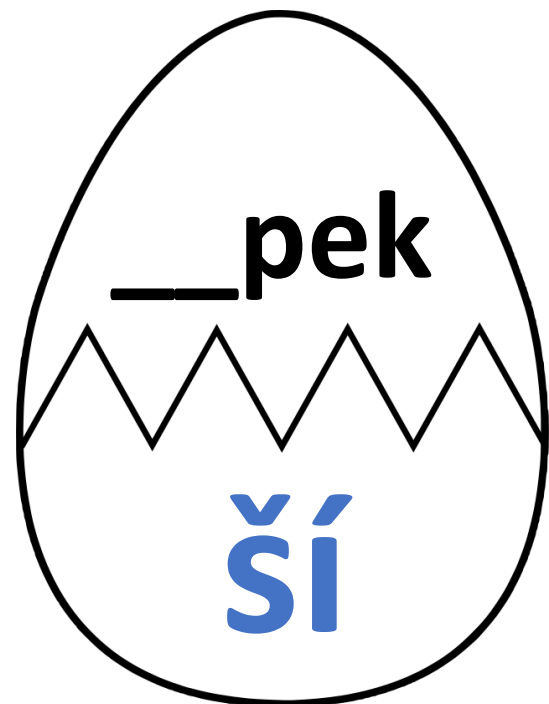
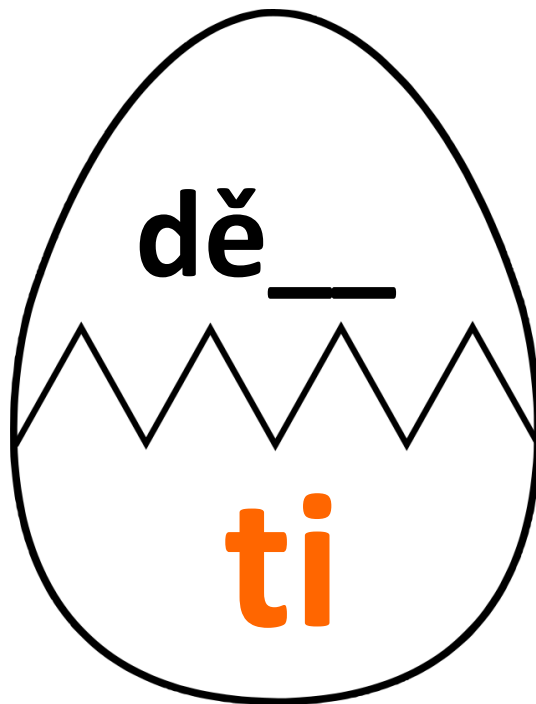
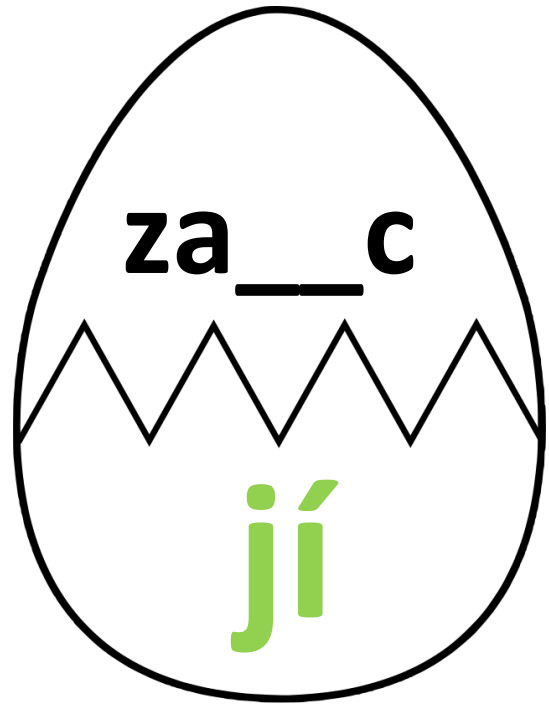
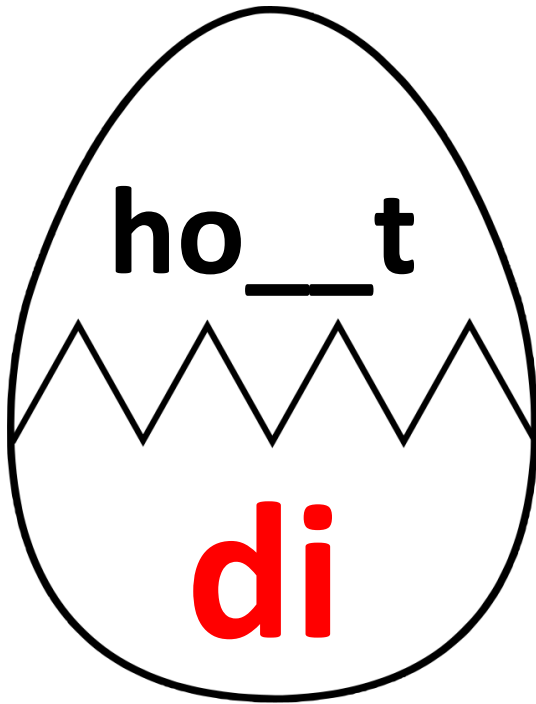

Příloha č.16: Didaktická pomůcka *Vlak*

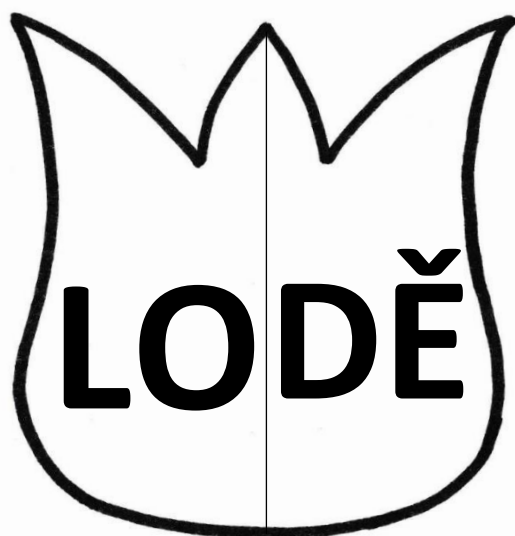
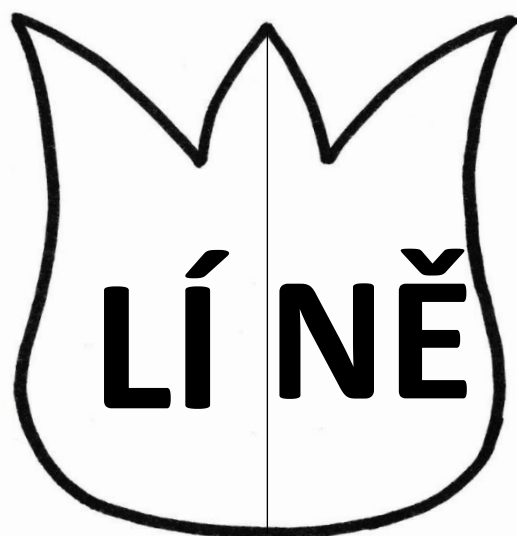
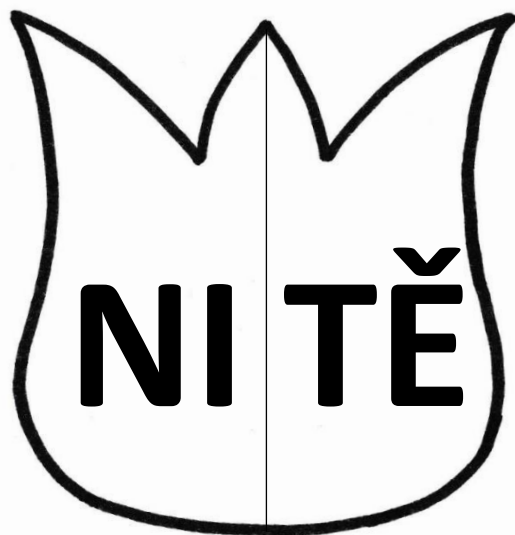

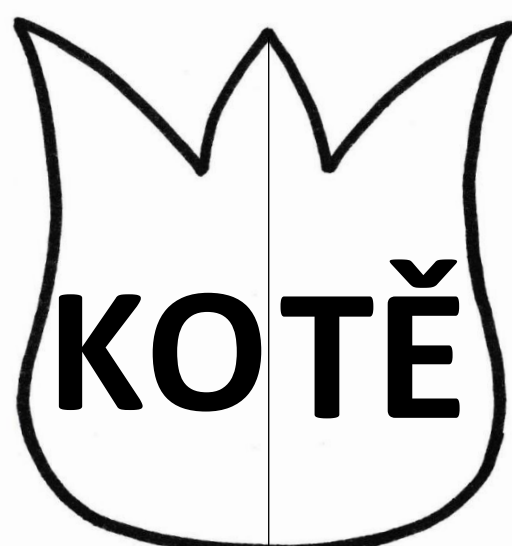

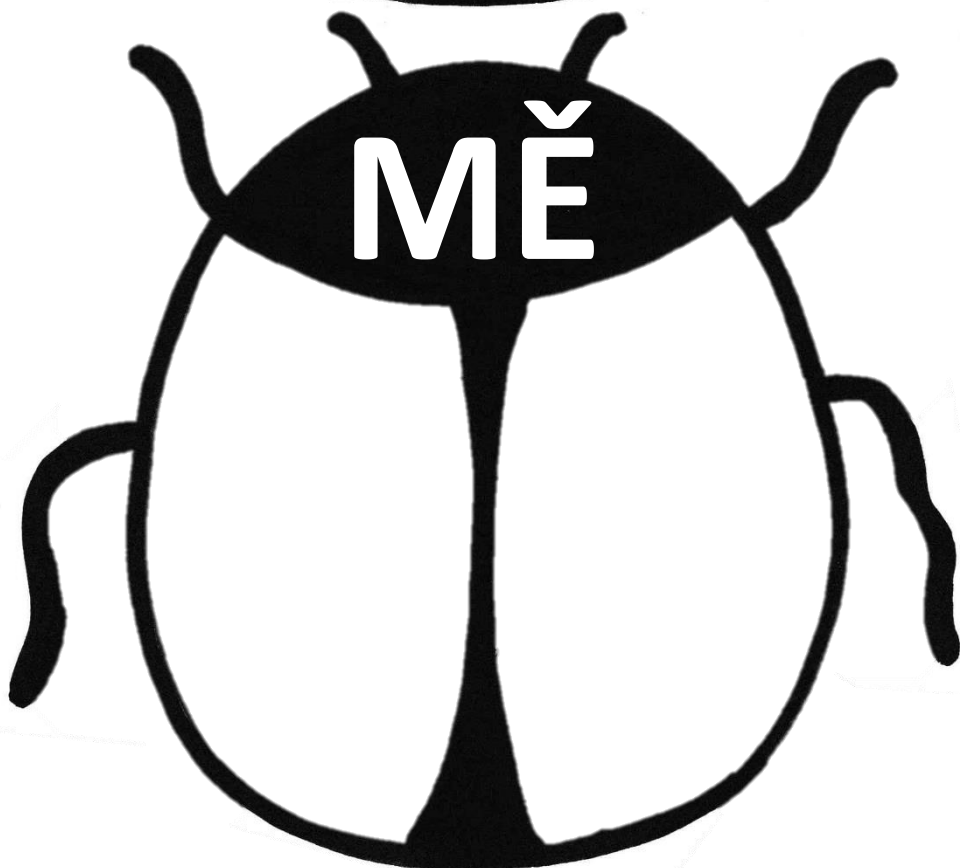
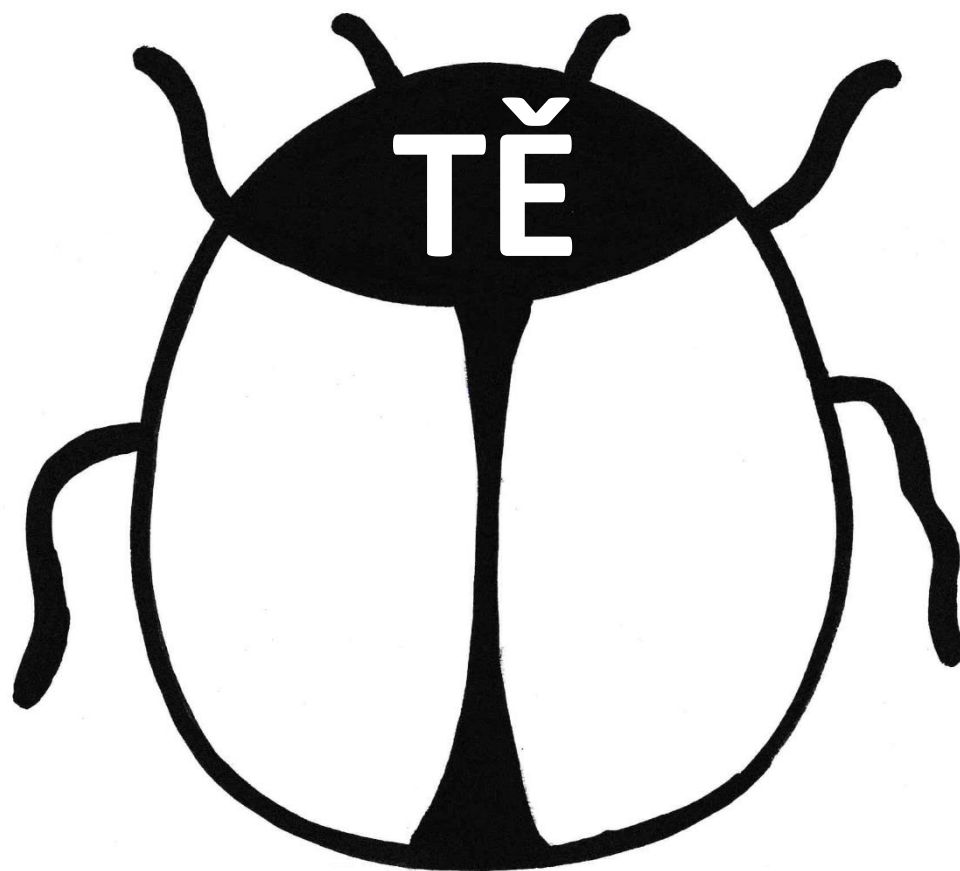

Příloha č. 18: Didaktická pomůcka *Tulipán*

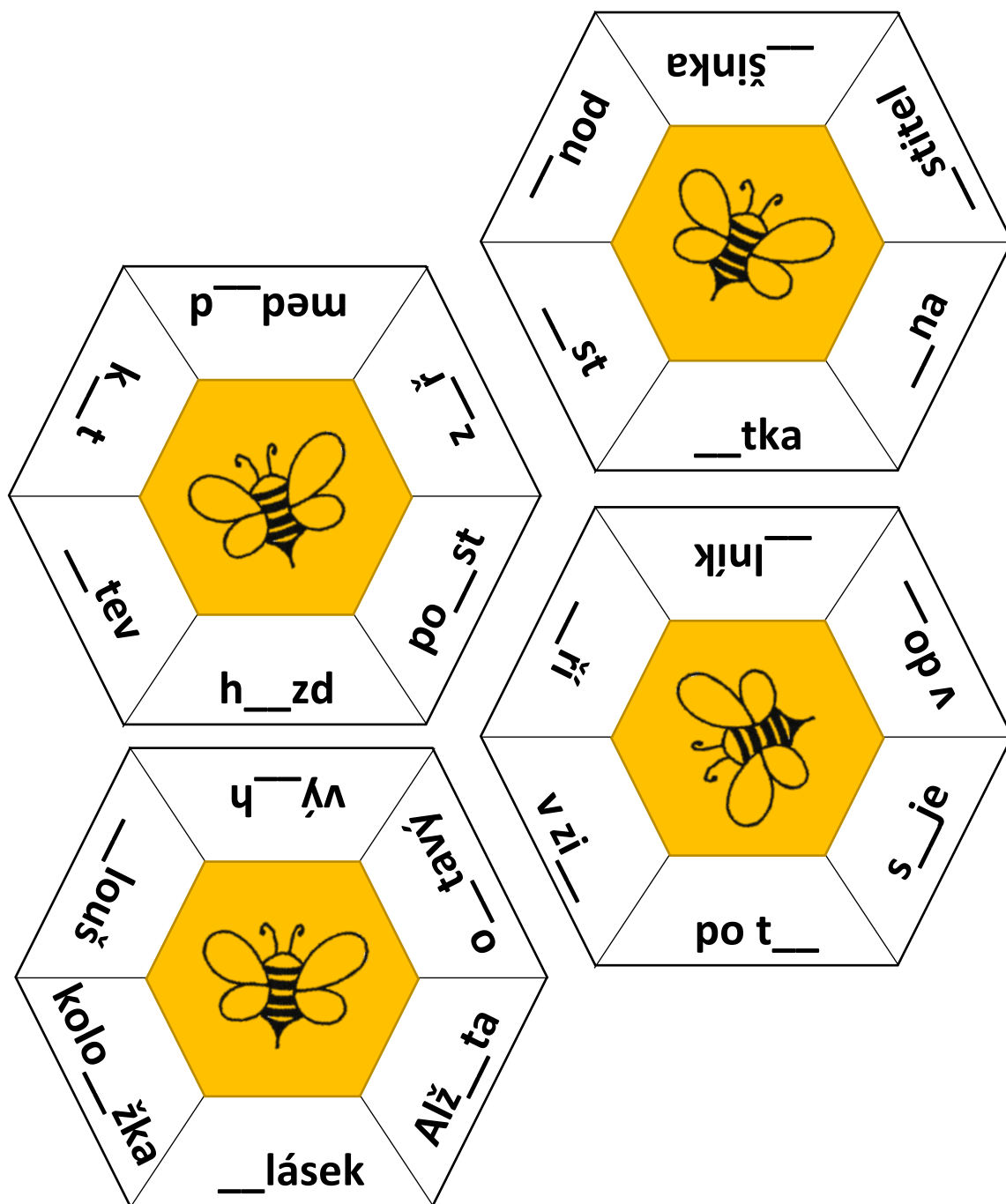

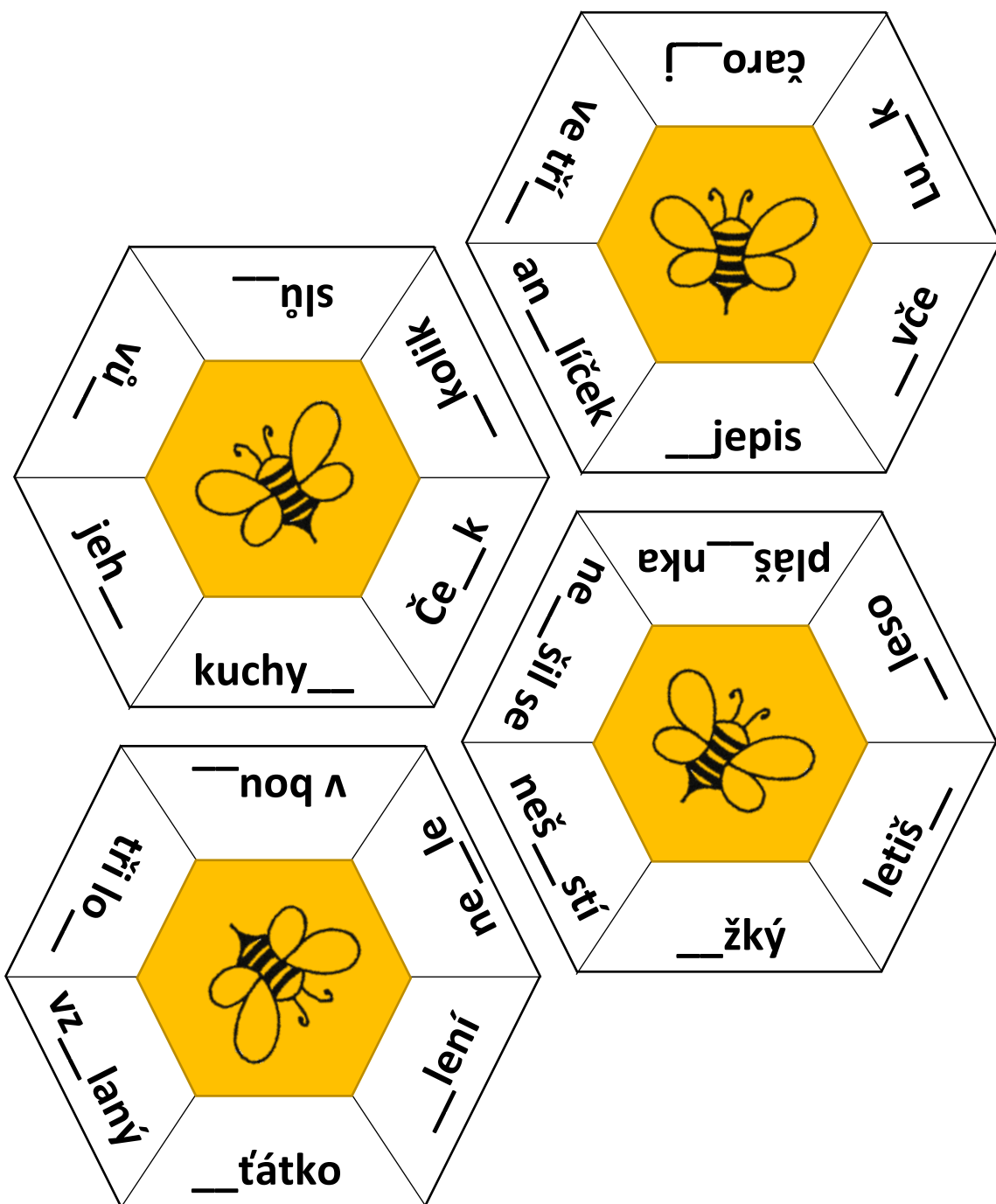

Příloha č. 20: Didaktická pomůcka *Včelí úl*

Příloha č. 21: Didaktická pomůcka *Domino – slovní druhy*

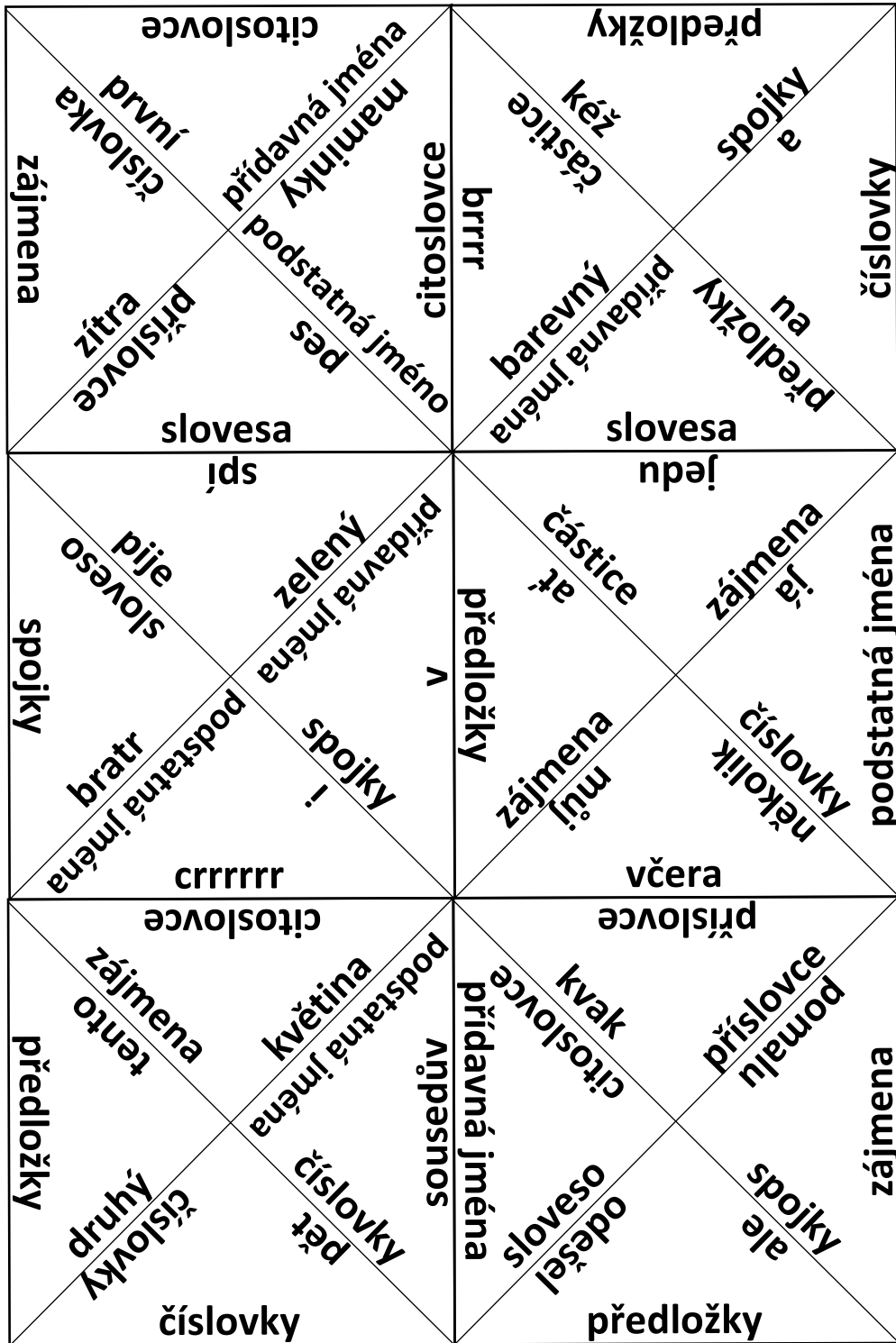
Podstatná jméno	oni	Zájmena	padesát
Číslovky	bée	Citoslovce	včera
Příslovce	kéž	Částice	veselý
Přídavná jména	v, ve	Předložky	pobíhat
Slovesa	ale	Spojky	první
Číslovky	vrkú	Citoslovce	maminka

Příloha č. 22: Didaktická pomůcka *Kolíčkovaná*

slovesa					
vyšívat	tulipán	žlutá	vaříš	Osmý	malovat
podstatná jména					
kéž	autobus	okno	čtvrtá	Hodně	papír
předložky					
v	bačkory	po	usnul	Na	první
přídavná jména					
koš	srostlá	nepravdivé	doma	Slaný	ráno
zájmena					
do	ony	já	ráno	Vy	plavání
číslovky					
patery	pravidla	počítač	tři	Osmý	večer

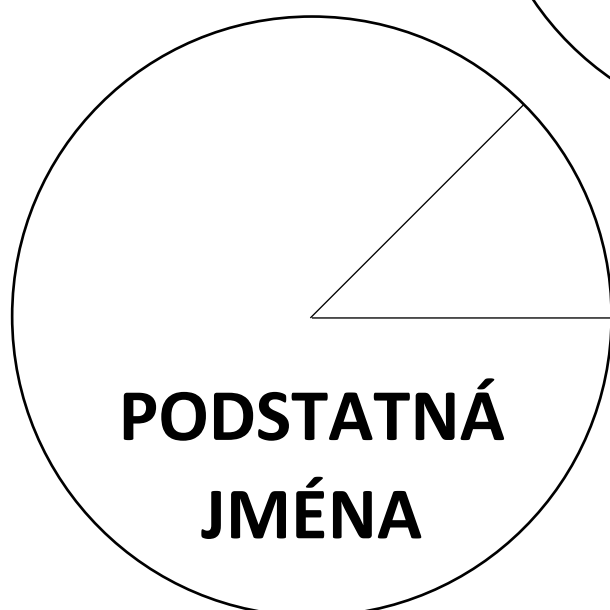
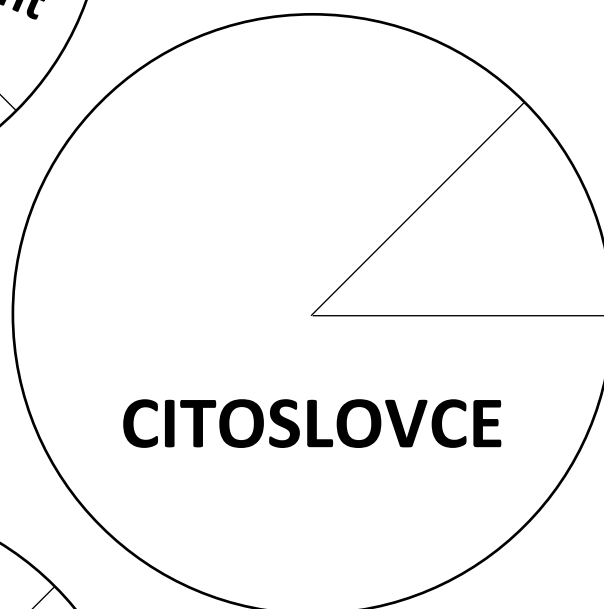
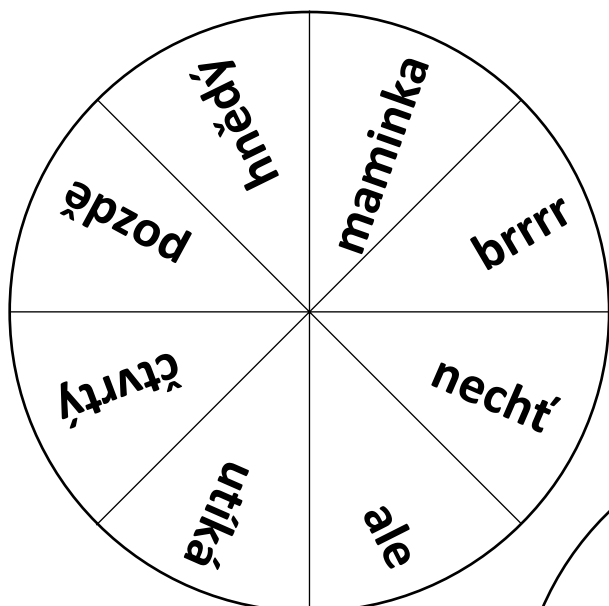
spojky					
ale	dostačující	aby	doma	jelikož	my
příslovce					
dům	dobře	laskavě	studená	ty	nešťastně
částice					
kolo	ano	čtyři	kéž	hrom	ne
citoslovce					
kykyryký	ať	mňau	osmery	z	bum
přídavná jména					
roztomilé	Lucčin	bunda	deštník	pohledná	chléb
podstatná jména					
zámek	zdravá	zašpiněná	lék	sova	kamenná

Příloha č. 23: Didaktická pomůcka *Trojúhelníky*

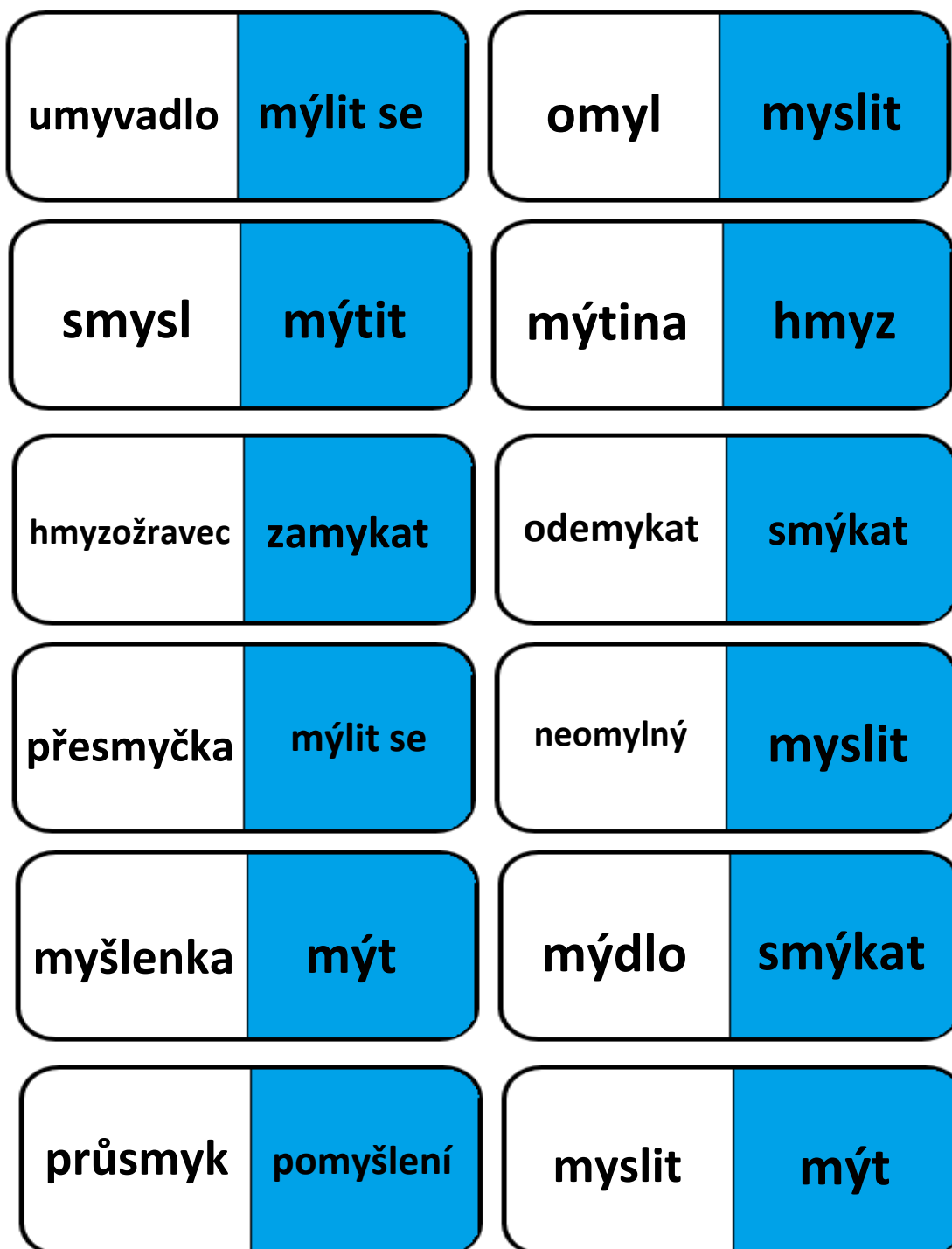
Maminka umývá nádobí.
1 5 1
Tatínek šel do práce.
1 5 7 1
Honzík jezdí na kole.
1 5 7 1
Maminky bratr přijede zítra.
2 1 5 6
Anička a Amálka kreslí obrázky.
1 8 1 5 1
Babička a dědeček bydlí v bytě.
1 8 1 5 7 1

Příloha č. 25: Didaktická pomůcka *Kolo štěstí*

Příloha č. 27: Didaktická pomůcka *Domino* – příbuzná slova

Příloha č. 28: Didaktická pomůcka *Vějíře*

syn
syťý
sýr
syrový
sychravý
usychat
sýkora
sýček
sysel
syčet
sypat

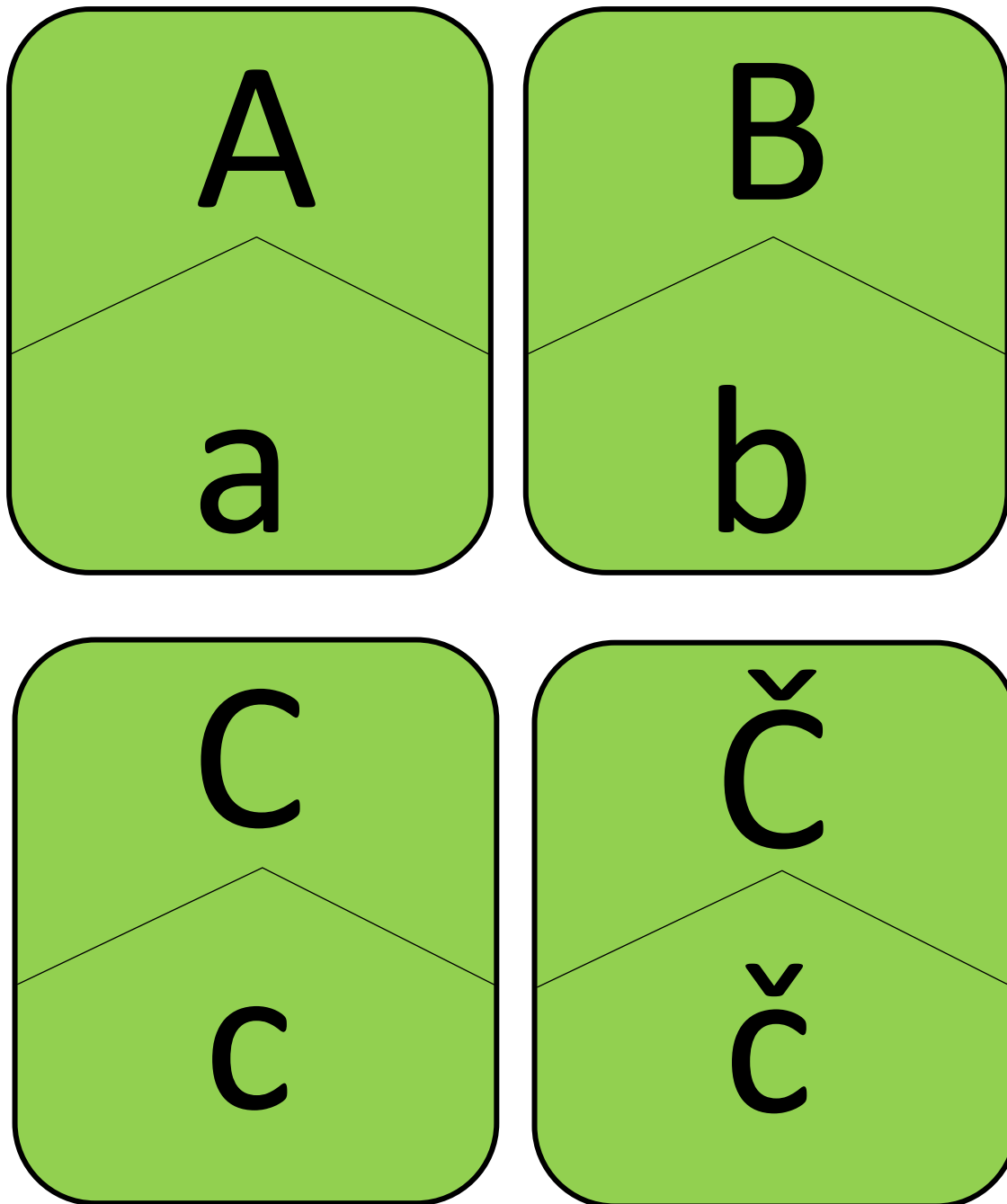
Kuchař (**ČÁSTICE**) připravil několik jídel pro tuto slavnostní večeři. Jídla byla skoro stejná, ale vždy změnil jednu přísadu a pokaždé tak chutnala jinak. Vždy si přál: „**KÉŽ** by byli s mým jídlem spokojeni. **AŽ** jim chutná!“ Hostům **BOHUDÍK** vždy chutnalo a na otázku, zda chtějí přidat vždy volali: „**ANO, ANO!**“

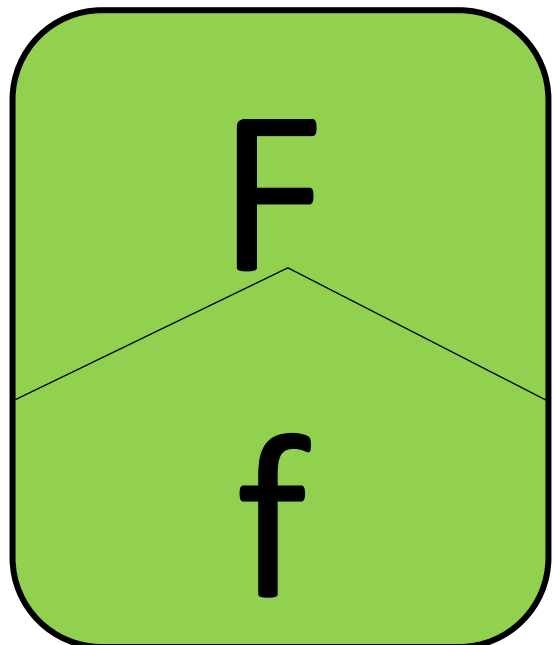
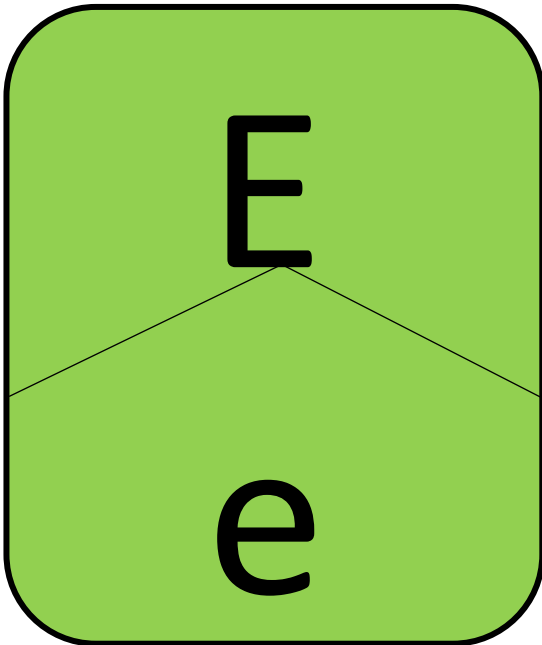
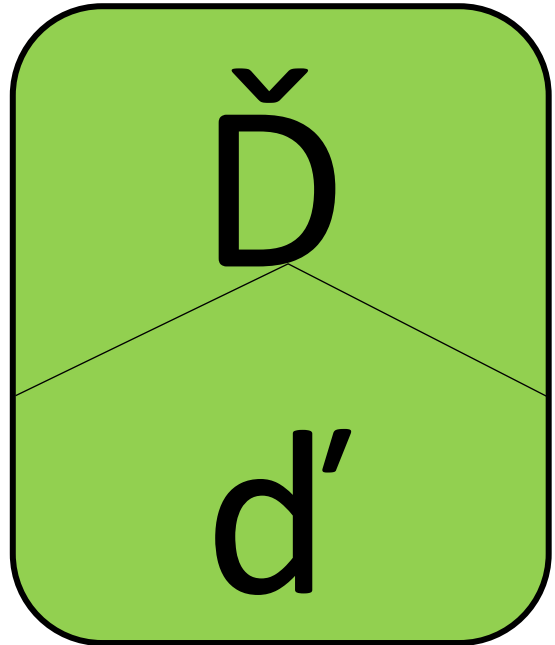
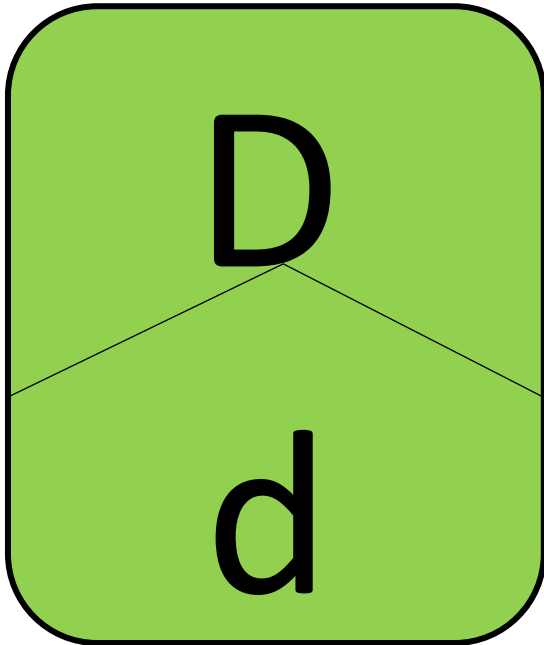
Nemůžeme zapomenout na šaška (**CITOSLOVCE**), který se také zúčastnil slavnosti. Často předvádí zvířata. Uhadneš, kdo jsem, když dělám: „**BÚÚÚ, KVAK, HAF, BÉÉ?**“ A nakonec **CILILINK** zazvonil zvonec a pohádka je konec.

Královna měla také k ruce svou služebnou (**PŘEDLOŽKY**). Služebná chodila vždy před ní. Často jí radila, kam si odložila svůj prsten. Býval **NA** stole, **POD** stole, **VEDLE** stolu, **VE** stole nebo **U** stolu.

I pan král měl pomocnou ruku. Byl to hvězdář – astrolog (**ČÍSLOVKY**). Hvězdář počítal, **KOLIK** hvězd je na nebi. Podle nich vypočítal, že za **6** dní bude Velký svátek. Zbývá ještě **NĚKOLIK** dní na přípravu. Bude to již **STO PADESÁTÝ** svátek.

Příloha č. 30: Didaktická pomůcka *Párování abecedy*

Příloha č. 31: Didaktická pomůcka *Slož slovo*

B	c	č	d
Ď	g	h	ch
J	k	l	m
N	ň	p	q
R	ř	s	š
T	t'	v	w
X	z	ž	f

A	a	a	a
Á	á	á	á
E	e	e	e
É	é	é	é
I	i	i	i
Í	í	í	í
O	o	o	o

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Martináková
Katedra nebo ústav:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Kříž, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Didaktické pomůcky v českém jazyce, zaměřené na 1. období základní školy
Název v angličtině:	The graduation thesis deals with didactic aids in Czech language lessons at elementary schools.
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá didaktickými pomůckami v českém jazyce, zaměřením na první období základní školy. Cílem práce je vytvořit soubor různých didaktických pomůcek, které zefektivní výuku. Teoretická část je rozdělena na čtyři podkapitoly: český jazyk a školní kurikulum, výukové metody, materiálně didaktické prostředky a pomůcky, motivace. V praktické části jsou uvedeny očekávané výstupy pro jednotlivé pomůcky. U každé pomůcky je uvedený popis, učivo a součástí je také metodická karta.
Klíčová slova:	Výukové metody Didaktické pomůcky Didaktické hry Procvičování učiva
Anotace v angličtině:	The aim of this thesis is to create various didactic aids for effective teaching. The theoretical part is divided into four parts: Czech language and the school curriculum, teaching methods, material didactic tools and aids and motivation. The practical part contains expected outcomes of each aid with its description, teaching content and methodological card.
Klíčová slova v angličtině:	Teaching methods Didactic aids Didactic games Practicing the curriculum
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Příklady jazykových her Příloha č. 2: Gramatické tabulky Příloha č. 3: Didaktická pomůcka <i>Draci</i> Příloha č. 4: Didaktická pomůcka <i>Rébusy</i> Příloha č. 5: Didaktická pomůcka <i>Květy</i> Příloha č. 6: Didaktická pomůcka <i>Vějíře</i>

	<p>Příloha č. 7: Didaktická pomůcka <i>Mrkve</i> Příloha č. 8: Didaktická pomůcka <i>Jablíčka</i> Příloha č. 9: Didaktická pomůcka <i>Hrnečky</i> Příloha č. 10: Didaktická pomůcka <i>Já mám, kdo má?</i> Příloha č. 11: Didaktická pomůcka <i>Domino – slova protikladná</i> Příloha č. 12: Didaktická pomůcka <i>Domeček</i> Příloha č. 13: Didaktická pomůcka <i>Srdíčka</i> Příloha č. 14: Didaktická pomůcka <i>Přiřazování</i> Příloha č. 15: Didaktická pomůcka <i>Volská oka</i> Příloha č. 16: Didaktická pomůcka <i>Vlak</i> Příloha č. 17: Didaktická pomůcka <i>Vajíčka</i> Příloha č. 18: Didaktická pomůcka <i>Tulipán</i> Příloha č. 19: Didaktická pomůcka <i>Berušky</i> Příloha č. 20: Didaktická pomůcka <i>Včelí úl</i> Příloha č. 21: Didaktická pomůcka <i>Domino – slovní druhy</i> Příloha č. 22: Didaktická pomůcka <i>Kolíčkováná</i> Příloha č. 23: Didaktická pomůcka <i>Trojúhelníky</i> Příloha č. 24: Didaktická pomůcka <i>Kódy</i> Příloha č. 25: Didaktická pomůcka <i>Kolo štěstí</i> Příloha č. 26: Didaktická pomůcka <i>Dobble – vyjmenovaná a příbuzná slova</i> Příloha č. 27: Didaktická pomůcka <i>Domino – příbuzná slova</i> Příloha č. 28: Didaktická pomůcka <i>Vějíře</i> Příloha č. 29: Didaktická pomůcka <i>Bylo jednou jedno království</i> Příloha č. 30: Didaktická pomůcka <i>Párování abecedy</i> Příloha č. 31: Didaktická pomůcka <i>Slož slovo</i></p>
Rozsah práce:	137 stran
Jazyk práce:	Český